T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FİNANSAL BORÇLANMA ARAÇLARININ TFRS 9 KAPSAMINDA DEĞERLEMESİ VE VERGİ YASALARININ DEĞERLEME HÜKÜMLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

AHMET AKGEMCİ

İŞLETME MUHASEBE FİNANSMAN BİLİM DALI

EYLÜL 2014

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

FİNANSAL BORÇLANMA ARAÇLARININ TFRS 9 KAPSAMINDA DEĞERLEMESİ VE VERGİ YASALARININ DEĞERLEME HÜKÜMLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Ahmet AKGEMCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHASEBE FİNANSMAN ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EYLÜL 2014

Yüksek Lisans Tezi Kabul ve Onay Sayfası

AHMET AKGEMCİ tarafından hazırlanan "Finansal Borçlanma Araçlarının TFRS 9 Kapsamında Değerlemesi ve Vergi Yasalarının Değerleme Hükümleri ile Karşılaştırılması" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi İŞLETME Anabilim Dalı ,MUHASEBE-FİNANSMAN Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman-Başkan: Prof Dr. Hasan KAVAL

İşletme (muhasebe-finansman) ATILIM ÜNİVERSİTESİ

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum_____

Üye: Prof Dr. Yıldız AYANOĞLU

İşletme (muhasebe-finansman) GAZİ ÜNİVERSİTESİ

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum_____

Üye: Doç Dr. Rıdvan BAYIRLI

İşletme (muhasebe-finansman) GAZİ ÜNİVERSİTESİ

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum_____

Tez Savunma Tarihi: 11 / 09 / 2014

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Hikmet KAVRUK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ahmet AKGEMCİ

11.09.2014

FİNANSAL BORÇLANMA ARAÇLARININ TFRS 9 KAPSAMINDA DEĞERLEMESİ VE VERGİ YASALARININ DEĞERLEME HÜKÜMLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI
(Yüksek Lisans Tezi)

Ahmet AKGEMCİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Eylül 2014

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı işletmelerin mali tablolarında yer alan finansal borçlarının dönem sonunda tfrs 9 nolu muhasebe standartlarında yer alan değerleme ölçüleri ile değerlenmesi ve bu değerleme işlemleri sırasında muhasebe tutarsızlığı kavramının öneminin vurgulanmasıdır. Çalışma genel hatlarıyla 4 bölümden oluşmaktadır, ilk üç bölüm teorik olup finansal borçlar ve bu borçların ölçümlenmesiyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Son bölümde ise imkb de işlem gören şirketlerin tamamı incelenmiş ve tfrs 9 uygulamadıkları bununla birlikte muhasebe tutarsızlığı kavramını dikkate almadıkları tespit edilmiştir.

Bilim Kodu : 2.088
Anahtar Kelimeler : değerleme ölçüleri, muhasebe tutarsızlığı
Sayfa Adedi :153
Danışman :Prof.Dr. Hasan KAVAL

THE EVALUATION OF FINANCIAL BECOMING INDEBTED AT THE EXTENT OF TFRS 9 COMPORATİON OF TAX LAWS
(M.S.Thesis)

Ahmet AKGEMCİ

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
September 2014

ABSTRACT

The basic aim of this study is that financial debts taking part in the chart of financial at the last term are appreciation taking part in standardized accountancy numbered 9 TFRS and emphasizing of importance the concept accountancy inconsistent during operatons of this appreciation. The study basically composes of four parts . the first three parts are theoric, they contain financial debts and data interested with the debts measured but a great part of companies administering in IMKB is investigated in the last part andı t is determined that they don't carry out the accoutancy standardized numbered 9 TFRS in addition they don't pay attention the concept accountacy inconsistent.

Science Code : 2.088
Key Words : Valuation Measures, Accounting Inconsistency.
Page Number : 153
Supervisor : Prof.Dr. Hasan KAVAL

İÇİNDEKİLER

ÖZET iv

ABSTRACT v

İÇİNDEKİLER vi

ÇİZELGELERİN LİSTESİ x

ŞEKİLLERİN LİSTESİ xi

GİRİŞ 1

1.BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Finansal Raporlama Standardı 3

1.1.1. Finansal Raporlama Kavramı 4

1.1.2. Finansal Raporlamanın Amacı 5

1.1.3. Finansal Bilgilerin Temel Özellikleri 6

1.1.3.1. Temel Niteliksel Özellikler 7

1.1.3.2. Destekleyici Niteliksel Özellikler 7

1.2. Finansal Borçlar Kavramı, Kapsamı 8

1.2.1. Finansal Borçlanma Kavramı 8

1.2.2. Borçlanmanın Dezavantajları 9

1.2.3. Borçlanmanın Avantajları 11

1.3. Değerleme 12

1.3.1. Değerleme Kavramı 12

1.3.2. Değerleme Zamanı 14

1.3.3. Değerleme Önemi, Amacı , Fonksiyonları 15

1.3.4. Değerleme Esaslarında Ortaya Çıkan Değişikliklerin Nedenleri 16

1.3.5. Değerlemede Karşılaşılan Sorunlar 17

1.4. Muhasebe Standartları ,Vergi Mevzuatı ve Diğer Kanunlardaki Değerleme Ölçüleri ..19
1.4.1. Muhasebe Standartlarında Yer Alan Değerleme Ölçüleri.....20
1.4.2. Vergi Mevzuatında Yer Alan Değerleme Ölçüleri 25
1.4.3. Diğer Kanunlardaki Değerleme Ölçüleri 29

2.BÖLÜM

FİNANSAL BORÇLAR VE TÜRLERİ

2.1. Finansal Yükümlülük ve Borçlanma Araçları Türleri 33
2.1.1. Genel Borçlanma Araçları 34
2.1.1.1 . Tahviller.....34
2.1.1.1.1. Tahvillerin Özellikleri.....35
2.1.1.1.2. Tahvil İhracı Hukuki Dayanağı Ve Üst Limiti 36
2.1.1.1.3. Tahvil Türleri 40
2.1.1.2. Finansman Bonosu Ve Özellikleri.....53
2.1.2. Özellikli Borçlanma Araçları 53
2.1.2.1. Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler Ve Özellikleri.....53
2.1.2.2. Teminatlı Menkul Kıymetler Ve Özellikleri 57
2.1.2.3. Katılma İntifa Senetleri Ve Özellikleri 60
2.1.2.4. Vadeli İşlem Sözleşmeleri 64
2.1.2.4.1. Opsiyon sözleşmeleri 68
2.1.2.4.2. Future Sözleşmeleri 69
2.1.2.4.3. Forward Sözleşmeleri.....70
2.1.2.4.4. Swap Sözleşmeleri 71
2.1.2.5. Vadeli Teminat Sözleşmeleri.....73
2.1.2.6. Repo Ve Ters Repo İşlemleri.....74
2.1.2.7. Diğer Finansal Borçlar 78

3.BÖLÜM

TFRS 9 KAPSAMINDA FİNANSAL BORÇLAR

3.1. TFRS 9 81

3.1.1. Amaç, Kapsam 81

3.1.2. Yürürlük Tarihi 82

3.2 Finansal Borçların Ölçümü, Sınıflama Ve Kaydedilmesi(Mali Tablolara Alımı) 83

3.2.1. Finansal Borçların Sınıflaması 83

3.2.1.1 .Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar- Zarara Yansıtılan Finansal Borçlar 85

3.2.1.2. İtfa Ediliş Maliyet İle Sınıflama 89

3.2.1.3 Varlıkla İlginin Devam Etmesi (Karma Yöntem) 90

3.2.2. Finansal Borçların Ölçümleri (Değerlemesi) 95

3.2.2.1. Gerçeğe Uygun Değer İle Ölçümü 96

3.2.2.1.1. Kayıtlı , Aktif Piyasanın Varlığı 99

3.2.2.1.2. Aktif Bir Piyasanın Var Olmayışı 101

3.2.2.1.3. GUD Olumlu Yanları Ve Eleştiriler 104

3.2.2.2. İtfa Edilmiş Maliyet İle Ölçülmesi 105

3.2.2.3. Hem GUD Hem De İtfa Edilmiş Maliyet İle Ölçümleme(Karma Yöntem) 107

3.2.2.4. Vergi Mevzuatı Değerleme Hükümleriyle Ölçümlenmesi 108

3.2.2.5. Gerçeğe Uygun Değer , İtfa Edilmiş Maliyet Ve Vergi Mevzuatı Değerleme Hükümlerinin Finansal Borçların Ölçümlenmesi Bakımından Karşılaştırılması. 110

3.3. TFRS 9 Kapsamında Muhasebe Tutarsızlığı Ve Dipnotlarda Açıklamalar 116

3.3.1. Muhasebe Tutarsızlığı Unsurları 116

3.3.1.1. Finansal Borçların Sınıflama İşlemi 117

3.3.1.2. Finansal Borçların Değerleme İşlemleri 119

3.3.1.3. Finansal Borçların Kredi Ve Likidite Riskinde Meydana Gelen Değişikliklerin Muhasebeleştirilmesi. 123

3.3.2. Dipnotlarda Muhasebe Politikalarıyla İlgili Açıklanması Gereken Hususlar 126

3.3.2.1. Finansal Borçların Sınıflamasıyla İlgili Açıklamalar.....127

3.3.2.2. Finansal Borçların Değerlemesiyle İlgili Açıklamalar 127

3.3.2.3 Teminatlarla İlgili Açıklamalar.....128

3.3.2.4. Gelir -Gider , Kazanç –Kayıplarla İlgili Açıklamalar.....128

3.3.3. Finansal Borçların Mali Tablo Dışı Bırakılması 128

3.3.3.1. Borcun İfası 129

4.BÖLÜM

UYGULAMA

4.1. İMKB Şirketler Üzerine Bir Uygulama 131

SONUÇ.....145

KAYNAKÇA.....147

ÖZGEÇMİŞ 153

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge 3.1. Tahvil itfa tablosu 111

Çizelge 3.2. Tahvil gerçeğe uygun değer gösterim tablosu 113

Çizelge 3.3. Karşılaştırmalı tablo 113

Çizelge 4.1. İMKB Şirketler Tablosu 135

Çizelge 4.2. Muhasebe Standartları Kapsamında Oluşturulan Bilanço.....139

Çizelge 4.3. Tek düzen hesap planı kapsamında oluşturulan bilanço.....139

Çizelge 4.4. 01.01.2014 ihraç tarihinde 139

Çizelge 4.5. tahvil ihracı muhasebe kayıtları.....140

Çizelge 4.6. Tahvil itfa tablosu 141

Çizelge 4.7. Muhasebe Standartları Kapsamında Oluşturulan Bilanço.....141

Çizelge 4. 8 tahvil ihracı muhasebe kayıtları.....141

Çizelge 4.9. Tek düzen hesap planı kapsamında oluşturulan bilanço 142

Çizelge 4. 10. Karşılaştırmalı finansal oranlar. 143

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil 3.1. varlıkla devam eden ilgi kapsamında yükümlülüklerin durumu 94

GİRİŞ

Günümüzde ülkeler arasındaki sınırların kalkması ve ticari işlemlerin hacminin artmasıyla birlikte işletmeler yeni yatırımlar yapmak , yeni stratejiler geliştirmek ve kısa-uzun vadeli finansman ihtiyaçlarını giderebilmek için borçlanma yolunu tercih etmektedirler. İşletmelerin belirli amaçları gerçekleştirmek için dış kaynaklardan finansman seçeneğini tercih ettiklerinde kullanabilecekleri en temel vasıtalar krediler ve borçlanma araçları ihraçlarıdır. İhraç edilen bu borçlanma araçları dönem sonlarında mali tablolarda yer alırken belirli ölçümleme veya değerleme süreçlerinden geçmektedir. Bu bağlamda işletmelerin mali tablolarında yer alan finansal borçlarını ölçümlerken hem vergi mevzuatımızda hem de muhasebe standartlarında ölçümleme esasları yer almaktadır. İşletmeler finansal borçlarını değerlerken tabi oldukları yasalar ve taşımış oldukları özelliklere göre finansal borçlarını hangi kriterlere göre ölçümleyeceklerine karar vermektedirler.

SPK tabi ve halka açık şirketler mevzuatları gereğince muhasebe standartlarını uygulamak zorunda oldukları için finansal borçlarını muhasebe standartlarında yer alan değerleme ölçüleriyle değerlemek zorundadırlar. Bu değerleme ölçüleri TMS 39 nolu muhasebe standardında ve TFRS 9 nolu muhasebe standardında yer almaktadır. TMS 39 nolu standardın uygulanmasının ve anlaşılmasının zor olmasından dolayı standartlar konusunda yetkili kuruluşlar TFRS 9 nolu muhasebe standartlarını yayınlamışlardır. Bu standart ülkemizde 1 ocak 2015 tarihinden sonra uygulamaya girecektir. Ancak isteyen şirketlerin erken uygulama imkanları vardır. Yetkili kuruluşların TFRS 9 nolu standardın erken uygulanmasına izin vermesi bizim çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızın birinci bölümünde ilk olarak finansal raporlama kavramı ve özellikleri üzerinde durulacaktır. Daha sonra devam eden bölümlerde değerleme kavramı ve ülkemizde işletmelerin kullanmış oldukları değerleme ölçüleri anlatılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde işletmelerin mali tablolarında yer alan pasif kalemlerden hangilerinin finansal borç olarak nitelendirilebileceği ve işletmelerin kullanabileceği finansal borçlar ile bu finansal borçların ihraç edilmesi ve niteliksel özellikleri incelenecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde işletmenin ihraç etmiş olduğu borçlanma araçları ile diğer finansal borçlarının nasıl sınıflandırılması ve ölçümlenmesi gerektiği incelenecektir. Bu inceleme sırasında genel itibariyle yükümlülüklerin itfa edilmiş maliyet ve gerçeğe uygun değer ile ölçümlenmesine yer verilerken esas üzerinde durulan husus muhasebe tutarsızlığı ve değerleme noktasında gerçeğe uygun finansal raporlamadır.

Çalışmanın son uygulama bölümünde ise İMKB işlem gören şirketler faaliyet alanlarına göre çeşitli sektörlere sınıflandırıldıktan sonra her sektör bazında TFRS 9 nolu standardın uygulanıp uygulanmadığı, işletmelerin finansal borçlarını hangi değerleme ölçüleri ile değerlediği ve değerleme işlemleri sırasında muhasebe tutarsızlığı kavramını dikkate alıp almadıkları incelenmektedir.

1.BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Finansal Raporlama Standardı

Muhasebe bir bilgi sistemdir ve bu sistem çeşitli süreçlerden meydana gelmektedir. Bu süreçlerin en son aşaması finansal bilgilerin hazırlanması ve raporlanmasıdır. Muhasebe bilgi sisteminin temel amacı , finansal bilgilerle ilgili çeşitli kullanıcılara ekonomik kararlarını verirken istifade edebilmeleri için bir işletmenin finansal durumu, finansal performansı ve finansal durumundaki değişikliklerle ilgili genel amaçlı bilgi sağlamaktır. Finansal bilgi kullanıcılarına istenilen bilgiler ise finansal tablolar aracılığıyla sağlanmaktadır.

Finansal tablolar, dünya genelinde birçok işletme tarafından, işletme dışındaki kullanıcılar için hazırlanmakta ve sunulmaktadır. Sözü edilen finansal tablolar ülkeden ülkeye büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Ancak , bir takım sosyal, ekonomik ve hukuki sebepler ile ulusal düzenlemelerin oluşturulması sırasında farklı ülkeler tarafından farklı finansal tablo kullanıcılarının gereksinimlerinin dikkate alınması gibi sebeplerle de bazı farklılıklar taşımaktadır.

Söz konusu farklılıklar, finansal tablo unsurları için farklı tanımların kullanılmasına neden olmuştur;örneğin, varlıklar, borçlar, öz kaynaklar, gelir ve giderler farklı tanımlanmıştır. Ayrıca söz konusu farklılıklar, finansal tablolarda yer alan kalemleri muhasebeleştirilmesinde farklı kriterlerin kullanılmasına ve bu kalemler için farklı ölçüm esaslarının benimsenmesine de yol açmıştır. Finansal tabloların kapsamı ve bu tablolarda yer verilen açıklamalar da bu farklılıklardan etkilenmiştir. (kavramsal çerçeve s:1)

Finansal tabloda yer alan farklılar işletmenin dışa açılma , birleşme , küreselleşme durumlarında önemli hale gelmektir. Çünkü ülkelerin finansal raporlama kriterlerinin farklılık göstermesi finansal piyasaların bütünleşmesi noktasında engel teşkil etmektedir. Bu bağlamda finansal bilgilerin raporlanmasında dünya genelinde ortak bir dil oluşturmak adına çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara 2. Dünya savaşından sonra 1959 yılında

başlanmıştır ve 1972 yılında yapılan Avrupa devletlerinin katılımıyla dünya muhasebe kongresi düzenlenmiştir. Düzenlenen bu kongrenin temel amacı muhasebe sistematiği içerisinde kullanılabilecek ortak kriterler meydana getirmektir. Yapılan bu çalışmaların devamında FASB VE IASC gibi kuruluşlar oluşturularak ortak bir muhasebe dili kullanılmaya başlanılmıştır. (Çankaya,2007,s:131)Finansal raporlama yaparken ortak kriterlerin kullanılmasıyla birlikte finansal tablolarda yer alan bilgiler karşılaştırılabilir nitelik taşımaktadır. Finansal bilgilerin karşılaştırılabilir olmasına neden olan en temel unsur ise ortak muhasebe hükümlerinin kullanılması ve uyumlaştırma çalışmalarıdır.

1.1.1. Finansal Raporlama Kavramı

İşletmeler, gerek işletme içindeki gerekse işletme dışındaki çeşitli kullanıcıların istifadesine sundukları finansal bilgileri finansal tablolarında gösterirler. Söz konusu finansal tabloların oluşturulması işlemi finansal raporlama olarak adlandırılır.

Finansal raporlamanın amacına ulaşması için temel varsayımları ve finansal bilgilerin niteliksel özelliklerini bilmek, finansal tabloların ve unsurlarının tanımını doğru yapmak, muhasebe sistemi içinde finansal olayların hangilerinin, ne zaman, nasıl kayda alınacağını, ölçüleceğini ve raporlanacağını açıklayan temel kavramları, uygulama ilkelerini ve standartları geliştirmek ve uygulamak önemlidir (Cemalcılar, 2003,S: 2).

Finansal bilgilerin hazırlanması ve raporlanması sürecinde işletmenin faaliyetleri esas alınarak çeşitli varsayımlarda bulunulabilir, bu varsayımlar dönem içerisinde meydana gelen mali nitelikteki işlemelerin kayıt altına alınması ve sunulması sürecinde muhasebe sistematiği içerisinde önemli bir yere sahiptir. Finansal raporlamanın temel varsayımları tahakkuk esası ve işletmenin sürekliliği olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. (Cemalcılar, 2003: 4)

Tahakkuk esası gelecekteki nakit akışlarını değerlendirilebilmeleri için finansal tablo kullanıcılarının nakit esaslı bilgiye ihtiyaç duymalarına rağmen muhasebe standartlarında finansal olayların muhasebeleştirilmesinde tahakkuk esasını zorunlu kılmıştır **.** Bu nedenle nakit akış tablosu dışında , tüm finansal tablolar muhasebenin tahakkuk esasına göre düzenlenir.

Tahakkuk esası varsayımı uyarınca finansal işlemler ve diğer olaylar, gerçekleştiği zaman tahakkuk ettirilir ve ilgili oldukları dönemin muhasebe kayıtlarına alınarak , o dönemin finansal tablolarında rapor edilir. Bu şekilde, işlemler ile diğer olaylar ve durumların işletmenin ekonomik kaynakları ve hakları üzerindeki etkileri, bu etkilerin gerçekleştiği dönemde gösterilmiş olur. Nakit girişleri ve ödemelerin farklı bir dönemde gerçekleşmiş olması bu durumu etkilemez. Tahakkuk esasına göre hazırlanan mali tabloların en önemli özelliği, geçmişteki nakit tahsilâtlar ve nakit ödemelerle sonuçlanan işlemlerle ilgili bilgiler sunarken, gelecekte nakit ödemesi gerektirecek mevcut yükümlülükler ve gelecekte nakde dönüşecek mevcut kaynaklar hakkında da bilgi vermesidir**.**(Demir ve Bahadır, 2012: 29).

Finansal raporlamanın diğer varsayımı olan işletmenin sürekliliği ilkesi işletme ömrünün sınırsız kabul edildiği varsayımı ile hazırlanır, ilerleyen dönemlerde herhangi bir tasfiye, faaliyetlerinde azalma olacağı ihtimali göz ardı edilmiştir. Bazı işletmelerin sözleşmeye bağlı olarak faaliyetlerini sonlandırması işletmenin sürekliliği ilkesine aykırılık teşkil etmemektedir. (Cemalcılar, 1976: 18)

1.1.2. Finansal Raporlamanın Amacı

İşletme mali tablolarında yer alan finansal bilgileri açıklarken çeşitli amaçları vardır. Finansal raporlamanın amacı genel hatları ile kavramsal çerçevede yer almaktadır. Bu bağlamda finansal raporlamanın amacı, mevcut ve potansiyel yatırımcılara, borç verenlere ve kredi veren diğer taraflara raporlayan işletmeye kaynak sağlama kararlarını verirken faydalı olacak finansal bilgiyi sağlamaktır. Bu kullanıcılar tarafından alınan kararlar, öz kaynağa dayalı finansal araçların ve borçlanma araçlarının satın alınması, satılması veya elde tutulması kararları ile kredi ve benzerlerinin sağlanması ya da ödenmesi kararlarını içerir.

Mevcut ve potansiyel yatırımcılar, öz kaynağa dayalı finansal araçlar ile borçlanma araçlarının satın alınması, satılması veya elde tutulması kararlarını, bu araçlara yapılan yatırımlardan bekledikleri getirilere (örneğin temettü ödemelerinden, anapara ve faiz ödemelerinden ya da piyasa fiyatında meydana gelen artışlardan elde edilen getiriler gibi) bağlı olarak alırlar. Benzer şekilde, mevcut ve potansiyel borç verenler ile kredi veren diğer

taraflar, kredi ve benzerlerinin sağlanması ya da ödenmesi kararlarını, bekledikleri anapara ve faiz getirilerine ya da diğer getirilere bağlı olarak alırlar.

Yatırımcıların, borç verenlerin ve kredi veren diğer tarafların getirilere yönelik beklentileri, işletmeye yönelik gelecekteki net nakit girişlerinin tutarına, zamanlamasına ve belirsizliğine (başka bir ifadeyle işletmeye yönelik gelecekteki beklenen net nakit girişlerine) ilişkin yaptıkları değerlendirmelere bağlıdır. Sonuç olarak, mevcut ve potansiyel yatırımcılar, borç verenler ve kredi veren diğer taraflar, işletmeye yönelik gelecekteki beklenen net nakit girişlerinin değerlendirilmesinde kendilerine yardımcı olacak bilgiye ihtiyaç duyarlar.

Mevcut ve potansiyel yatırımcılar, borç verenler ve kredi veren diğer taraflar, işletmeye yönelik gelecekteki beklenen net nakit girişlerini değerlendirebilmek için, işletmenin ekonomik kaynakları, işletmeye karsı ileri sürülebilen talep hakları ve işletme yönetimi ile yönetim kurulunun işletmenin kaynaklarını kullanmadaki sorumluluklarını ne ölçüde etkin ve verimli bir şekilde yerine getirdiği ile ilgili bilgiye ihtiyaç duyarlar. İşletme varlıklarının ekonomik faktörlerin (fiyat değişiklikleri ve teknolojik değişiklikler gibi) olumsuz etkilerinden korunması ile işletmenin ilgili yasalara, düzenlemelere ve bağlı olduğu sözleşme hükümlerine uygun hareket etmesinin temin edilmesi de bu tur sorumluluklara örnek olarak gösterilebilir. Yönetimin sorumluluklarına ilişkin bu bilgi, yönetimin faaliyetlerini onaylama ya da başka bir şekilde etkileme gücüne sahip mevcut yatırımcılar, borç verenler ve kredi veren diğer taraflarca alınacak kararlar acısından da faydalı olacaktır. (kavramsal çerçeve ,s:4)

Görüldüğü üzere finansal raporlamanın temel amacı finansal bilgi kullanıcılarının işletme ile ilgili kararlar almasına yardımcı olmaktır.

1.1.3. Finansal Bilgilerin Temel Özellikleri

Finansal raporlar, raporlayan işletmenin ekonomik kaynakları, işletmeye karsı ileri sürülebilen haklar ve bu kaynaklar ile haklarda değişime neden olan işlemler, diğer olaylar ve koşulların etkileri hakkında bilgi sağlar. Finansal raporlarda yer alacak olan bilgiler ise finansal bilgi kullanıcılarının işletme hakkında karar verirken , işletmenin durumunu tarafsız, doğru bir şekilde yansıtabilecek özelliklerde olmalıdır. Finansal bilgilerin yatırımcılar için en

fazla faydayı sağlayabilmesi için kavramsal çerçeve kapsamında temel niteliksel özellikleri ve destekleyici niteliksel özellikleri içermelidir.

1.1.3.1. Temel Niteliksel Özellikler

Mali tablolarda yer alan finansal bilgilerin içermesi gereken en temel özellikler yatırımcıların ihtiyacına cevap vermesi ve gerçeğe uygun olmaları şeklinde sıralanabilir. İhtiyaca uygun finansal bilgiler yatırımcıların karar vermeleri noktasında etkili olan bilgilerdir. Aynı zamanda finansal bilgiler işletmenin genel durumuyla ilgili geleceğe yönelik tahminlerde bulunulmasına yardımcı olacak niteliktedir. Tahminlerde bulunabilme özelliğine sahip finansal bilgiler genellikle teyit edilebilme özelliğine de sahiptir. örneğin; cari yıl hasılat tutarına ilişkin bilgi gelecek yıllara ilişkin hasılat tutarlarının tahmin edilmesinde kullanılabileceği gibi geçmiş yıllarda cari yıl hasılat tutarı için yapılmış olan tahminlerle de karşılaştırılabilir. Bu karşılaştırmaların sonuçları, daha önceki tahminlerin yapılması sırasında uygulanan süreçlerin düzeltilmesi ve iyileştirilmesinde kullanıcılara yardımcı olur. (Kavramsal çerçeve , s:8)

Finansal raporlarda yer alan finansal bilgilerin bir diğer temel özelliği gerçeğe uygun olmasıdır. Gerçeğe uygun finansal bilgi tam, tarafsız ve hatasızdır. Tam bir finansal bilgi finansal bilgi kullanıcılarının anlayabilmesi için bütün açıklamaları içermektedir. Bununla birlikte tarafsız ve hatasız finansal bilgi ise tamamen ön yargılardan uzak , ihmallerden yoksundur.

1.1.3.2. Destekleyici Niteliksel Özellikler

Finansal bilgilerin finansal bilgi kullanıcıları açısından faydasını artıran diğer özellikleri karşılaştırılabilirlik , doğrulanabilirlik ve anlaşılabilirlik olarak ifade edilebilir. Sayılan bu niteliksel özellikler içerisinde yatırımcının kullanabileceği en önemli unsur karşılaştırılabilirliliktir. Karşılastırılabilirlik, kullanıcıların kalemler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirleyebilmesini ve anlayabilmesini sağlayan niteliksel bir özelliktir. Diğer niteliksel özelliklerden farklı olarak, karşılaştırılabilirlik tek bir kalemle ilgili değildir. Karşılaştırma yapılabilmesi için en az iki kalem gereklidir. Bununla birlikte küresel

piyasaların bütünleşmesiyle farklı işletmelerin finansal tablolarında yer alan finansal bilgiler karşılaştırılabilirlik özelliklerini taşımasından dolayı yapılan analizler daha anlamlı olacaktır.

Finansal bilginin karşılaştırılabilir olma niteliğinin yanında bu özelliği tamamlayan diğer unsurlar doğrulanabilirlik ve anlaşılabilirliktir. Çünkü finansal bilgi kullanıcıları mali tablolarda yer alan bilgilerden istifade ederken bu bilgilerin işletmenin durumuyla ilgili gerçeği yansıtmasını beklemektedirler. Gerçeği yansıtan finansal bilgi finansal bilgi kullanıcıları için karşılaştırılabilirlik ve anlaşılabilirlik özelliklerini taşımaktadır.

1.2. Finansal Borçlar Kavramı, Kapsamı

1.2.1. Finansal Borçlanma Kavramı

İşletmelerin faaliyetlerine başlayabilmeleri, varlıklarını sürdürebilmeleri ve büyüme elde edebilmeleri için bir takım varlıklara ve bu varlıkları sağlayabilmek için kaynaklara ihtiyaçları vardır. İşletme amaçlarını gerçekleştirebilmek için kullanacağı varlıkları elde etmek yada sahip olmak için yabancı kaynak veya öz kaynak kullanmaktadırlar .(kıymetli,şen,2001 s:21)Bu bağlamda işletmeler faaliyet döngüleri içerisinde finansman ihtiyaçlarını gidermek, yeni yatırımlar yapmak amacıyla dış kaynaklardan yani borçlardan istifade etmektedirler.

Görüldüğü üzere borç kavramıyla kaynak kavramı muhasebe sistematiği içerisinde aynı anlamı vermektedir. Literatürü incelediğimizde ise kaynak , borç kavramıyla ilgili pek çok açıklama olmakla birlikte en genel tanım “işletme varlıklarının finansman yolu” şeklindedir. Yani kaynaklar işletmenin varlıklarını hangi yolla temin edildiğini göstermektedir. Bununla birlikte borçlanma kavramı muhasebe standartları kapsamında daha ayrıntılı ele alınmaktadır. Muhasebe standartlarında yer alan borçlanma kavramı :

Muhasebe standartları açısından finansal borç kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır.

(a) (i) Başka bir işletmeye nakit ya da başka bir finansal varlık verilmesi için veya

(ii) Potansiyel olarak işletmenin aleyhine olan koşullarda finansal varlık veya

borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için düzenlenen sözleşmeden doğanyükümlülük veya

(b) işletmenin öz kaynağına dayalı finansal aracıyla ödenecek veya ödenebilecek olan ve:

(i) işletmenin değişken sayıda öz kaynağına dayalı finansal aracını vermek zorunda olduğu ya da olabileceği bir türev olmayan sözleşme veya

(ii) işletmenin belirli sayıda öz kaynağına dayalı finansal aracını, belirli bir nakdini ya da başka bir finansal varlığını takas etmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek bir türev sözleşme .

Şeklinde tanımlanmaktadır. Borçlanma kavramı standartlar çerçevesinde tanımlanırken üzerinde durulan nokta sözleşmenin varlığıdır. Yani işletmenin belli bir yükümlülüğünü borç olarak tanımlayabilmesi için bu borcun sözleşmeden doğması gereklidir. sözleşmenin varlığı ilkesiyle ilgili açıklamalar ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı ele alınacaktır.

İşletme belli faaliyet döngüsü içerisinde belirlemiş olduğu hedeflere ulaşabilmek ve finansman ihtiyacını giderebilmek için borçlanma yoluna tercih ettiği üzerinde durmuştuk. Bu bağlamda işletme herhangi bir borç yüklendiğinde , yüklenmiş olduğu bu borcun dezavantaj ve avantajları olacaktır.

1.2.2. Borçlanmanın Dezavantajları

İşletmeler finansman ihtiyaçlarını yabancı kaynaklar veya öz kaynaklar vasıtasıyla giderme şeklinde opsiyonel tercih hakkına sahiptir. Bu tercih işlemi ilerleyen dönemlerde firmanın faaliyet karı üzerinde önemli etkiler oluşturmaktadır. Özellikle işletmeler yabancı kaynak yoluyla finansman kararı aldıklarında borçlanmanın olumsuz durumlarıyla karşılaşmaktadır. Bu kapsamda borçlanmanın dış kaynak yoluyla finansmanının dezavantajları:(akgüç, 2004,s: 646-645)

a) Yabancı kaynakla finansman faiz yükü getirdiğinden ; firmanın satış ve karlarının dalgalanma gösterdiği dönemlerde büyük risk taşır. Firmanın borçlarını zamanında ödeme gücüne sahip olmaması , varlıkları için tehlike oluşturur.

b) Finansal borç kullanımı , finansal kaldıracın lehe etkisiyle firmanın karlılığını yükseltse dahi , firmanın riskini artırdığından firma değerinde veya anonim ortaklıklarda pay senetlerinin değerinde düşüşe neden olabilir.

c) Yabancı kaynak (borç) süresi ne kadar uzun olursa olsun belirli bir zaman diliminde geri ödenecektir. Bu nedenle borçların zamanında ödenmesi için gerekli önlemler alınmak zorundadır.

d) Uzun süreli yabancı kaynaklar finansal borçlar) firmayı uzun süreli yükümlülük altına soktuğu için risk taşır. Bu risk borçlanırken yapılan tahmin ve planların , koşulların değişmesi sonucu gerçekleşmemesinden doğar. Koşulların firmanın aleyhine değişmesi sonucu firma için ağır bir yük haline gelebilir.

e) Orta ve uzun vadeli kredilerde finansman kurumları , kredi sözleşmelerindeki bağlayıcı hükümlerinden dolayı , firma yöneticilerinin hareket serbestisi kısıtlanmaktadır. Böyle bir durumda firma , uzun süreli kredi almakla sermaye artırımına veya öz kaynak yoluyla finansman ihtiyacını gidermesine kıyasla çok daha sınırlayıcı şartların baskısı altına girmiş olacaktır.

f) Yabancı kaynaklarla sağlanabilecek fonların bir üst sınırı vardır. Finansman kurumlarınca genellikle kabul edilen standartlara göre bir firmanın yabancı kaynak/öz kaynak oranı belirli bir sınırın üstüne çıkmamalıdır**.**

Şeklinde sıralanabilmektedir. Görüldüğü üzere işletmelerin finansman ihtiyaçlarını borçlanma yoluyla giderme tercihini kullandıklarında en büyük dezavantajın faiz yükü olduğu ve bunun bir sonucu olarak işletmenin risklerinin arttığı söylenebilir. Ancak borçlanmanın olumsuz özelliklerinin yanında avantajlı tarafları da mevcuttur.

1.2.3. Borçlanmanın Avantajları

İşletme yabancı kaynak yoluyla finansman yoluna gittiğine yani borçlandığı aşağıdaki faydaları elde edebilecektir. (akgüç,2004,s:646)Yabancı kaynağın firmaya maliyeti sabit faiz ile borçlanıldığında belirli ve sınırlıdır. Borç verenlerin, firma çok başarılı olsa dahi firmanın başarısına , karına iştirak etme hakları yoktur.

a) Borçla finansmanın maliyeti , belirli ve sınırlı oluşunun yanı sıra , genellikle öz sermayeyle finansmana kıyasla daha düşüktür.

b) Yabancı kaynakla fonlamada , firmanın sahip ve ortakları , firma üzerindeki kontrol yetkilerini paylaşmak zorunda kalmazlar.

c) Belirli dönemlerde faiz ödemelerinin vergi matrahından indirilebilmesi olanağı vergi avantajı sağlar.

d) Kredi sözleşmesine konulacak koşullarla , borçla finansman esnek bir nitelik alabilir.

e) Yabancı kaynakla finansman belirli koşullar altında , finansal kaldıracın lehe etkisiyle firmanın öz sermaye karlılık oranı yükseltir.

İşletme borçlanarak yükümlülük altına girdiğinde yukarıda sayılan avantajları elde etmektedir. Söz konusu bu faydalardan işletme için en önemli olanı borçlanmanın finansal kaldıraç etkisidir. İşletmenin finansal kaldıraç etkisiyle birlikte öz sermaye karlılığında yükselme meydana gelebilmektedir.

İşletmeler borçlanma yoluna gitmeden önce elde edebileceği faydaları ve katlanabileceği dezavantajları düşünmektedirler. Ancak burada önemli olan husus işletmenin mali tablolarında yer alan bu borçların gerçeğe uygun finansal raporlama adına dönem sonunda mali tablolarda nasıl raporlanacağıdır.

1.3. Değerleme

1.3.1. Değerleme Kavramı

Muhasebenin en önemli amaçlarından biri finansal bilgi kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu veri ve bilgiyi üretmektir. Finansal bilgi kullanıcıları, ihtiyaç duydukları veri ve bilgilere finansal tablolar aracılığı ile sahip olurlar. Finansal tablolarda yer alan bilgilerin güvenilirliği ve gerçeğe uygunluğu birçok faktörün etkisi altındadır ve finansal bilgi kullanıcıları açısından hayati bir öneme sahiptir. Finansal tablolarda yer alan bilgilerin güvenilirliği ve gerçeğe uygunluğu kısacası finansal bilgi kullanıcılarının ihtiyacını karşılaması, doğrudan değerleme kavramı ve değerleme süreci ile ilişkilidir.(tokay,deran,2008, s:1) . Değerleme işletmelerin finansal durumlarını ve faaliyet sonuçlarını etkilemekte ve kullanılan değerleme esasına göre de farklı büyüklükte kâr rakamına ulaşılabilmektedir .(Akdoğan ve Aydın, 1987, s. 418).

Finansal raporlama açısından değerleme ülkeler, ekonomik sektörler ve işletmeler arasında ve şahıs işletmelerinde sermaye dağıtımının belirlenmesine yardımcı olur. Ayrıca, finansal raporlama açısından değerleme bir işletmenin başarılı ya da başarısız olarak nitelendirilip nitelendirilmemesinin, işletme çalışanlarının ikramiye hak edip etmediklerinin, çalışanların işlerini devam ettirip ettiremeyeceklerinin, yatırımcıların ne kadar kâr payı alacağının ve ne kadar kurumlar vergisi ödeneceğinin belirleyicisi olabilir. (ıcaew, 2006, s. 2, 5, 39).

Son yıllarda değer veya değer yaratımına verilen önem büyük ölçüde artmakla birlikte, değerin nasıl tanımlanması gerektiği konusunda önemli ve çözülmemiş sorun hala devam etmektedir. (Blois, 2004, s. 250).Değer kavramı “satın alınmak üzere sunulmuş bir mal veya hizmetin alıcıları ve satıcıları tarafından üzerinde anlaşılan muhtemel fiyat” olarak tanımlanmış ve değerin mal veya hizmet için alıcılar veya satıcıların üzerinde uzlaşmaya varacakları varsayımsal veya hayali fiyatı temsil etmekte olduğu ifade edilmiştir.(SPK tebliği seri: vıı, no: 45). Bir başka tanımda ise değer: belirli bir zaman sürecinde satın alınmak üzere sunulan bir mal veya hizmet için ödenmesi olası bir fiyatın takdiri olduğu belirtilmiştir. Kısacası değer piyasadaki değişim fiyatının bir tahminidir. (french, 1997, s. 405; french, 2006, s. 177)

Günümüzde değer kavramında olduğu gibi tüm disiplinlerin üzerinde anlaştığı ortak bir değerleme tanımı da bulunmamaktadır. Bunun temel sebebi, değer kavramı gibi değerleme kavramının da özünde subjektiflik içeriyor olmasıdır. Değerleme kavramının özünde subjektiflik içermesi, bu konuyu muhasebenin önemli ve karmaşık konularından biri haline getirmiştir**.** (Tokay, vd., 2005, s. 5).

Değerleme kavramı, özünde subjektif nitelikli olmasından dolayı kişi ve grupların iktisadi unsurlara verdiği önem, atfettiği değer farklıdır. Temelde bu özelliği en aza indirerek, ortak değer anlayışına ulaşmak kesin bir zorunluluktur.(Nevzat SAYGILIOGLU, 1984, s.157)Ancak çeşitli finansal bilgi kullanıcılarının değerleme kavramına yaklaşımı farklılık göstermesi sonucu karşımıza değerleme kavramıyla ilgili birçok tanım çıkmaktadır.

Değerin hesaplanıp, belirlenmesi ve açıklanması için gereken işlemler bütünü" şeklinde tanımlanabilir. (Başağaç, 2006, 19).

Değerleme, "finansal tablo unsurlarının finansal tablolarda izlenecek tutarlarının belirlenmesi işlemidir.(kavramsal çerçeve 99. Madde)

Değerleme "vergi matrahının hesaplanması ile ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespitidir"(Vergi Usul Kanunu, mad. 258)

Değerleme ekonomik varlıkların(varlık ve yükümlülüklerin) fiyatlandırılması ve fiyatlandırılması ve fiyatlandırmanın TL ile ifade edilmesi olarak tanımlanabilir. (örten,Karapınar:2013,s:5)

Görüldüğü üzere ortak bir değerleme kavramı olmamakla birlikte , değerleme olgusundaki temel kıstas varlık ve yükümlülüklerin dönem sonunda işletme sahip ve ortaklarına ifade etmiş olduğu değerdir. Aynı zamanda varlık borçların bilanço tarihinde mali tablolarda nasıl yer verilmesi gerektiğidir. Son yıllarda yapılmış çalışmalarda varlıkların nasıl ölçümlenmesi gerektiği ve finansal tablolarda ne şekilde yer alması ile ilgili birçok bilgi vardır. Ancak finansal yükümlülüklerin dönem sonunda nasıl değerleneceği ya da hangi değerleme ölçülerinin kullanılması gerektiği hususunda yeterince veri bulunmamaktadır. Bu çalışmada ise finansal borçların (yükümlülüklerin) bilanço tarihinde ölçümlenmesi ,

ölçümleme sırasında tfrs 9 kapsamında hangi değerleme ölçülerinin kullanılması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

1.3.2. Değerleme Zamanı

Değerleme yapılırken, değerlemeye konu ve yükümlülüklerin hangi günkü değerlerinin esas alınması gerektiği konusu önem taşımaktadır. Zira değerleme günü, özellikle iktisadi varlıkların değerlerinin, ekonomik dalgalanmalar doğrultusunda değişmesi nedeni ile son derece önem kazanmaktadır. (çınar,2007,s:7)

Esas itibarıyla değerleme(ölçümleme), envanterin düzenlenmesiyle ilgili olduğu için ve envanterde hesapların kapandığı günde hazırlandığından değerleme bakımından kapanış günü veya envanter süresi içinde buna yakın günlerdeki değerler esas alınacaktır. Bilançoya dahil varlıklarda ve yükümlülüklerde değerleme günü, bilanço günüdür. Bir işletmenin bütün aktif ve pasifleri bilanço gününde değerlenir. Bilanço gününde tüm varlık ve yükümlülüklerin gerçek değeri tespit edilerek mali tablolarda raporlanır. (ataman ,1999,s:16)

VUK'nun 259. maddesinde değerleme iktisadi kıymetlerin vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlarda haiz oldukları kıymetler esas tutulur" hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla vergi mevzuatı açısından değerleme yapılıyorsa, varlıkların ve yükümlülüklerin (tahvil gibi) o vergi kanununda gösterilen gün ve zamanlarda sahip oldukları kıymetlerin değerlemeye esas tutulması gerekmektedir. Örneğin gelir vergisinde ticari kazancın tespiti için yapılacak olan değerlemede bilanço günü esas alınırken, veraset ve intikal vergisinde, miras yoluyla meydana gelen intikallerde mirasın açıldığı tarih, diğer surette meydana gelen intikallerde ise malların hukuken iktisap edildiği tarih esas alınacaktır. Ayrıca her bir geçici vergi döneminin sonu o geçici vergi dönemi için değerleme günü olarak kabul edilmelidir. Bu nedenle geçici vergiye tabi kazancın tespitinde VUK'un değerlemeye ait hükümleri her geçici dönemi sonunda dikkate alınacaktır.(küçük,2001,s:147) Ancak idari otoriteye olan vergi yükümlülükleri finansal borç kapsamına alınmamaktadır , muhasebe standartlarını incelediğimizde bir borcun finansal yükümlülük olabilmesi için karşılıklı sözleşmeye

dayandırılması gerekir, devlete olan borçlarda tek taraflılık esastır ve finansal borç kapsamında değerlendirilmez.(örten, Karapınar,2007,s:12)

1.3.3. Değerleme Önemi, Amacı , Fonksiyonları

İşletme sahip ve yöneticileri dahil, işletme ile ilgili kişi ve kuruluşların yani finansal bilgi kullanıcılarının tümünün işletme ile ilgili bilgileri finansal tablolardan sağladıkları düşünüldüğünde, muhasebe kuramındaki değerleme sürecinin önemi bir kez daha görülmektedir. Değerleme işleminin bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin tümünü dolaylı veya doğrudan etkilemesi, değerleme işleminin tüm ilgili kişiler açısından önemli hale getirmektedir.(tokay,deran,2005,s:92**)**

Finansal raporlama açısından değerleme ülkeler, ekonomik sektörler ve işletmeler arasında ve şahıs işletmelerinde sermaye dağıtımının belirlenmesine yardımcı olur. Ayrıca, finansal raporlama açısından değerleme bir işletmenin başarılı ya da başarısız olarak nitelendirilip nitelendirilmemesinin, işletme çalışanlarının ikramiye hak edip etmediklerinin, çalışanların işlerini devam ettirip ettiremeyeceklerinin, yatırımcıların ne kadar kâr payı alacağının ve ne kadar kurumlar vergisi ödeneceğinin belirleyicisi olabilir. Bu nedenle, finansal raporlama açısından değerleme genellikle kamu yararına olduğu düşünülen ve kamu politikası kaygılarını meşrulaştıran çok sayıda amaca hizmet eder. Ayrıca, kurallara bağlanmış harici finansal raporlama açısından değerleme vergi sisteminde adillik ve etkinliğe, etkin sermaye dağıtımına, işletme yöneticilerinin gözetim ve denetimi dahil işletme sahipliğinin etkin kullanımına ve sahtekârlığın önlenmesine katkıda bulunabilir. (ICAEW, 2006, s. 2, 5, 39).

Değerlemenin diğer amacı ise , varlık ve borçların finansal tablolarda yer alacak parasal tutarlarının tespit edilmesidir ve , dönem kârının ölçümüdür.(Akdoğan ve Aydın, 1987, s. 389; Karyağdı, 1998, s. 32). Dönem karının doğru bir şekilde tespit edilmesi yani güvenilir , açık, anlaşılır finansal raporlama yapabilmek için dönem sonunda varlık ve yükümlülükler için uygun değerleme (ölçüm) kriterleri tercih edilmelidir. Ölçüm esaslarının seçimi, finansal tabloların hazırlanmasında kullanılacak olan muhasebe modellerini belirler ve farklı muhasebe modelleri de değişik derecelerde uygunluk ve güvenilirlik gösterirler.(örten,kaval,Karapınar, 2007,s:13)

1.3.4. Değerleme Esaslarında Ortaya Çıkan Değişikliklerin Nedenleri

Geleneksel muhasebe sistematiği içerisinde varlık ve kaynaklar(yükümlülükler) elde edilme maliyetleriyle kayıt altına alınmakta , dönem sonunda tarihi maliyet esasına göre ölçümlenmesi yapılmakta veya cari değer değerleme esaslarının birlikte kullanıldığı karma değerleme esasına göre finansal tablolarda sunulmaktadır. Yürürlükteki vergi mevzuatı , muhasebe standartları ve diğer yasal düzenlemeler kapsamında kullanılan birçok değerleme yöntemi bulunmakla birlikte en çok tercih edilen seçenek tarihi maliyet yöntemidir. Ancak , finansal raporlamada genellikle sadece tarihi maliyet esasının kullanıldığı değerleme esasından cari değer ile değerleme esaslarından birine ve son zamanlarda özellikle makul değerin daha çok kullanımına doğru bir gelişme yaşanmaktadır. (ICAEW, 2006,s. 6). İşletme ortak ve işletmeyle çıkar ilişkisi olan tüm taraflar hızla değişen ekonomik ortamlarda işletmelerin gerçeğe en yakın finansal durumu ve faaliyet sonuçları ile ilgilenmektedirler ve Finansal bilgi kullanıcıları işletmenin mali tablolarında yer alan bilgilerin piyasada oluşmuş olan değerleri yansıtmasını istemektedir. Bu bağlamda mali tablolarda yer varlık ve yükümlülüklerin değerlemesinde maliyet esası yerine ; piyasada oluşmuş olan cari değerleri yansıtacak olan değerleme ölçüleri kullanılmaktadır. Gerçeğe uygun finansal raporlama adına ve finansal bilgi kullanıcılarının istekleri doğrultusunda mali tablolarda yer alan kıymetlerin değerleme ölçülerinde değişiklik yapılabilmektedir. Aynı zamanda değerleme ölçülerinde yapılan değişikliklerin nedenleri : ICAEW, 2006, s. 6-7), (IASB Discussion Paper, 2005, par. 60, s. 33).

a) Leasing, swap, forward gibi karmaşık finansal araçlar ve hisse senedine bağlı ödemeler gibi işletmelerin yeni iş yapma tekniklerinin meydana gelmesi

b) Varlıkların ve yükümlülüklerin ölçümlemelerinde cari değerleri ile tarihi maliyetleri arasında büyük farkların oluşması

c) Tarihi maliyet değerleme sonuçlarının hile yapılarak istenildiği şekilde değiştirilebilmesi

d) Evrensel sermaye piyasalarının ortaya çıkması ve bu piyasaların varlık ve borçların fiyatlanması ile ilgili finans teori ve uygulamasına katkı yapması

e) Muhasebede sistematiği içerisinde yapılan değerleme işlemlerinde istatistiki olasılık teorisinin giderek artan bir şekilde kullanılması

f) Bilgisayar ve bilgi teknolojisindeki ilerlemelerin yığın halindeki verilerin hızlı ve ekonomik bir şekilde işlenmesini ve karmaşık hesaplamaların yapılmasını mümkün kılması

şeklinde açıklanabilir. yukarıda yer alan değerleme ölçülerinin değişmesine neden olan durumları incelediğimizde en önemli unsurun tarihi maliyet ile cari değer arasında büyük farkların oluşması olarak gösterilebilir. finansal bilgilerin sunumu sırasında değerlemeden doğan farkların oluşması gerçeğe uygun finansal raporlamaya engel teşkil etmektedir. Bu nedenle mali tablolarda yer alan kıymetlerin ölçümleme kriterleri belirlenirken açık , anlaşılır ve doğru finansal raporlamaya imkan sağlayan değerleme yöntemleri belirlenmelidir.

Mali tablolarda yer alan varlık ve yükümlülüklerin dönem sonunda ölçümlenirken hangi yöntemlerin kullanılabileceği vergi mevzuatı , diğer mevzuatlar ve muhasebe standartları çerçevesinde ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır. Yani işletmenin iktisadi kıymet ve yükümlülüklerini dönem sonunda ölçümlerken kullanılabileceği opsiyonların neler olduğu üzerinde durulacaktır.

İşletme dönem sonunda ölçümleme işlemi yaparken kullanacağı değerleme ölçüsünü belirleme işlemi sırasında bazı tahmin ve hesaplamalar yapmaz zorundadır. Değerleme sürecinde işletmenin tahmin ve yargılarda bulunması bazı sorunlara neden olabilmektedir.

1.3.5. Değerlemede Karşılaşılan Sorunlar

Bazı durumlarda değerleme yaparken ister istemez yargıda ve tahminde bulunulması gerekmektedir. Yargıda ve tahminde bulunulması da kullanılan değerleme esaslarını bazı finansal tablo kalemleri açısından subjektif yapar. Böyle bir durumda kullanılan değerleme esası sonucu elde edilen değerin varlıklar ve yükümlülüklerin gerçek değerini göstermemesine neden olmaktadır. Değerleme esaslarını subjektif özelliğe sahip bir değerleme esası yapan sorunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir. (ICAEW, 2006, s. 15, 20).

a) Tahmin Yapılmasının Gerekmesi : Finansal raporlama açısından pek çok varlık ve borcun(yükümlülüğün) değerlemesi tahminler yapılmasını gerektirir. Örneğin; varlıkların amortisman tutarlarının hesaplanması amacıyla varlıkların geriye kalan faydalı ömürlerinin tahmin edilmesi ve sabit varlıkların kullanım değerini hesaplamak için gelecekteki nakit akımlarının tahmin edilmesi veya finansal borçların ölçümlenmesi sırasında piyasa faiz oranının tahmin edilmesi gibi. Bu tahminlerin ilgili olduğu zaman aralığı ne kadar uzun olursa, tahminler de o kadar daha az kesin ve daha fazla sübjektif olacaktır.

b) Varlıklar, yükümlülüklerin ve Dönemler Arasında Dağıtım Yapılmasının Gerekmesi:

Finansal raporlama açısından pek çok varlık ve borç ile ilgili değerleme işlemi maliyetlerin ve gelirlerin farklı muhasebe dönemlerine (geçmiş ve gelecek dönemler) ve farklı varlıklara dağıtımını gerektirir. Bu dağıtımlar kaçınılmaz biçimde keyfi olarak

yapılacak ve dolayısıyla subjektif olacaktır. Örneğin; işletme tarafından ortak bir şekilde satın alınan varlıklar olduğunda satın alma maliyetlerinin satın alınan farklı varlıklar arasında nasıl dağıtılacağı kararı yargıya dayalı bir karardır ve dolayısıyla sübjektiflik içerebilir.

c) İşletme Faaliyetleri İle İlgili Aktif Piyasaların Yokluğu: Finansal raporlamada varlık ve borçların değerlemesinde cari değerler kullanıldığı ve bu değerler aktif piyasalardan elde edildiği zaman değerleme sağlıklı olmakta ve objektif bir şekilde teyit edilebilmektedir. Ancak, pek çok ekonomik işlem piyasadan daha ziyade işletme içinde ortaya çıkar.. Aktif piyasaların eksikliği sadece değerleme bilgilerinin güvenilirliği için değil aynı zamanda ihtiyaca uygunluğu için de bir sorundur. Cari değerleri ile değerlendirilen varlıklar ve yükümlülükler ile ilgili argümanlardan biri, bir varlığın veya borcun piyasa fiyatının eş değer riski içeren piyasa gelir oranında gelir sağlayacağı beklentisini yansıtan bir denge fiyatı olduğudur. Bu nedenle, cari değerin bilinmesi kullanıcıların işletmenin gelecekteki nakit akımlarını tahmin etmesine yardımcı olacaktır. Ancak, bu sadece etkin bir piyasada doğrudur. Piyasa ne kadar az aktif olursa, etkin bir piyasanın özelliklerini taşıması da o kadar az olacaktır. Dolayısıyla, bu tür

piyasalarda oluşan piyasa fiyatlarının gelecekteki nakit akımlarının tahmin edilmesinde bilgi verici olma özelliği de o kadar az olmaktadır.

İşletmenin varlık ve yükümlülüklerinin dönem sonunda değerleme işlemine tabi tutarken görüldüğü üzere en önemli sorun aktif bir piyasanın olmayışıdır. Mali tablolarda yer alan iktisadi kıymetlerin ölçümlenmesinde kayıtlı bir piyasanın olmayışından dolayı piyasada oluşmuş benzer değerler baz alınarak yada bu değerler tahmin edilerek ölçümleme işlemi yapılmaya çalışılır. Bu bağlamda ölçümleme işleminin bazı tahmin ve yargılara dayandırılması mali tablolarda yer alan değerlerin doğruluğu noktasında endişelere neden olmaktadır ve değerleme işlemlerinde karşılaşılabilecek bir sorun olarak kabul edilmektedir.

1.4. Muhasebe Standartları ,Vergi Mevzuatı ve Diğer Kanunlardaki Değerleme Ölçüleri

İşletmelerin mali tablolarında yer alan varlık ve yükümlülüklerin dönem sonunda ölçümlenmeleri sırasında kullanılabilecek değerleme ölçüleri vergi mevzuatı , diğer mevzuatlar ve muhasebe standartlarında yer almaktadır. Burada üzerinde durulması gereken nokta ise mali tablolarda yer alan değerler özellikle de finansal yükümlülüklerin dönem sonunda hangi değerleme ölçüleri kullanılarak ölçümlenmesi gerekliliğidir.

Finansal borçların yani yükümlülüklerin değerleme işlemleri sırasında ölçümleme yöntemini tercih ederken üzerinde durulması gereken en temel nitelik gerçeğe uygun finansal raporlamadır. İşletmenin hem yasal mevzuatta hem de muhasebe standartlarında yer alan değerleme ölçülerinin tercihinde gözetmesi gerekilen husus doğru ,açık, karşılaştırılabilir finansal raporlamadır. Bu bağlamda finansal borçların dönem sonunda ölçümleme işleminin yapılması sürecinde kullanılabilecek olan değerleme yöntemlerinden kısaca bahsetmek uygun olacaktır. Aynı zamanda çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde bu değerleme yöntemlerinden hangilerinin kullanılmasının uygun olacağı üzerinde durulacaktır.

1.4.1. Muhasebe Standartlarında Yer Alan Değerleme Ölçüleri

Değerleme süreci, finansal tablolarda yer alan bilgileri, dolayısıyla finansal bilgi kullanıcılarının kararlarını doğrudan etkilemesi nedeniyle, muhasebe açısından son derece önemli bir süreçtir. Ülkemizde finansal tabloların hazırlanmasında esas alınan, Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) ile Uluslararası Finansal Raporlama Standartlar› (UFRS)'na bağlı kalarak, Türkiye Muhasebe Standartlar› Kurulu (TMSK) tarafından yayınlanan mevcut Türkiye Muhasebe Standartlar› (TMS) ile Türkiye Finansal Raporlama Standartlar› (TFRS)'nda varlık, yükümlülük ve öz kaynak unsurlarının para birimi cinsinden ifade edilmesine yönelik birden çok değerleme esası ve değerleme ölçüsünün bulunması, aynı bilanço unsurunun ilk kayıt veya takip eden değerleme dönemlerinde farklı değerleme ölçüleri ile para cinsinden ifade edilebilmeleri, değerlemeyi muhasebe açısından karmaşık bir süreç haline getirmektedir. (tokay, 2008,s:18-19)

Bir finansal varlığın veya yükümlülüğün mali tablolarda tanınması ölçümlenmesine bağlıdır.(Christopher Nobes ve Robert Parker 2006, s. 329-330).. Gerçekleşme; bir varlığı, maliyetinden yüksek bir varlıkla değiştirdiğinde kâr, değeri maliyetinden daha düşük bir varlıkla değiştirdiği zaman zarar veya bir yükümlülüğün maliyetinden yüksek bir borç ile değiştirildiğinde zarar; değeri maliyetinden daha düşük bir yükümlülükle değiştirildiğinde kar biçiminde ortaya çıkan,dönemsellik ilkesi gereği gelirler ve giderlerin ilgili oldukları dönemi ve varlıklar ile yükümlülüklerin değerlerindeki değişmenin dönem sonucuna etkisini "kazanç" ya da "kayıp" olarak belirleyen bir kavramdır. Herhangi bir değişim olmadığı yani varlıkların elden çıkarılmadığı veya yükümlüklerin itfa edilmediği durumlarda borcun piyasa değeri maliyet değerinden yüksekse kayıp, tersi durumda ise kazanç söz konusudur.(Sensoy,2002, 10-12.)

Geleneksel muhasebe sistematiği içerisinde tutuculuk ve ihtiyatlılık kavramları gereği gerçekleşmiş giderler kayıt altına alınırken , henüz gerçekleşmemiş gelirler raporlamaya dahil edilmemesi tarihi maliyet esasının bir sonucu olarak görülebilir. (Ross L. Watts, 2008, 207) Tarihi maliyet esası finansal tabloların güvenilirliğini azaltmakta ve karar alma sürecinde ilgililiği zedelemektedir. Böylece varlıklar açısından, daha az değerli bir varlık;daha yüksek değerlenmiş tutara, daha yüksek değerlenmiş bir borç; daha düşük

tutarlı bir borca tercih edilmektedir. Sonuçta, bilanço ve gelir tablosu kalemleri ya fazla veya noksan değerlenmiş olabilmektedir. Oysaki, finansal raporlamanın en temel işlevinin,karar almaya dayanak olması, dolayısıyla, elde edilen sonuçların kararla ilgili olmasıdır.(Benzion Barlev ve Joshua Rene Haddad 23 Mayıs 2008), s. 386-387)Tarihi maliyet esasının piyasadaki güncel durumu yansıtma konusunda yetersizliklerinden ötürü muhasebe standartlarına ilgi artmış ve birçok ülke tarafından finansal raporlama noktasında muktedir hale gelmiştir. Ülkemizdeki yasal mevzuatı ve muhasebe standartlarını incelediğimizde karşımıza birçok değerleme ölçüsü çıkmaktadır. Bu çalışmadaki temel amacımız ise finansal borçların hangi değerleme ölçüleriyle değerlenmesi ve farkların dönem sonunda nasıl raporlanması gerektiği sorusuna cevap vermektir. Finansal borçların muhasebe standartlarında yer alan değerleme ölçüleriyle dönem sonunda ölçümlenmesi söz konusudur. Muhasebe standartlarında yer alan bu değerleme ölçüleri aşağıdaki şekilde açıklanabilir.

A) Tarihi Maliyet

Standartları incelediğimizde varlıkların ve yükümlülüklerin tarihi maliyeti , varlıkların elde edildikleri tarihte alımları için ödenen nakit veya nakit benzerlerinin tutarları ile veya onlara karşılık verilen varlıkların piyasa değerleri; borçların tarihi maliyeti ise borç karşılığında elde edilenin tutarı ile işletmenin normal faaliyetlerden elde edilen borcun kapatılması için gereken nakit veya nakit benzerlerinin tutarı" olarak açıklanmıştır.(Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, TMS-Türkiye Muhasebe Standartları, s.32.)

Tarihi maliyet esaslı ölçüm, göreceli olarak daha güvenilir bilgilerin üretilmesine katkı sağlarken, özellikle enflasyon dönemlerinde finansal tabloların gerçeklerden uzak veri ve bilgi sunmasına yol açar. Bu nedenle, ilk kayıt anından sonraki bilanço dönemlerinde, varlık ve yükümlülüklerin değerlemesinde tarihi maliyetlerin ölçü olarak alınması, finansal tablolarda yer alan finansal bilgileri kullanıcılar açısından yetersiz kılmaktadır. Finansal tablolardaki tutarların enflasyon düzeltmesine tabi tutulması, tarihi maliyet esasının zayıf yönünü kısmen telafi etmektedir. Hemen belirtmek gerekir ki işlem tarihindeki maliyet, gerçeğe uygun değeri temsil edebilir niteliktedir.**(**Semih Hüseyin Tokay ve Ali Deren, 2008,s.22.)

B) Gerçeğe Uygun Değer

Gerçeğe uygun değer kavramı, Türkiye Muhasebe Standartları'nda 'karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda, ortaya çıkması gereken tutar' olarak tanımlanmıştır. (TMS 32-39)

Bir başka tanımda ise Gerçeğe Uygun Değer, Bir varlığın değiş tokuş edilmesi veya bilgi sahibi, istekli taraflar arasında piyasa şartlarına uygun olarak sorumluluk sözleşmesine girilmesi ile oluşan değeri ifade etmektedir.(Mukherj, 2003 s:.32.)

Gerçeğe uygun değer, bir varlık veya yükümlülüğün piyasa değerini yansıtır. Bu piyasa değeri, piyasadaki tüm tarafların, varlık veya yükümlülüğün ekonomik özellikleri hakkında vardığı fikir birliği sonucunda oluşur. Gerçeğe uygun değer, varlık ve yükümlülüklerin cari piyasa değerlerini ölçer.(Aylin Poroy Arsoy,2003, s. 133)

Global ekonominin yaygınlaşmasıyla birlikte, bilgi teknolojilerinin küresel anlamda yakaladığı hızlı büyümenin pazar mekanizması üzerinde oluşturduğu uluslararası etkinin, tarihi maliyet yaklaşımından gerçeğe uygun değer yaklaşımına geçilmesi üzerinde yoğun bir etkisi olduğu söylenebilir. (Barlev, 2008,S:383)

Gerçeğe uygun değer yaklaşımı temel olarak ihtiyatlılık kavramının yanında , dönemsellik tahakkuk ilkesini de benimsemiştir. Kazanılmış ama tahsil edilmemiş veya henüz gerçekleşmemiş ve fakat gerçekleşmesi muhtemel kazançlarla, aynı zamanda faydası alınmış fakat ödenmemiş giderler" raporlamaya dahil edilmektedir.(Sensoy,2002, s:6)

Gerçeğe uygun değerin tesbitindeki en önemli unsur aktif bir piyasanın varlığıdır , özellikle finansal borçların dönem sonunda değerleme işlemlerinde bir piyasanın varlığı aranır. Aktif bir piyasanın olmadığı durumlarda çeşitli değerleme teknikleri ile finansal borcun dönem sonundaki değeri tespit edilmeye çalışılır.

C) Cari Maliyet

Bu ölçü, giriş temeline dayalı varsayımsal satın alma biçiminde, varlığın aynısı veya eşdeğerinin değerleme günü alınması durumunda, işletmeye mal olma fiyatı olarak ifade edilebilir. Değerlemeye konu unsur borç ise, cari maliyet, kayıtlı değer(itibari değer) olmaktadır.(Tokay ve Deran,2008, s. 27)

Varlıkların değeri, aynı varlığın veya bu varlıklara eşdeğer olan bir varlığın alınması için hâlihazırda gereken nakit veya nakit benzerlerinin tutarını temsil eder. Buradaki maliyet aslında yerine koyma maliyetini ifade etmektedir. Borçlar, yükümlülüğün kapatılması için gereken nakit ve nakit benzerlerinin iskonto edilmemiş tutarları ile gösterilir. Adından da anlaşılacağı gibi, cari maliyet ölçüsünde esas alınan değer cari değerdir. Değerlemede cari maliyet ölçüsünün kullanılması durumunda, ilgili varlığa veya borca ilişkin olarak daha önce hesaplanmış değer (tarihi maliyet veya kayıtlı değer) önemsiz olmaktadır. Bu durumda, değerlemeye tabi varlığın veya yükümlülüğün yerine alınacak aynı benzeri varlığın yada yükümlülüğün, değerleme tarihindeki satın alma ya da itfa tutarı önemlidir. (Başağaç 2006, 31)

D) Gerçekleşebilir Değer

Standartta yer alan gerçekleşebilir değer ölçüsü genel itibariyle stok kalemiyle ilgilidir. Net gerçekleşebilir değer stoklar için kullanılan bir değerleme ölçüsü olmakla beraber, başka bir takım varlık ve yükümlülüklerinde net gerçekleşebilir değerinin olduğunu ifade edilmelidir. Örneğin çıkarılmış bir borçlanma aracının kendi piyasasındaki satış fiyatı da net gerçekleşebilir değerdir.(Walker ve Jones, s. 369.,2008)

Varlıklar, işletmenin normal faaliyet koşullarında, bir varlığın elden çıkarılması halinde ele geçecek olan nakit ve nakit benzerlerinin tutarıdır. Borçlar, işletmenin normal faaliyet koşullarında, kapatılmaları için ödenmesi gereken nakit ve nakit benzeri değerlerin iskonto edilmemiş tutarları ile gösterilir. (kavramsal çerçeve mad.100).

E) Bugünkü Değer

Bugünkü değer ölçüsü, giriş değeri(yerine koyma maliyeti) ve çıkış değeri (gerçekleşebilir değer) belirlenemeyen varlık ve yükümlülüklerin değerlerinin belirlenmesinde bir ölçü olarak kullanılmaktadır. (Tokay ve Deran,2008 s. 28) Bugünkü değer, parasal bir tutarın gelecekteki değerinin veya maliyetinin bilinmesi durumunda, bugünkü değerinin veya maliyetinin hesaplanmasıdır. Bugünkü değer, gelecekteki değerin iskonto faktörüyle çarpılması sonucu bulunmaktadır. Bugünkü değer(BD): Gelecekteki Değer(GD) x [1/(1+r)n] formülüyle elde edilir**.**

Varlıklar, işletmenin normal faaliyet koşullarında, ileride yaratacakları net nakit girişlerinin bugünkü iskonto edilmiş değerleri ile gösterilirler. Borçlar, işletmenin normal faaliyet koşullarında, kapatılmaları için ileride ödenmesi gereken net nakit çıkışlarının bugünkü iskonto edilmiş değerleri ile gösterilir.(kavramsal çerçeve mad 100)

Örneğin3 yıl vadeli olarak yıllık olarak 60 TL kupon ödemesi bulunan ve nominal değeri 1.000 TL olan bir bononun birinci yıl sonunda getirisi 60 TL, ikinci yılın sonundaki getirisi 60 TL ve üçüncü yılın sonundaki getirisi de 1.060 TL'dir. Tahvilin iskonto faiz oranı, r = 10.02 ise tahvilin bugünkü değeri;

$[60/(1+0.1002)_1] + [60/ (1+0.1002)_2] + [1.060/(1+0.1002)_3] = 900$ TL'dir. Ara dönemlerde kupon ödemeli finansal araçların gelecekte elde edilecek nakit akısları ve onların bugünkü değerlerinin bilinmesi durumunda, finansal aracın taşıdığı faiz bulunabilir.

F) İtfa Edilmiş Maliyet

TMS 39 nolu standartta itfa edilmiş maliyet şu şekilde tanımlanmıştır. Finansal varlık veya finansal borcun etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti (amortised cost of a financial asset or financial liability); finansal varlık veya finansal borcun ilk muhasebeleştirme sırasında ölçülen değerinden anapara geri ödemeleri düşüldükten, ilk tutar ve vadedeki tutar arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan birikmiş itfa payı düşüldükten veya eklendikten ve değer düşüklüğü ya da tahsil edilememe durumuna ilişkin her türlü indirimin yapılmasından sonra geriye kalan tutardır. TFRS 9

muhasebe standardında gerçeğe uygun değer ve itfa edilmiş maliyet olmak üzere iki değerleme ölçüsü bulunmaktadır. Etkin faiz yöntemi ve etkin faiz oranı itfa edilmiş maliyet değerleme ölçüsüyle kullanılan kavramlardır.

Standartta etkin faiz yöntemi; "finansal varlık veya borcun (veya bir finansal varlık veya borç grubunun) itfa edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve ilgili faiz gelir veya giderlerinin ilişkili olduğu döneme dağıtılması', etkin faiz oranı ise 'finansal aracın beklenen ömrü boyunca veya uygun olması durumunda daha kısa bir zaman dilimi süresince yapılacak gelecekteki tahmini nakit ödeme ve tahsilatlarını tam olarak ilgili finansal varlık veya borcun net defter değerine indirgeyen oran" seklinde tanımlanmıştır. Etkin faiz oranı, alacağın doğduğu andaki fiyatını tahsil edilecek tarihteki fiyatına eşitleyen faiz oranı, yani bileşik faize göre iç iskonto oranıdır.(Marsap, 2006, s. 28.)

1.4.2. Vergi Mevzuatında Yer Alan Değerleme Ölçüleri

Vergi mevzuatında yer alan değerleme ölçüleri veya değerleme işlemlerinde varlıklar ve yükümlülüklerin dönem sonunda ölçümlenmesi , idari otoritenin vergi gelirlerinin tutarının ne olacağı hususu önem taşımaktadır. Devlet dönem sonunda ölçülen varlık ve yükümlülüklerin ticari karın nasıl etkilendiği durumuyla ilgilenmeyebilir.

SPK ve diğer özel kanunlara tabi şirketler dönem sonunda varlık ve yükümlülüklerini muhasebe standardında yer alan değerleme ölçüleri ile değerleyerek ticari karı elde etmektedir. SPK mevzuatına tabi şirketler ticari kara ulaştıktan sonra vergi mevzuatı uyarınca elde edilen ticari kar ile arada oluşan farkları matraha ilave ve indirim kayıtlarıyla mali karı elde etmekte ve dönem vergi giderini mali kar üzerinden hesaplamaktadır. Vergi mevzuatı gereğince varlık ve yükümlülüklerin değerleme ölçüleri ise şunlardır.

A) Maliyet bedeli

Maliyet bedeli; iktisadi bir varlığın elde edilmesi veyahut değerinin arttırılmasıyla ilgili olarak yapılan ödemelerle bunların bağlı olduğu her türlü giderin toplamını ifade eder.(Vuk 262)

Maliyet bedeli ile ölçülen iktisadi kıymetler ise şunlardır.Gayrimenkuller, tesisat ve makineler, gemiler ve diğer taşıt araçları, binalar,gayri maddi haklar, demirbaş eşya, ticari mallar, imal edilen mallar (mamuller) zirai mahsuller, hayvanlar. (Ergin, Sevim,2000 s:58.)

Maliyet bedeliyle ölçülen iktisadi kıymetleri incelediğimizde finansal borçların maliyet bedeli ile ölçülemeyeceğini görebiliriz.

B) Borsa rayici

Borsa rayici, gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin ölçümlemeden önceki son işlem gününde borsadaki işlemlerinin ortalama değerini ifade eder. Borsada aşırı dalgalanmalar borsa rayicinin gerçekçe bir ölçü olma niteliğini bir ölçüde yitirir. Bu durumda ortalama rayiç son 30 gün içindeki fiyatlarının ortalaması olarak tesbit edilir. Ancak buna Maliye Bakanlığı karar verir. Yabancı paralar borsa rayici ile değerlenir(Ergin,2000, S:59)

Ayrıca, ölçme hükümlerinde yazılı olmayan veyahut yazılı olup da kendi ölçüm yöntemleriyle ölçmeye imkan bulunmayan iktisadi kıymetler; mukayyet değeri veya emsal bedeli ile, bunların yeterli olmaması durumunda varsa borsa rayici ile değerlenir. (VUK, mad.289).

Veraset ve İntikal Vergisi'nde, tahvillerin değerleme ölçüsü borsa rayicidir. (Öztürk,2006,s:15)

C) Tasarruf Değeri

Tasarruf değeri, bir iktisadi kıymetin değerleme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değerdir. (VUK madde 264) Tasarruf değeri iktisadi kıymetin değerleme gününde elden çıkarılması durumunda elde edilecek değeri ifade eder. İktisadi kıymetlerin değerlemesinde sık kullanılan bir tür değerleme ölçüsü değildir. Sadece senede bağlı alacak ve borçların değerlemesinde kullanılabilir. Bu da işletmece istenilmesine bağlıdır. Yani isterse işletmeler senede bağlı alacak ve borçlarını tasarruf değeriyle değerleyebilirler. Ancak alacak senetlerini tasarruf değeriyle değerleyen işletmeler, borç senetlerini de tasarruf değeriyle

değerlemek zorundadır. (VUK madde 285) (Öztürk,2003, s:14)Tasarruf değeri sadece senede bağlı alacak ve borçların dönem sonunda ölçümlenmesinde kullanılmasından dolayı finansal borçların değerlemesinde kullanılması mümkün değildir.

D) Mukayyet değer

Mukayyet değer " Bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeri" olarak tanımlanmıştır**.** (VUK'un 265)

Mukayyet değerin tespiti için herhangi bir işlem yapmaya gerek yoktur, muhasebe kayıtlarında görülen değe, adından da anlaşılacağı üzere mukayyet (kayıtlı) değerdir. (Yılmaz,2003,s:12) mukayyet değer yalnızca mali tablolarda yer alan değerler üzerinden hesaplanabilir, ancak maliyet bedelinde olduğu gibi enflasyonist ortamlarda finansal raporlama açısından doğru güvenilir bilgi sağlamamaktadır.

E) İtibari değer

İtibari (nominal) değer; her türlü senetlerle hisse senetleri ve tahvillerin üze-rinde yazılı olan değerlerdir (**VUK, mad.266**). İtibari (nominal) değer, üzerinde yazılı olan değerlerle ölçülen paralar, pullar ve senetler gibi bazı iktisadi kıymetler için mukayyet (kayıtlı) değerle aynı ölçüyü gösterir. Paralar ve pulların üzerinde yazılı olan değer de itibarî değerdir (VUK, mad.284**).**

Kasa mevcudu,
İhraç edilen hisse senetleri ve tahviller
Senetler
İtibari değer ile değerlenir.

F) Vergi değer

Vergi değeri, VUK'un 268. maddesinde " Bina ve arazinin rayiç bedeli" olarak tanımlanmıştır. Değerleme ölçütü tanımı hangi tür iktisadi kıymetin bu değerleme ölçütü ile değerlendireceği hususunu da içerir.(Küçük,2006,S:26)

İktisadi kıymetlere dahil olup da maliyet bedeli bilinmeyen bina ve arazi vergi değerleri ile değerlenir. Ayrıca gayrimenkul sermaye iradı sahiplerinin maliyet değeri bilinmeyen gayrimenkullerinin normal değerleme ölçüsü de vergi değeridir.Öztürk,2009s:25

Vergi değeri ölçüsü yalnızca bina arazilerin ölçümlenmesinde kullanılmasından dolayı finansal borçların dönem sonunda değerlemesinde kullanılmamaktadır.

G) Rayiç bedel

Rayiç bedel (cari değer); bir iktisadi varlığın değerleme günündeki normal alım-satım değeridir .Rayiç bedel piyasa değeri olarak da adlandırılabilir.(VUK, mük.mad.266). VUK'nda rayiç bedel ölçüsünün kullanılacağı iktisadi kıymetler sayılmamıştır. Bu ölçüm yöntemi Türk vergi sisteminde Emlak Vergisi Kanunu ve Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu (VİVK)'nda uygulama alanı bulmaktadır. Buna göre menkul mallar ve gemilerin rayiç bedelle ölçüleceğini (VİVK, mad.10/c**)** finansal borçların ise rayiç bedelle ölçülemeyeceğini söyleyebiliriz.

H) Emsal bedeli

Emsal bedeli gerçek bedeli olmayan, bilinmeyen ya da doğru olarak tespit edilemeyen bir varlığın değerleme gününde satılması halinde emsaline nazaran sahip olacağı değerdir. (VUK'un 267)

Emsal bedeli yönteminin uygulanabilmesi için bir iktisadi kıymetin gerçek değerinin olmaması, gerçek değerinin bilinmemesi, veya gerçek değerinin doğru olarak tespit edilememesi gerekir.(Çabuk,2003, s:13)Gerçek bedeli olmayan, bilinmeyen ya da doğru olarak tespit edilemeyen bir malın, ölçüm gününde satılması halinde emsaline kıyasla taşıyacağı değerdir; yani piyasa değeridir(Bulutoğlu, 1978: 357)

İ) Alış bedeli

Alış bedeli; bir iktisadi kıymetin iktisabı için ödenen veya borçlanılan meblağı ifade eder. Alışla ilgili yapılan giderler alış bedeline dahil edilmez (VUK, mad.279).

Muhasebe standartlarına göre mali tablo kalemlerine ilişkin ölçüm ve değerleme yöntemlerinin seçimine ilişkin kararlar alınırken, daima varlıkların ve yükümlülüklerin standartlardaki tanımları) ve finansal raporlamanın niteliksel özellikleri dikkate alınmaktadır. (Barth, 2006b: 6)vergi mevzuatında ise mali tabloda yer alan kalemlerin hangi değerleme ölçüleriyle değerleneceği belirtilmiş ve herhangi bir seçim hakkı sunmamıştır.

Muhasebe standartları vergisel hususları göz önünde bulunduran, uygun muhasebe yönteminin tercihi açısından yeterli bir temel teşkil etmeyen ve sadece vergi mevzuatı ve vergisel avantajlar nedeniyle, gerçekte yetersiz olan yöntemlerin uygulanmasına müsaade etmemektedir.(IASCF, 2010b: B714).Çünkü mali tablolarda yer alan bilgiler doğru , güvenilir, karşılaştırılabilir olmalıdır. Varlık ve yükümlülüklerin dönem sonunda ölçümü mali tablolarda yer alan gelir ve gider tutarları yatırımcıların karar almalarını etkilemektedir.(Deborah, 2010: 708).

Vergi amaçlı finansal tablo düzenleme ve raporlama ilkesini benimsemiş olan işletmeler dönem sonunda iktisadi kıymetlerini değerlerken ağırlıklı olarak maliyet bedeli yöntemini kullanmaktadırlar. Muhasebe standartlarında ise genel itibariyle gerçeğe uygun değer ölçüsü kullanılmaktadır.

Vergi mevzuatındaki değerleme ölçülerini incelediğimizde işletmenin ihraç ettiği finansal borçlar yalnızca itibari değer ve veraset intikal vergisinde geçen borsa rayici ile değerlenmektedir. Muhasebe standartlarında ise finansal borçların ölçümlenmesinde gerçeğe uygun değer ve itfa edilmiş maliyet yöntemi kullanılmaktadır.

1.4.3. Diğer Kanunlardaki Değerleme Ölçüleri

A) TTK Kapsamında Değerleme

ttk 79. Madde hükmü gereğince varlık ve yükümlülükler muhasebe standartları hükümlerince dönem sonunda ölçümlenmektedir.

Değerlemede uygulanacak değerlerin belirlenmesi, tanımları, kapsamları, uygulanacak kalemlerin gösterilmesi ve değişiklikler Türkiye Muhasebe Standartlarına tabi olacaktır.

Yeni TTK'nın yasallaşmasından sonra muhasebe standartları ile kanundaki düzenlemeler arasındaki farklılıklar tamamen ortadan kalkmıştır (Pamukçu 2011, s:89)

Değerleme ihtiyatla yapılmalıdır; özellikle de bilanço gününe kadar doğmuş bulunan bütün muhtemel riskler ve zararlar, bunlar bilanço günü ile yılsonu finansal tablolarının düzenlenme tarihi arasında öğrenilmiş olsalar bile, dikkate alınır; kazançlar bilanço günü itibarıyla gerçekleşmişlerse hesaba katılır. Değerlemeye ilişkin olumlu ve olumsuz farkların dönem sonuçlarıyla ilişkilendirilmesinde Türkiye Muhasebe Standartlarındaki esaslara uyulur.(inanç mali çözüm 2011 s:238**)**ttk kapsamında finansal borçlar muhasebe standartları hükümlerince değerlenir.

B) SPK Kapsamında Değerleme

Sermaye Piyasası Kurulunca güncel Uluslar arası Muhasebe Standartları Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, Avrupa Birliği'nin finansal raporlamaya ilişkin düzenlemeleri ile Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yapılan çalışmalar göz önünde bulundurularak hazırlanan ve Seri: XI, No:29 "Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği" yayımlanmıştır. Finansal raporların hazırlanmasında esas alınan standartlar Avrupa Birliği mevzuatına uyumu esas almaktadır.(Pamukçu, 2011, s:89)

Bu tebliğ ile yapılan düzenlemeye göre işletmeler, Avrupa Birliği tarafından kabul edilen haliyle Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarını uygularlar ve finansal tabloların bu standartlara göre hazırlandığına dipnotlarda yer verirler. Bu uygulamalarda, benimsenen uluslararası standartlara aykırı olmayan, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunca yayımlanan Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları uygulanır.(Pamukçu, 2011, s:89)

Sermaye piyasası kanununa tabi şirketler finansal kayıt ve raporlama işlemelerini muhasebe standartları ve finansal raporlama standartlarına uygun olarak düzenlemek durumundadır. Daha önceki yasal düzenlemelerde gerçeğe uygun değer kavramı ile sadece rayiç bedel esası paralellik göstermekteydi. Sermaye Piyasası Kurulu XI Seri ve 29 No.lu tebliğ ile

gerçeğe uygun değer esasını ilgili işletmelerde uygulanır duruma getirmiştir. (Pamukçu, 2011, s:90)

C) BDDK Kapsamında Değerleme

"Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından 1.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Bu yönetmeliğin temel amacı, bankaların; muhasebe ve raporlama sisteminde şeffaflık ve tekdüzenin sağlanması, işlemlerinin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerinin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, konsolide ve konsolide olmayan bazda mali durumları, mali performansları ile yönetimin etkinliği hakkında bilgileri içeren finansal tablolarının zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, raporlanması ve yayımlanmasına ve belgelerin saklanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.(Pamukçu, 2011, s:90)

Bankalar, faaliyetlerini bu Yönetmelik ve Kurulca çıkarılacak tebliğlere göre muhasebeleştirir. Faaliyetlerin, 16/1/2005 tarihli ve 25702 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun 1 sıra Nolu Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ hükümleri çerçevesinde Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olarak muhasebeleştirilmesi esastır. Yeni TTK, SPK , BDDK düzenlemelerini incelediğimizde finansal tabloların hazırlanması ve sunulması sürecinde muhasebe standartlarının uygulandığını görmekteyiz. Gelişen ve küreselleşen piyasalarda işletmeler varlık ve yükümlülüklerini dönem sonunda gerçeğe uygun değerle ölçümleyerek mali tablolarında yer alan kalemlerini piyasada oluşmuş olan değerlere yakınlaştırmak ve bilgi kullanıcılarına açık anlaşılabilir , karşılaştırılabilir finansal bilgi sunmayı istemektedirler, bundan dolayı vergi mevzuatında yer alan tarihi maliyet esası kullanımı yerine muhasebe standartlarında yer alan değerleme ölçüleri kullanılmaya başlanmıştır.

Görüldüğü üzere işletmenin mali tablolarında yer alan kıymetler SPK , BDDK, TTK , vergi mevzuatı ve muhasebe standartları çerçevesinde yer alan değerleme hükümleri ile dönem

sonunda ölçümlenebilmektedir. bilançoda yer alan bu kıymetler özellikle de finansal borçların değerleme işlemleri yapılırken dikkat edilmesi gereken en temel durumlardan bir tanesi gerçeğe uygun finansal raporlama yapabilmek için doğru değerleme ölçülerinin tercih edilmesidir. Finansal borçlar için uygun değerleme kriterlerinin belirlenmesi sırasında ise mali tablolarda yer alan yükümlülüklerin türleri ve niteliklerinin bilinmesi gereklidir.

2.BÖLÜM

FİNANSAL BORÇLAR VE TÜRLERİ

2.1. Finansal Yükümlülük ve Borçlanma Araçları Türleri

İşletmeler faaliyetleri süresince finansman ihtiyaçlarını gidermek amacıyla borçlanma yoluna gitmektedirler. Genellikle orta ve uzun vadeli borçlanma araçları ihracı vasıtasıyla işletme bünyesine yabancı kaynak sağlamaktadırlar. Bu bağlamda SPK 2013 yılı "borçlanma araçları tebliğine" göre İhraç edilen borçlanma araçları (örten , Karapınar, 2013, s:198)

- Tahviller
- Paya dönüştürülebilir tahviller
- Değiştirilebilir tahviller
- Bonolar
- Kıymetli maden bonoları

Şeklinde verilmiştir. Bununla birlikte SPK tebliğinde yer almayan diğer borçlanma araçları ise

- varlığa dayalı menkul kıymetler
- katılma intifa senetleri
- vadeli işlem sözleşmeleri
- teminat sözleşmeleri

olarak sıralanabilir.Borçlanma araçları çeşitlilik göstermekle birlikte bilançonun pasif kısmında yer alarak işletmeye kaynak sağlayabilmektedir. Ancak işletmenin bilançosunun pasifinde yer alan her kalem borçlanma aracı veya yükümlülük olarak kabul edilmemektedir. Bu bağlamda çalışmamızın 2 . bölümünde mali tablolarda yer alan kalemlerin hangilerinin yükümlülük hangilerinin öz kaynak aracı olduğu ayrımını yaparak , işletmenin yükümlülüklerinin temel nitelikleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Finansal borçların özellikleri anlatılırken ,yükümlülükler ,genel borçlanma araçları ve özellikli borçlanma araçları olmak üzere 2 gruba ayrılacaktır.

2.1.1. Genel Borçlanma Araçları

İşletmeler finansman ihtiyaçlarını borçlanma yoluyla gidermeye çalıştıklarında tahvil veya finansman bonosu ihracı gerçekleştirebilirler. Bu iki borçlanma aracı belirli vadeleri ve faiz ödemeleri olmakla birlikte klasik borçlanma aracı özelliklerini taşımaktadırlar. Genel klasik borçlanma araçlarından olan tahvillerin de kendi içerisinde bir çok çeşidi mevcuttur.

2.1.1.1 . Tahviller

Tahvil arapça kelime kökünden gelmekle birlikte değiştirme, dönüştürme anlamlarına gelmektedir. Ticari anlamda ise Anonim şirketlerin ödünç para bulmak için itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetlerine (tahvil) denir. Bununla birlikte

Literatürde tahvillerle ilgili birçok tanım yer almaktadır, bunlar:

Borçlar hukuku kapsamında tahviller bir tasarrufun geçerliliği için gerekli koşullara uyulmamakla beraber mevcut hukuki işlemin koşulları başka bir hukuki işlemin geçerlilik şartlarını taşıyorsa ve taraflar yaptıkları işlemin geçersizliğini bilmiş olsalardı, söz konusu işlem yerine geçerlilik şartları tam olan diğer işlemi yapacakları kabul edilebiliyorsa, geçersiz işlemin geçerlilik şartları tamam olan diğer işlem olarak hüküm doğurmasına tahvil denilmektedir. Şeklinde tanımlanmaktadır. (oğuzman,barlas,2008,192)ve tahvillerle ilgili diğer tanımlar :

Tahviller, kamu kuruluşlar veya şirketlerin, halka borçlanarak sağlayacakları fonlar için seri halinde çıkardıkları, eşit kıymete ve aynı ibareli, kanuni şekil şartlarına uygun olarak düzenlenen borç senetleridir.

Tahvil, kanunî tarifte belirtilen özelliklerin yanında, sadece anonim ortaklıkların çıkarabildiği ve bir bütünlük gösteren ortaklık borcunun bir kısmını oluşturan kıymetli evrak niteliğindeki senedin adıdır.tekinalp,2003,s:693

Tahvil "kendisi ve çıkarılması kanunî şekil şartlarına tabiî kıymetli evrak niteliğinde, eşit borç ve hakları temsil eden bir para borcu senedi" olarak tarif etmektedir**.(**ünal,2003, s:3)

Şeklinde belirtilmektedir. Borçlanma aracı olan tahvillerin tanımları genel itibariyle incelendiğinde en temel özelliği sadece anonim şirketlerin kullanabileceği bir kaynak aracı olmasıdır. Ve bununla birlikte bazı özelliklere de sahiptir.

2.1.1.1.1. Tahvillerin Özellikleri

İşletmelerin fon temin etmek üzere ihraç etmiş oldukları tahvillerin hem ekonomik anlamda hem de hukuki manada birçok özelliği vardır.

Tahviller sadece SPK tabi şirketlerin ihraç edebileceği bir borçlanma aracıdır, tahvil sahibine ortaklık hakkı ile işletme yönetimine katılma hakkı vermez. Ancak işletmen dönem içerisinde kar elde ettiğinde önce tahvil sahibinin alacakları ödenir kısaca tahvil sahibi işletmenin aktifi üzerinde alacak hakkı elde eder.

İşletmenin ihraç etmiş olduğu tahvillerde mutlaka bir vade olmakla birlikte dönemler itibariyle sabit faiz giderleri mevcuttur. Tahvilin faiz giderleri finansman bonosu gibi nominal bedelin içinde değildir ve itibari değerinin altında piyasada satılabilir.

İşletmenin ihraç ettiği tahvilleri satın alan yatırımcının dönemler itibariyle reel anlamda geliri ülkede mevcut olan enflasyon oranına bağlıdır.ülkede enflasyon oranı tahvilin yıllık getirisinden daha fazla ise tahvilin reel anlamda yatırımcısına bir maddi getirisi olmamaktadır.

Tahvil ihracında , tahvil yatırımcısı işletmenin ekonomik anlamda kar-zarar riskine katılmaz. Tahvil sahibi için risk yalnızca tahvil ihraç eden işletmenin faiz ve anaparayı geri ödeyememe durumu söz konusu olduğunda vardır.

Tahvil ihracını ülke ekonomisi bazında incelediğimizde birçok faydasının olduğunu gözlemlemekteyiz. Tahvilin ülke kalkınmasındaki en önemli rolü alınacak ödünç paranın çok büyük parçalara bölünmek suretiyle geniş kitlelere hitap edebilmesidir. Böylece, tek başına bir iş kapasitesi olmayan küçük tasarruflar bir araya getirilerek sermaye yetersizliği sebebiyle gelişemeyen ziraat, sanayi ve ticaretin ucuz finansman yoluyla büyümesini ve dolayısıyla ülke ekonomisinin gelişmesini sağlamaktadır.(Çevik, 2002, s:834)

Tahvil ihracının ülke ekonomisine ve taraflara faydasının olması yanında bazı sakıncaları da mevcuttur.Tahvil ihracının en önemli dezavantajlarından birisi yüksek enflasyon nedeniyle tahvil yatırımcısının reel anlamda yıllar itibarıyla kayba uğraması olarak gösterilebilir. Yıllık enflasyon oranının tahvilin yıllık getiri oranından fazla olduğu varsayımı altında tahvil yatırımcısı büyük risk altında olduğu kabul edilir. Ülke ekonomisinde enflasyon oranlarının yüksek düzeyde olması özel sektör tahvil ihracını olumsuz yönde etkileyecektir. Enflasyonun yıldan yıla çok değişken olduğu ekonomik ortamlarda, yatırımcıları likiditesi daha yüksek daha kısa vadeli yatırım araçlarına yatırım yapması sebebiyle, genellikle sabit faiz getiren ve uzun vadeli yatırımlar olan bu tahvillere büyük taleplerin gelmemesini doğal karşılamak gerekir. Çünkü hiçbir yatırımcı, özellikle öngörülebilir olmayan bir ekonomik ortamda, yatırımlarını elden çıkarılması zor bir yatırım aracına bağlamayı tercih etmeyecektir.

Tahvil sahiplerinin hakları açısından ortaya çıkabilecek bir diğer sakınca da tahvil alacaklısı ortaklığın iflas etmesi veya konkordato istemesi halidir. Tahvil, bir para alacağını temsil ettiğinden, tahvil senedi borçlusu da, herhangi bir alacağın borçlusu gibi iflas edebilir, konkordato ilan edebilir veya temerrüde düşebilir.Domaniç, Şerh,2001 s. 1371;

İşletmeler tahvil ihraç ettiğinde hem tahvil yatırımcısı için hem de tahvil ihraç eden kurum için avantaj ve dezavantajlı durumlar söz konusudur. Bununla birlikte borçlanma aracı olan tahvillerin özellikleri incelendiğinde sadece SPK ya tabi anonim şirket niteliği taşıyan kurumlar tarafından ihraç edilebildiği görülmektedir. Ve anonim şirketler tahvil ihraçı gerçekleştirirken spk borçlanma araçları tebliğinde yer alan hükümlere uymak zorundadır. Bu hükümler içerisinde tahvil ihracının hukuki alt yapısı ve limitler yer almaktadır.

2.1.1.1.2. Tahvil İhracı Hukuki Dayanağı Ve Üst Limiti

İşletmeler finansman ihtiyaçlarını giderebilmek için borçlanma aracı ihracı yoluna gidebilmektedir. Borçlanma aracı ihraç edebilmenin temel kriterlerinden bir tanesi SPK tabi işletme olmaktır. SPK tabi işletmeler borçlanma aracı ihracı sırasında SPK nun yayınlamış olduğu “borçlanma araçları tebliğ” ile “izahname ve ihraç belgesi tebliğ” de yer alan hükümler ışığında hareket etmek zorundadır.

" İzahname ve ihraç belgesi tabliği" incelediğimizde finansal borç ihraç edebilmek için kesinlikle izahname veya ihraç belgesi düzenleme zorunluluğu vardır. Borçlanma araçları halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satılmak üzere ihraç edilebilir. Halka arz edilmeksizin yapılacak satışlar, tahsisli satış veya nitelikli yatırımcıya satış olmak üzere iki şekilde yapılabilir. Bu bağlamda Tebliğinin 5 .maddesinde şu hükümler yer almaktadır.

a) İhraç edilen borçlanma aracının halka arz edilebilmesi için izahnamenin hazırlanması ve kurulca onaylanması gerekmektedir.

b) İhraç edilen borçlanma araçlarının halka arz edilmeksizin veya yurt dışına yapılan ihraçlarda ihraç belgesinin hazırlanması ve kurulca onaylanması zorunludur.

c) İzahnameye konu sermaye piyasası aracına ilişkin Kurul düzenlemesinin mevcut olmaması durumunda, izahnameye ilişkin Kurul onayı söz konusu sermaye piyasası aracına ilişkin hak, yükümlülük ve riskleri ile ihraççıya ya da halka arz edene ilişkin bilgilerin izahnamede bu Tebliğde yer alan usul ve esaslar çerçevesinde yer alması kaydıyla verilir. Bu fıkra hükümleri ihraç belgesi için de kıyasen uygulanır.

Yukarıda yer alan maddelerde borçlanma aracı ihracı sırasında ihraç belgesi veya izahname hazırlamanın zorunlu olduğu durumlar yer almaktadır. Ancak sayılan bu belgelerin hazırlanmasının zorunluğu olmadığı veya muaf olunduğu durumlar da mevcuttur ve tebliğin 6. Maddesin yer almaktadır. Tebliğin 6. Maddesi uyarınca izahname veya ihraç belgesinin hazırlanmasının zorunlu olmadığı durumlar ise şunlardır:

a) Her halka arz için ayrı ayrı olmak üzere yatırımcı başına en az iki yüzelli bin TL değerinde sermaye piyasası aracı alan yatırımcılara yönelik yapılan halka arzlarda.

b) Birim nominal değeri en az iki yüz elli bin TL olan sermaye piyasası araçlarının halka arzında.

c) Nitelikli yatırımcılara satılmak üzere ihraç edilen sermaye piyasası araçlarının borsada nitelikli yatırımcılar arasında işlem görmesi durumunda.

d) Sermaye piyasası araçlarının nitelikli yatırımcılara ve tahsisli satışında.

İzahnamenin ve izahnamede yer alacak bilgilerin, ihraççı ve varsa halka arz eden ile ihraca ilişkin olarak mevzuatın öngördüğü ve Kurulca gerekli görülen bilgileri açıklıkla ortaya koyacak ayrıntıda hazırlanması, Kurulca belirlenen standartlara uygun, tam ve güncel olması, yatırımcılar tarafından kolaylıkla analiz edilebilir, anlaşılabilir ve değerlendirilebilir bir şekilde hazırlanması, Kurul onayının alınması başvurusu sırasında Kurulca istenecek ek bilgileri içermesi ve bilgi ve açıklamaların gerektiğinde belgeye dayandırılması zorunludur**.(**borçlanma araçları tebiğ madde 7)

Borçlanma aracı ihracında yetkili organ genel kuruldur. Esas sözleşmede açıkça oran belirtilmek suretiyle daha ağır nisaplar öngörülmemişse, halka açık ortaklıklar genel kurulun toplantı ve karar nisapları bakımından TTK'nın 418 inci maddesi hükümlerine, halka açık olmayan ortaklıklar ise TTK'nın 421 inci maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkrası hükümlerine tabidir. Ancak esas sözleşmede yer verilmesi koşuluyla borçlanma yetkisi en fazla 15 ay için yönetim kuruluna devredilebilir. Borçlanmaya ilişkin yönetim kurulu kararında ihraçla ilgili bütün bilgilere yer verilmelidir. .(borçlanma araçları tebliğ madde 5)yetkili organ borçlanma aracı ihracı kararı aldıktan sonra 1 yıl içerisinde kurula başvurmak zorundadır.(madde 6)

İşletmeler dönemler itibariyle borçlanma aracı ihraç limiti sınırsız değildir. Borçlanma aracı tebliğin 9. Maddesinde borçlanma araçlarıyla ilgi yasal sınırlar mevcuttur. Borçlanma araçlarına ilişkin ihraç limitinin hesaplanmasında, Kurulun sermaye piyasası araçları bir borsada işlem gören ortaklıklar için belirlediği finansal tablo ve raporlamaya ilişkin düzenlemelerine göre hazırlanmış ve bağımsız denetime tabi tutulmuş son hesap dönemine ilişkin yıllık finansal tablolar esas alınır. Hesap döneminin bitimini takip eden dördüncü ayın bitiminden sonra Kurula yapılacak başvurularda, ihraç limitinin hesaplanmasına esas alınacak finansal tabloların son yıllık hesap dönemine ait olması zorunludur. Ancak söz konusu dört aylık dönemde ihraççının son yıllık finansal tablolarının kamuya açıklanmış olması halinde, ihraç limitinin hesaplanmasında bu finansal tablolar esas alınır. İhraççıların hem konsolide hem de konsolide olmayan finansal tablolarının bulunması durumunda, ihraç limitinin belirlenmesinde konsolide finansal tablolar esas alınır. (tebliğ 9. Madde **)**

Halka açık ortaklıkların ihraç limiti, öz kaynak tutarının beş katını geçemez. Ortaklığın konsolide finansal tablo hazırlaması durumunda ana ortaklığa ait öz kaynak tutarı dikkate alınır,halka açık olmayan ortaklıkların ihraç limiti ise , öz kaynak tutarının üç katını geçemez. İhraç limitinin hesaplanmasında finansal tablolarda yer alan sermaye ile kanuni yedek akçeler toplamının yarısının veya daha fazlasının karşılıksız kalmış olması durumunda, ihraç edilecek borçlanma araçları yurt içinde halka arz edilerek veya tahsisli olarak satışı yapılamaz.

Borçlanma araçlarının yatırımcı hesaplarına aktarıldığı ilk gün vade başlangıç tarihi olarak kabul edilir. İhraççılar tarafından, borçlanma araçlarına yatırım yapmak üzere nakit para karşılığı talepte bulunan yatırımcıların, talepte bulundukları gün ile vade başlangıç tarihi arasında geçen sürede sağlanması muhtemel getiriden mahrum kalınmasının önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması zorunludur.

Tahvillere ödenecek faiz oranı ile ödeme koşullarına ilişkin esaslar, ihraca ilişkin belgelerde açıkça belirtilmek koşuluyla ihraççılar tarafından belirlenir. İhraççılar değişken faizli tahvil ihraç edebilir. İhraca esas alınacak faiz oranının belirlenmesi için gerekli unsurların Kurula başvurulmadan önce tespiti zorunlu olup, söz konusu unsurlarda, kanuni zorunluluklar ve fiili imkansızlıklar saklı kalmak kaydıyla vade sonuna kadar değişiklik yapılamaz. Tahviller iskontolu, primli ve/veya kupon ödemeli olarak satılabilir.Tahvillerin anaparası, vade tarihinde bir defada veya vade içinde taksitler halinde ödenebilir. Bankalar tarafından ihraç edilecek tahviller, bu tahvillerin vadesi boyunca satışa sunulabilir. Ayrıca, bankalar tarafından ihraç edilmiş tahviller ikinci el piyasada, bu tahvilleri ihraç etmiş banka tarafından erken itfa sonucunu doğurmayacak şekilde yeniden satılmak şartıyla geri alınabilir.(madde 14)

İşletme borçlanma aracı ihracı sırasında uyması gereken hukuki prosedür SPK tebliğlerinde açık bir şekilde yer almaktadır. Bu yasal hükümler içerisinde görüldüğü üzere borçlanma araçlarının yani uygulamada daha çok kullanıldığı için tahvillerin ihracı ve ihraç limitleri yer almakla birlikte tahvil ihracı sırasında bu hükümleri uygulanmak zorundadır. Bu bağlamda işletme SPK hükümlerine tabi olarak borçlanma aracı yani tahvil ihracı

gerçekleştirebilmektedir ve bununla birlikte işletmenin ihraç edebileceği birçok tahvil türü mevcuttur.

2.1.1.1.3. Tahvil Türleri

İşletmelerin finansman ihtiyaçlarını gidermek için uygulamada kullandıkları en önemli borçlanma araçlarından bir tanesi tahvillerdir. Ve bu borçlanma araçları olan tahvillerin farklı türleri vardır. İşletmeler benimsemiş oldukları politikalar ışığında hangi tür tahvil ihraç etmek istediklerini belirlerler.

Sabit- Değişken Faizli Tahviller

Tahvil sahibine, belirli bir vade yada ödeme tarihinde sadece önceden belirlenen bir faizi alma hakkı sağlayan tahvillere adi tahvil denir. Bu nedenle, bu tür tahvilleri satın alan tahvil sahibinin esas amacı parasını piyasaya göre iyi bir faiz karşılığında değerlendirebilmektir. Sabit faizli tahvil çıkaran ortaklığın amacı ise, banka veya finans kuruluşlarının kredi faizlerini aşmayan bir maliyetle uzun vadeli kredi temin edebilmektir. Bu nedenle ilk tahviller, tarafların bu amacına uygun olarak, sadece sabit bir faiz karşılığı kredi senetleri olarak ortaya çıkmıştır.(Ünal, 2005, s. 114),Tahvil sahibi, sabit faizli tahvillerden belirli vadelerde bir faiz alır ve sürenin sonunda da anaparasını tahsil eder. Vade sonunda borçlanma araçları itfa edildiğinde bilançoda yer alan tutar kapatılarak bilanço dışına çıkartılır aynı zamanda belirli sürelerde yapılan faiz ödemeleri dönemsellik tahhakkuk ilkesi ışığında kar-zarar tablosunda muhasebeleştirilir.

Enflasyonda oranlarında meydana gelen hızlı değişimlerin yaşandığı dönemlerde güncel faiz oranının, tahvil faiz oranını geçmesi, faiz oranlarının sürekli olarak dalgalanması tahvil piyasasında istikrar sağlanamamasına neden olmaktadır. Tahvil sahipleri açısından bu tür enflasyonist hareketler büyük risk taşımaktadır, (enflasyon oranının tahvilin yıllık faiz getirisinden fazla olduğu dönemlerde) Enflasyonun, tahvil faizlerinden yüksek olması tahvil sahipleri bakımından, sonraki günlerde enflasyonun azalıp faiz oranlarının düşmesi olasılığı, tahvil ihracı gerçekleştiren işletmeler için sonraki dönemler açısından yüksek risk oluşturmaktadır. Bu tür durumlar tahvil piyasasına ciddi zararlar verebilmektedir. Alışlar ve satışlarda ciddi azalmalar görülebilmektedir.

Enflasyonun ve faiz oranlarının normalin üzerinde dalgalanma gösterdiği dönemlerde gerek tahvil sahiplerinin, gerekse de ihraççı kuruluşun faiz riskinden dolayı zarar görmemesi için değişken faizli tahvil çıkarılabilir. Değişken faizli tahvillere uygulanacak faiz oranının, ihraçla ilgili diğer bilgiler ile hangi esaslara göre belirleneceği ihraç izahnamesinde açıkça belirtilir. (İNAM. 2007, 402.)

Değişken faizli tahvil ihraç eden işletmeler tahvilin belli bir üst sınırı aşması halinde sabit faizli tahvil haline geleceğinin veya faiz oranlarının belli alt limitlere indiğinde izahnamede bu duruma yer vermek şartıyla sabit faizli tahvile dönüşümü sağlanabilir. (kocaman,2004,106)

Bu açıklamalardan hareketle kurumlar gelecekte piyasada oluşabilecek finansal durumları yani faiz oranları ile ilgili verileri baz alarak gerekli tahminlerde bulunurlar. Ve işletmeler gelecekle ilgili olan beklentileri kapsamında sabit veya değişken faizli borçlanma aracı ihracına karar verirler.

Vadeden Önce İtfa Edilen Tahviller

Tahviller ihraççının veya yatırımcının talebine bağlı olarak kısmen veya tamamen erken itfa edilebilir. Halka arz edilecek tahvillerde itfa planının ihraççının internet sitesinde yer alması zorunludur. Tahvillerin ihraççının talebine bağlı olarak erken itfaya konu olması durumunda, itfa tarihinden en az on beş gün önce ihraççı tarafından KAP'ta duyuru yapılması ve bu duyurunun ihraççının internet sitesinde yer alması zorunludur. Duyuruda erken itfanın ne zaman başlayacağı, on iş gününden fazla olmamak üzere kaç gün süre ile erken itfa talebinde bulunulabileceği, itfanın yapılacağı yerler ve ödeme esasları ile itfaya ilişkin diğer hususlar belirtilir. (tebliğ madde 15)

ihraç edilen tahviller vadesinden önce itfa edildiği durumlarda erken itfa sonucunda bir itfa primi ödenir. Borçlanma araçları tebliğine göre erken itfa talebi hem yatırımcı hem de ihraç eden kurum tarafından yapılabilir. Erken itfa talebi eğer yatırımcıdan gelirse ihraççı kuruluş izahnamede yer alması koşuluyla erken itfa primi ödeyecektir, ödenen itfa pirimi kar-zarar tablosunda finansman gideri olarak yer alacaktır. Ancak tahvillerin erken itfa edilmesi ihraççı kuruluş için finansal anlamda bazı problemlere yol açabilir. Özellikle bankalar ,

sigorta şirketleri, yatırım fonları ihraç etmiş oldukları borçlanma araçlarından elde etmiş oldukları fonları değerlendirerek aktif- pasif yönetimi gerçekleştirmektedir. bir sigorta şirketinin toplamış olduğu fonlar ile uzun vadeli yatırım amacıyla bir şirketin ihraç etmiş olduğu tahvilleri satın aldığı varsaydığımızda eğer tahvil ihraç eden kuruluş erken itfa kararı alırsa tahvil yatırımcısı olan sigorta şirketinin menkul kıymetinin kalitesi bozulacak ve gerçeğe uygun değerinde bir azalma söz konusu olacaktır. Sigorta şirketinin aktif yapısındaki bozulma pasifte yer alan kalemleri de etkileyecektir.

Kara İştirakli Tahviller

Kara katılma veya kardan pay alma avantajlarına sahip olan kara iştirakli tahvillerle ilgili en son düzenleme "borçlanma araçları tebliğ" ile birlikte 2013 yılında SPK tarafından yapılmıştır. Tahviller, faiz olarak sabit gelir getiren menkul kıymetlerdir. Bir bakıma emniyet arz eden bu nitelikleri, bazen hisse senedi sahiplerine nazaran çeşitli avantajlardan mahrum kalmaları sonucuna neden olabilir.(Poroy, reha, s. 139.2010)Tahvil sahibine öngörülen faiz yerine veya faiz ile birlikte, tahvil çıkaran ortaklığın belirli oranda kârını talep etme hakkını veren tahvillere kâra göre değişir faizli tahvil, kâra katılmalı tahvil veya kâra iştirakli tahvil denir (baklacıoğlu, s:97, 1984)

Bu tahvillerde diğer tahviller gibi ana para ödemeli ve nama veya hamiline yazılı olarak çıkarılabilir. Ancak diğer borçlanma araçlarından farklı olarak, ana paraların itfası yıllara veya belirli süreçlere dağıtılamaz, vade sonu ana para ödemeli olarak çıkarılabilirler (Seri:II, No:16, m.3, f. 3,4, 1992). İhraççılar esas sözleşmelerinde veya varsa özel mevzuatlarında hüküm bulunmak şartıyla tahvillere kardan pay verebilirler.(tebliğ ,2013,mad:16)Kâra iştiraklı tahvilin en belirgin özelliği yatırımcısına piyasada değişen faiz oranları ölçüsünde kardan pay alma hakkı vermesidir. Kara iştirakli tahvil sahibinin ihraççı kuruluştan kar payı talep edebilmesi için ortaklığın dönem sonunda kar elde etmesi gerekir. (Üçışık, "Kâra İştirakli Tahviller", s. 54, 1989)

İhraççılar, tahvillere ödenecek kar payının belirlenmesinde aşağıdaki esaslardan birini seçebilir**:** (tebliğ ,2013, mad:16)

a) Faiz ve buna ek olarak, tahvile kardan pay verilmesi,

b) Kar payının faizden daha az olması halinde, faiz ödenmesi; faiz getirisine eşit veya daha fazla kar payı tahakkuk etmişse kar payının ödenmesi,

c) Bir faiz öngörülmeksizin tahvile kardan pay verilmesi.

Halka açık ortaklıklar açısından tahvillere ödenecek kar payı, ihraççıların esas sözleşmesinde pay sahipleri için belirlenen kar payı miktarını azaltamaz.

Tahvillere ödenecek kar payı, Kurulun sermaye piyasası araçları bir borsada işlem gören ortaklıklar için belirlediği finansal tablo ve raporlamaya ilişkin düzenlemeleri çerçevesinde hazırlanmış yıllık finansal tablolarının ve kar payı dağıtım kararının ihraççı genel kurulunca onaylanmasını müteakip dağıtılır.

Aynı koşullara sahip tahvillere ödenecek kar payı, dağıtım tarihi itibarıyla mevcut tahvillerin tümüne, bunların ihraç ve vade tarihleri dikkate alınmadan dağıtılır

Kara iştiraki tahvil işletmenin karından pay alma imkanına sahip olduğu için hisse senetlerine benzer, ancak yatırımcıya kesinlikle oy hakkı vermez, izahnamede ve esas sözleşmede hüküm bulunmak kaydıyla ilerleyen süreçlerde pay senedine dönüştürülebilir. Kara iştirakli tahviller özü itibariyle hisse senedine benzemesine rağmen işletmenin finansal tablolarında yükümlülük olarak raporlanır çünkü bu tahvillerin bedeli işletme tarafından ödenmek zorundadır yada tahvil yatırımcısı tahvilin bedelini ihraççı kuruluştan talep edebilmektedir. Bu tahviller dönem sonunda vergi yasalarında ve muhasebe standartlarında yer alan hükümler ışığında ölçümleme yapılır ve değerleme işleminden doğan farklar kar –zarar tablosunda muhasebeleştirilir.

Hisse Senedi İle Dönüştürülebilir Tahviller

İşletmeler borçlanma aracı ihracı sırasında çeşitli opsiyonlara sahiptirler ve ihraç edebilecekleri birçok tahvil türü vardır. İhraç edilen tahviller belirli niteliklere ve özelliklere sahiptirler, işletmeler borçlanma aracı ihracından önce bir yönetim stratejisi ışığında hangi tür borçlanma aracını , hangi vade yapısında halka arz edeceklerine karar verirler. Hisse senedi ile değiştirilebilir tahviller de işletme politikası göz önüne alınarak ihraç edilebilecek

çeşitli özelliklere sahip borçlanma araçlarından biridir. Hisse senedine dönüştürülebilir tahviller ilk ihracı sırasında yükümlülük , değiştirme işleminden sonra bir öz kaynak – ortaklık hakkı veren bir menkul kıymet haline gelmektedir yani şirketin yükümlülüğü öz kaynağa dönüşmektedir. İşletme tahvil ihracı sırasında ortaya çıkan yükümlülüğünü bir öz kaynak aracı vasıtasıyla ifa etmek istemektedir. Ancak hisse senedi ile dönüştürülebilir tahviller ilk ihracında bileşik finansal araç niteliği taşımaktadır, yani hem öz kaynağa dayalı finansal araç hem de finansal yükümlülük olarak nitelendirilebilir. Bu durumda işletme bilançosunda borç ve öz kaynak bileşenini ayrı ayrı sunar.(TMS 32,par:29**)** Anonim şirketler Türk ticaret kanunu ve SPK nun belirlemiş olduğu yasal sınırlar çerçevesinde hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil ihracı gerçekleştirebilir.

" Borçlanma araçları tebliğ" madde 24 e göre hisse senedi ile değiştirilebilir tahvillerin vadesi 365 günden az olamaz ve ihraç edildiği tarihten itibaren en erken 365 gün sonra hisse senedi ile değişimi sağlanabilir. Değiştirme işlemi nominal değer üzerinden yapılır ve değiştirme tarihine kadar işlemiş olan faizler yatırımcıya ödenir. İhraççı tarafından yükümlülüklerin tam olarak yerine getirilmesine rağmen değiştirme hakkını kullanmayan DET sahiplerinin değiştirme hakları ortadan kalkar ve bu durumdaki DET sahipleri anapara ve işlemiş faizleri alırlar. Değiştirme giderlerinin tamamı tahvili ihraç eden yatırımcıya aittir.(tebliğ madde 24).

Değiştirme fiyatı, hisse senedi ile dönüştürülebilir tahvil sahiplerine sahip oldukları tahviller karşılığında verilecek paylar için esas alınacak fiyattır. Değiştirme oranı, değiştirme sırasında hisse senedi ile dönüştürülebilir tahvilin nominal değeri karşılığında verilecek pay sayısını gösterir. Halka arz edilecek hisse sentlerinin değiştirme oranına ilişkin rapor yetkili kuruluş tarafından, hisse senetlerine ilişkin izahname ya da ihraç belgesinin onaylanmak amacıyla Kurula gönderilmesi aşamasında hazırlanır. İhraç edilmiş hisse senetlerine ilişkin dönüştürme işlemleri, ihraççının ve mevcut ortakların hak ve menfaat kaybına neden olacak şekilde gerçekleştirilemez. İhraç edilen DET'lerin vadesi içerisinde sermaye artırımı, kar payı ödemesi ve benzeri nedenlerle pay fiyatını etkileyen işlemler olması durumunda değiştirme oranının belirlenmesinde düzeltilmiş fiyatlar esas alınır. Yeniden hesaplanan değiştirme oranı ihraççı tarafından KAP'ta özel durum açıklaması ile kamuya duyurulur. Bu durumda izahnamede değişiklik yapılması gerekmez.(borçlanma araçları tebliğ madde 25)

Hisse senedi ile değiştirilebilir tahviller planlandığı gibi vade tarihinde ve vadeden önce hisse senetleri ile değiştirilmek suretiyle itfa edilebilir. Vadeden önce itfa talebi ihraççı kuruluştan veya yatırımcıdan gelebilir.(borçlanma araçları tebliğ madde 26).

Vade tarihinde tahvil ve hisse senedi değişimi eğer taksitler halinde yapılacaksa vade bitimi ile son takas işleminin denk gelmesi gerekir. Tahvil ile hisse senedi değişimi için yatırımcı kuruluş talep toplar, herhangi bir şekilde takas işlemine ait talepte bulunmayan yatırımcının değişime dair bir hak kaybı söz konusu olmaz.Değiştirme işlemlerinin itfa planına uygun olarak tam ve zamanında yerine getirilmesinden ihraççı sorumludur. (tebliğ madde 27).

İhraççı kuruluş tarafından ihraç edilen tahviller, vadesinden önce yatırımcının talebi üzerini de değiştirilebilir. Yatırımcı tarafından değiştirme teklifi geldiğinde işletme belli tutarda öz kaynak aracını verme yükümlülüğü altında olacaktır ve taahhüt ettiği bu tutarı bilançoda yükümlülük olarak kayıt altına alacaktır. Değiştirme işleminden 15 gün önce yatırımcı talep toplama işlemi yapar. Tahvil ile hisse senedinin takası sırasında yatırımcı o güne kadar işlemiş olan faiz tutarını yatırımcıya öder.(tebliğ madde 28)Tahvil ihraç eden şirketler değiştirme olanağını ellerinde bulundurmakta , şirketin pay senedinin piyasa değeri, değiştirilme veya çevrilme fiyatının üstüne yükseldiği , diğer bir deyişle tahvilin değiştirilme veya hisse senedine çevrilme değerinin , itfa değerini veya nominal değerini aştığı durumlarda , tahvil sahiplerini değiştirme haklarını kullanmaya zorlamaktadır. Tahvilin itfa edilmesi halinde , değer artışından yoksun kalacak olan yatırımcı , tahvili hisse senedine dönüştürmeyi takas etmeyi yeğlemektedir. (akgüç,1994, s:652).

İhraç edilen borçlanma aracı ile hisse senedi değişim talebi ihraççı kuruluş tarafından da gelebilir ancak bu durumun ilk ihraç tarihinde izahnamede yer alması gerekir. Takas işleminde sorumlu taraf yine ihraççı kuruluştur.(tebliğ madde 29).

İşletmeler hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil ihracı gerçekleştirdiklerinde , ihraç edilen borçlanma araçları önce yabancı kaynak, dönüştürme işleminden sonra ise öz kaynak hesaplarında raporlanır. Bu şekilde tahvil ihracı meydana geldiğinde işletme bir sermaye artırım kararı vermiş olmaktadır, çünkü borçlanma araçları şirketin öz kaynağı haline gelmektedir. 2013 yılında yürürlüğe giren ticaret kanununu incelediğimizde iç kaynaklardan

ve dış kaynaklardan sermaye artırımına ilaveten şarta bağlı sermaye artırımı imkanı işletmelere verilmiştir. Şarta bağlı sermaye artırımından faydalanabilecek gruplar ttk 463. Maddede şu şekilde açıklanmıştır. yeni çıkarılan tahviller veya benzeri borçlanma araçları nedeniyle, şirketten veya topluluk şirketlerinden alacaklı olanlara veya çalışanlara, esas sözleşmede değiştirme veya alım haklarını kullanmak yoluyla yeni payları edinmek hakkı sağlamak suretiyle, sermayenin şarta bağlı artırımı yapılabilir.İşletme bu şekilde tahvil ihracı gerçekleştirdiğinde tahvil sahibi yatırımcılar işletmenin paydaşı olma imkanıyla birlikte şarta bağlı sermaye artırımı yapılabilir. Önceki bölümlerde borçlanma araçları tebliğ hükümlerince işletmelerin borçlanma sınırlarına yer verildi , bu hükümlere göre halka açık şirketler sermayesinin 5 katına kadar; halka kapalı şirketler ise sermayesinin 3 katına kadar borçlanma aracı ihraç edebilmekteydiler; ancak ihraççı kuruluş sadece hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil ihracı gerçekleştirmek isterse sadece sermayesinin yarısı kadar borçlanma aracı ihraç edebilir , çünkü yeni ttk 464 maddesinde Şartlı olarak artırılan sermayenin toplam itibarî değeri sermayenin yarısını aşamaz hükmü yer almaktadır. (yttk,464)

İşletmeler hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil ihracına karar verdiğinde bu ihracın avantajlı ve dezavantajlı durumları mevcut olacaktır. Bu bağlamda avantajlı durumlar şu şekilde sıralanabilir. (akgüç ,1994,s:654)

a) Tahvil alışını çekici hale getirerek , tahvil çıkarmadaki başarı şansını artırmak.
b) Daha düşük maliyetle fon sağlamak.
c) İhraççı kuruluşa cari piyasa fiyatından daha yüksek bir bedelle hisse senedi satma olanağı verir.
d) Yeni yatırımlar için tesis dönemlerinde finansman kaynağı sağlar**.**

Bununla birlikte Hisse senedi ile değiştirilebilir tahvillerin ihraççı kuruluş için dezavantajları ise şu şekilde sıralanabilir.Kubilay, ,1986, s:16)

a) İhraççı kuruluşun beklentisinin tahvillerin hisse senetleri ile değiştirilmesi olduğu hallerde, hisse senedi fiyatının değişim fiyatına göre yeterli ölçüde artış gösterememesi

veya başka nedenlerle değişim işlemi gerçekleşmediğinde, şirketin fon maliyeti beklediği tutarın üzerinde gerçekleşmiş olacaktır. (Özdemir, s. 12, 1999.)

b) Özellikle derinliği olmayan piyasalarda, yüksek tutarlı değişim işlemi gerçekleştirilmesi, hisse senedinin değerinde düşüşe yol açabilecektir.

c) hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil ihracı söz konusu olduğunda şirket tarafından istenmeyen yatırımcılar da şirket ortağı olma hakkını elde eder.

Hisse senedi ile dönüştürülebilir. tahvil ihracının avantajlı olduğu veya dezavantajlı durumları olmakla birlikte işletmenin kullanabileceği özellikli borçlanma araçlarından bir tanesi olarak kabul edilebilmektedir..

Varrantlar

Hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil ile hemen hemen aynı özelliklere sahip başka bir borçlanma aracı da warrrantlardır. Varant, elinde bulunduran kişiye dayanak varlığı ya da göstergeyi, önceden belirlenen bir fiyattan, belirli bir tarihe kadar alma veya satma hakkı veren ve bu hakkın kaydi teslimat ya da nakit uzlaşı ile kullanıldığı menkul kıymet niteliğinde

Bir sermaye piyasası aracıdır **(**Seri III, No:37 sayılı tebliğ:229**).** Tanıma göre, varant satın alma – satma hakkı veren alternatif bir yatırım aracı olma özelliğine sahiptir. Burada vade sonunda dayanak varlığı satın alma ya da satma zorunluluğu yoktur. Diğer bir ifade ile varant, opsiyonel bir üründür**.**(Gündoğdu,2012, s:2)

Varantlar, son 15 yıldır finansal piyasalarda var olan özel bir yatırım aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu finansal ürün, türev yatırım ürünleri sınıfına girmektedir. Varantlarda genellikle üçüncü bir taraf söz konusu olup borsalar ve online işlemler yolu ile alınıp satılmaktadır. Varantları cazip bir yatırım aracı haline getiren en önemli özellikleri kaldıraç etkisi ve sınırlı kayıp özelliğidir. Özellikle agresif yatırımcılar için çekici olan bu finansal ürün, yatırımcıların diğer yatırımlarından kaynaklanan risklerini azaltmak için riskten korunma aracı olarak kullanılmaktadır (Ziman, 2011:57).

Varant yatırımlarında dikkat edilmesi gereken husus yatırımcı varant satın aldığında sadece hisse senedi satın alma hakkı elde etmektedir, yani hisse senedine sahip değildir. Varanta yatırım yaparak doğrudan hisse senedi sahibi olunmaz, sadece alım ve satım hakkı elde edilmiş olunur. Dolayısıyla kar payı alma, şirket yönetimine katılma gibi hisse senedinin sağladığı haklar varant yatırımında söz konusu değildir. Varanta yatırım yapıldığında yatırım yapılan tutarın kaybedilme riski mevcuttur. Ancak bu tutar düşük olduğundan yüksek gelir yaratma potansiyeli daha baskındır. Bu nedenle, varantlar finansal anlamda düşük sermaye ile beklentilerin fırsata dönüştürülebileceği bir yatırım olanağıdır.(Gündoğdu,2012, s:3**)**

Varantlar esas itibariyle hem hisse senedi ile değiştirilebilir tahvillere hem de opsiyon sözleşmelerine benzemektedir ; ancak aralarında çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Varrantlar tahvilden ayrılarak da işlem görebilirler ve tahvilden ayrılabildiğine göre üç farklı fiyat söz konusudur. İ)Varrant ekli tahvil fiyatı ii)Varranttan ayrılmış tahvil fiyatı iii)sadece Varrantın fiyatı olma üzere warrantla ilgili oluşacak fiyatlar bu şekildedir. (akgüç,1994,s:645) bu açıklamalardan hareketle hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil ile Varrant ekli tahvil arasındaki temel farklılık , hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil şirkete yeni kaynak sağlamaz sadece borcu öz kaynağa dönüştürür, ancak Varrant ekli tahvil şirkete yeni kaynak da sağlayabilmektedir.(akgüç,1994,s:647**)**Varantlar hisse senedi ile değiştirilebilir tahvile benzediği gibi gelecek zamanda belirli tutar bir kıymeti alma ve satma hakkı verdiği için opsiyon sözleşmelerine de benzemektedir. bu bağlamda Varantlar ile opsiyon sözleşmeleri arasında benzerlikler ve farklılıklar mevcut olabilir. Varrantlar ile opsiyon sözleşmeleri arasındaki farklılıkları da aşağıdaki gibi açıklayabiliriz. (http://www.imkb.gov.tr, 08.03.2012), .(Gündoğdu,2012, s:3)

a) Opsiyonlar sözleşme, varantlar ise menkul kıymettir.

b) Opsiyonlar vadeli işlem esasları ile işlem görürken varantlar spot (nakit) esasları ile işlem görür.

c) Opsiyonlar, özellikleri işlem gördüğü borsalar tarafından belirlenen standart kontratlardır. Varantların özellikleri ise ihraççı tarafından belirlenir ve opsiyonlara göre daha esnektir (örneğin sabit vadeleri yoktur).

d) Opsiyonlarda satış yapan taraf opsiyonun yazıcısı konumundadır. Varantlarda ise her bir varantın tek bir ihraççısı vardır. İhraççı varantlarda kullanılacak olan hakkın tek muhatabı konumundadır.

e) Opsiyonlarda teminat ve teminat tamamlama söz konusuyken varantlarda yoktur zira ürünün tüm sorumluluğu ihraççı kuruluştadır. O nedenle varant alım satımında yatırımcı açısından teminat gerektiren herhangi bir durum söz konusu değildir.

Yukarıda sayılan unsurların dışında Varantların opsiyonlardan bir diğer farkı ise, opsiyon bireysel olarak ihraç edilebilmekte iken varant bir şirket tarafından ihraç edilir ve ihracın gelirleri şirketin öz kaynaklarının bir parçasıdır. Bununla birlikte, varant ile ilgili birçok araştırma, varantın şirketin öz kaynakları üzerindeki potansiyel sulandırma etkisini göz ardı ettiklerini ortaya koymuştur. Hisse senedi sulandırma etkisi şirketin dönem karının değişmesi veya hisse senedi sayısında bir artış söz konusu olduğu durumlarda meydana gelmektedir.(Galai, Schneller,1978:1333).

Sulandırma, işletmenin kazanç gücünü arttırmadan hisse senetlerinin sayısının arttırılması ile yapılır.(Aydın, 2004: 69).Sulandırma etkisi yaratan potansiyel hisse senetleri; hisse senedi opsiyonları ve varantlar, hisse senedine dönüştürülebilir finansal araçlar, koşula bağlı olarak ihraç edilebilen hisse senetleri ve ödemesi adi hisse alımı veya nakit ile yapılabilen sözleşmelerdir**.**(Alper.2009,s:63) işletmenin finansman ihtiyacı nedeniyle varant ihraç ettiğinde, ilerleyen süreçlerde borçlanma aracı öz kaynak haline geleceği için şirketin hisse senetlerinde bir değişmeyle birlikte yatırımcının hisse başına düşen kazancında da bir değişme olacaktır. Bu durumda yatırımcı için doğru gösterge sulandırılmış hisse başına kazanç olacaktır. Sulandırılmış hisse başına kazanç, işletmenin sahip olduğu tüm opsiyonları n, varantların kullanıldığı ve tüm hisse senedine dönüştürülebilir tahvillerin ve imtiyazlı hisse senetlerinin hisse senedine dönüştürüldüğü varsayımı altında hesaplanan hisse başına kazanç tutarıdır. Çok sayıda opsiyon, varant, hisse senedine dönüştürülebilir tahvil ve imtiyazlı hisse senedine sahip olan bir işletme için sulandırılmış hisse başına kazanç, adi hisse başına kazançtan daha güvenilir ve gerçekçi bir sonuç verecektir.(Alper.2009,s:63)Sulandırılmış hisse başına kazancın finansal tablolarda sunulmasının amacı, potansiyel ve mevcut yatırımcılara, potansiyel hisse senetlerinin adi hisse senetlerine

dönüşümü durumunda, şirketin karlılık oranının nasıl değişeceği hakkında bilgi vermek, adi hisse senedi ihraç ederek finansman sağlamak yerine, alternatif borçlanmalar ile (potansiyel hisse senetleri) finansman sağlamanın avantajlarını ve dezavantajlarını ortaya koymaktır (Örten, Kavalve Karapınar 2007:446)

İskontolu – Primli Tahvil

İşletmeler ihraç ettikleri tahvillere daha fazla talepte bulunulması için iskontolu- primli tahvil ihraç edebilir. Primli tahviller, ihraç ve itfa primli tahviller olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kara, s. 357, 1981İhraç sırasında tahvillerin üzerinde yazılı olan miktardan daha düşük bir bedelle satılması halinde ihraç primli tahviller söz konusudur. Buna karşılık, nominal değeri üzerinden satılmış olan tahvil itfa sırasında daha yüksek bir bedelle geri alınıyorsa, itfa primli olarak adlandırılmaktadır(imregün , s: 444, 2001). Mukayyet değer ile ihraç edilen tahvillere ise primsiz(başa baş) tahviller denir.

Primli tahvillerin yatırımcılar açısından cazibesi büyüktür. Gerek ihraç primli tahviller, gerekse itfa primli tahviller özellikle enflasyonist ortamda yatırımcıları kendisine çekecek ve sermaye piyasasına canlılık kazandıracak mahiyettedir.(ünal, s:11,2003**)**

İhraç primli tahvilde, tahvil itibari değerden daha düşük bir değer ile satılmaktadır. Ancak, ihraç primli tahvil İtfa edileceği zaman ise itibari değer ile ödenir. Örneğin, İtibari değeri 100.-TL tutarında olan tahvilin, 90.-TL karşılığında satılması ve belirli bir süre sonra itfa edileceği zaman 100.-TL ödenmesi halinde ihraç primli tahvil söz konusudur. İtibari değer ile satış fiyatı arasındaki farka ihraç primi denir.(imregün , s: 418, 2001).Tahviller ihraç edildiğinde, yazılı değer ile satış fiyatı arasındaki farkın vergi mevzuatına göre finansal tablolarda nasıl kayıt altına alınacağına dair bir bilgi mevcut değildir; ancak uygulamada aradaki fark menkul kıymet ihraç farkları hesabına atılır ve bu tutar tahvilin ihracından vade sonuna kadar olan sürede dönem sonlarında finansman gider yazılarak vade sonunda kapatılır. Primli ihraç edilen tahviller muhasebe standartlarına göre ise itfa edilmiş maliyet veya gerçeğe uygun değer ile ölçümlenir. İhraç edilen iskontolu – primli tahviller eğer itfa edilmiş maliyet yöntemi ile ölçümlenecekse etkin faiz yöntemi ile dönem sonunda değerlenir kısaca tahvil üzerinde yazılı olan nominal oranla değil efektif faiz oranı

kullanılarak dönem sonundaki değeri hesaplanmaya veya parasal tutarı bugüne eşitlemeye çalışılır. Tahvil ihracı gerçekleştiren kuruluş tahvilleri dönem sonunda gerçeğe uygun değerle ölçümlemeye karar verirse piyasada oluşmuş faiz oranı ile tahvili dönem sonunda değerleyecek ve oluşan farklılıkları kar- zarar tablosunda yada diğer özellikli durumları dikkate alınarak diğer kapsamlı gelirler tablosunda muhasebeleştirilir.

İtfa primli tahvilde ise tahvil, senet üzerinde yazılı olan itibari değer ile satılır, ancak itfa edileceği zaman primle ödenir. Örneğin, itibari değeri 100.-TL tutarında olan tahvilin, yine senet üzerinde yazılı olan 100.-TL karşılığında satılması, ancak belirli bir süre sonunda 110.-TL karşılığında itfa edilmesi halinde itfa primli tahvil söz konusudur. İtfa primi aynı tertip içinde itfa sürelerine göre değişik olabilir.(imregün , s: 420, 2001).

Diğer Tahvil Çeşitleri

SPK borçlanma araçları tebliğinde yer alan borçlanma araçlarını önceki bölümlerde ele alınmaya çalışıldı. Borçlanma araçları tebliğ ve herhangi bir yasal mevzuatta yer almamakla birlikte ihraç edilmesinde bir mani bulunmayan araçları kısaca aşağıdaki şekillerde açıklayabiliriz

a) **İkramiyeli Tahviller**

Yatırımcıların tahvillere olan talebini artırabilmek için bazen para ikramiyeleri gibi farklı avantajlar da sağlanabilir. İkramiyeli tahviller denilen bu tür tahvilleri alanlar arasında kura çekilerek de ikramiye dağıtılabilir.(akgüç,1994,s:643**)**bu ikramiye genellikle nakit yani faiz olarak kabul edilir.

b) **Garantili – Garantisiz Tahviller (Güvenceli Tahviller)**

Borçlanma aracı ihraç etmek isteyen kuruluşlar aktiflerinde yer alan maddi duran varlıklarını , menkul kıymetlerini , alacaklarını yada herhangi başka bir finansal kuruluşu teminat gösterebilirler**.** (kocaman,s: 95,2004**)**tahvil ihracı gerçekleştiren işletme, borçlanma araçları adına herhangi bir teminat söz konusu olduğunda piyasada oluşmuş faiz oranlarından daha düşük düzeyde borçlanma imkanına sahip olacaktır; çünkü işletmenin

yükümlülükleri için verilen ödeme garantisi kredi riskini yani borçlunun borcunu ödeyememe riskini azaltacaktır.

Bir bankanın garantisi veya tanınmış bir firmanın garantisi, tahvillerin satış şansını artırabilir. örneğin, aynı holding bünyesinde grup firmalarından, tahvil piyasasında tanınmamış olanının çıkaracağı tahvile, piyasada tanınan ve güvenilen bir başka grup firmasının garanti vermesi halinde tahvilin satışı daha kolay olabilir.(Yeşilkaya,2009, s:8)

Garantisiz tahviller, ihraç eden şirketin malvarlığının teminatı altında olabilir. Şirket, bu borcu karşılayacak malvarlığı göstermiyorsa zayıf bir tahvil şirketin tahvillerinin anapara ve faizlerini karşılayacak gücü yoksa çürük tahvil söz konusudur. (karslı,350,2004)

c) **Rüçhan Haklı Tahviller**

Bazı şirketlerin, çıkardıkları tahvillerin satısını kolaylaştırmak için, tahvillerin tümüne ya da kura ile belirlenecek bir bölümüne, belli bir yüzdesine ya da belli bir limitin üstünde kalan kısmına ileride yapılacak ilk sermaye artırımından rüçhan hakkı tanıdıkları görülür. Sermaye artırımına gidilen şirketlerde, eski ortaklara şirketteki sermaye paylarıyla orantılı olarak yeni tahvillerden verilmesi ile kişiye rüçhan hakkı tanınmış olur. Yeni çıkartılan bu tahvilleri alma hakkını kazandıran tahvillere rüçhan haklı tahviller denir. (htt//Halkbank.gov.tr)

d) **Indeksli Tahviller**

indeksli tahviller, hızlı enflasyon zamanlarda işletmelerin uyguladığı tahvil türüdür. Dalgalanan faiz, geliri enflasyona karsı koruyabilmekle birlikte, anaparanın erozyona uğramasına çözüm getirememektedir. indekslenmiş tahviller, hem anaparayı hem de faizi geçim indeksi gibi bir indekse ya da altın veya döviz gibi bir varlığın değerine bağlayarak anaparayı korumayı hedef almaktadır. Bu tahvillerde anapara enflasyona karsı korunduğundan faiz oranları düşük olabilmektedir.(bolak , s:143,2001) indeksli tahviller özü itibariyle değişken faizli tahvile benzemektedir, ihraç edilen borçlanma aracının faiz oranı enflasyon, döviz vb unsurlara endekslenmektedir.

2.1.1.2. Finansman Bonosu Ve Özellikleri

İhraççıların borçlu sıfatıyla düzenleyip, kısa vadeli borç temin etmek amacıyla, iskonto esasına göre ihraç ettikleri menkul kıymete finansman bonosu denir. İskonto esasına göre satılan finansman bonolarının iskonto oranı ihraççı tarafından serbestçe belirlenir. Kısa vadeli borçlanma aracı olup, işletmelerin kısa vadeli finansman ihtiyacının karşılanmasını sağlarlar. Yatırımcılar acısından ise, kısa vadeli olması nedeniyle faiz riskinden korunma sağlar. Vadesi 1 yıldan fazla olamaz. Halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin ihraç edilebilirler .(**www.imkkb.gov.tr)**Finansman bonosu, tahvil gibi bir borçlanma senedidir. Tahvilden farkları; tahvile göre daha kısa vadeli olması, daha büyük nominal değerli olması,nominal değerin finansman bonosunun ana parası ile vadeye kadarki faizini içermesi ve ilk el ihraç bedelinin iskonto edilerek bulunması olarak sıralanabilir**.(** sabuncu,s:53,2005**)**

Bonolar ihraç edildiğinde nominal bedelleri çıkarılmış bonolar ve senetler hesabına kaydedilir. Nominal bedeli ile ihraç bedeli arasındaki fark menkul kıymet ihraç farkı hesabında kayıt altına alınır. Bu hesaptaki tutar işletmenin ödemesi gereken faiz gideri tutarını gösterir. Dönem sonunda döneme ilişkin faiz gideri menkul kıymet ihraç farkı hesabından finansman gideri hesabına alınır. (örten,Karapınar,2013,s:198)

2.1.2. Özellikli Borçlanma Araçları

İşletmenin yüklenmiş olduğu bazı borçlar özellikleri ve nitelikleri gereğince farklı unsurlar içermektedir. Yani bu borçlanma araçları hem öz kaynak aracı hem de borçlanma aracı olarak kullanılabildikleri gibi dönem sonunda ölçümlenme işlemlerinde bazı özel durumları mevcuttur. Bu finansal borçlar varlığa dayalı menkul kıymetler, teminatlı menkul kıymetler, katılma intifa senetleri , vadeli işlem sözleşmeleri ve repo olarak sıralanabilir.

2.1.2.1. Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler Ve Özellikleri

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren ve özellikle 1980'li yıllar boyunca uluslararası finans sistemini etkileyen gelişmelere paralel olarak finans dünyası birçok yenilikle tanışmıştır. 1980'li yıllarda gelişmeye başlayan söz konusu finansal yenilikler arasında forward, future,

swap, opsiyon ve varlığa dayalı menkul kıymet uygulaması gibi bilanço dışı finansman teknikleri yer almaktadır. (VATANSEVER, s.3, 2009**)**

Geleneksel bankacılığın yerini menkul kıymetleştirme olgusu almıştır. Modern anlamda menkul kıymetleştirme uygulamaları, 1970 yılında A.B.D.'de federal hükümetin konut ipoteklerini menkul kıymetleştirmeyi özendirmesiyle başlamıştır. 1977'de ise özel sektör kuruluşları da menkul kıymetleştirme uygulamasına geçmişlerdir. İlk olarak 1970 yılında A.B.D.'de başlayan menkul kıymetleştirme uygulamaları, 1980'li yılların ortalarına kadar ipotekli konut kredileri şeklinde ve hükümet desteğiyle gelişimini sürdürmüştür. 1985'de bilgisayar leasing alacaklarının menkul kıymetleştirilmesiyle ipoteğe dayalı olmayan menkul kıymetlerin ihracı gerçekleşmiştir. **(**VATANSEVER, s.1,2009)

Varlığa dayalı menkul kıymetler, 1990'ların ikinci yarısında ülkemizde kullanılmıştır, günümüzde ise fazla tercih edilmemektedir. Türkiye'deki VDMK uygulaması, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında ülkemizde yapılan VDMK ihraçlarının daha çok bankacılık sektörü tarafından yapıldığı buna karşın büyük şirketler ve genel finans ortaklıklarının söz konusu ihraçlarda etkin olmadıkları dikkati çekmektedir.(alptekin,2009.s:3)

Menkul kıymetleştirmede, çok sayıdaki tüketici kredileri veya diğer kaynaklardan doğan alacaklar bir araya getirilerek bir havuz oluşturulmakta; bu havuzdaki alacaklar menkul kıymete dönüştürülerek yatırımcılara ihraç edilmektedir.. Bu sayede, likiditesi olmayan, çok sayıda, küçük tutarlardaki alacaklar, likit ve ikincil piyasada dolaşımı mümkün olan menkul kıymetlere dönüşmektedir. Menkul kıymetleştirme neticesinde ihraç edilen menkul kıymetler, varlığa dayalı menkul kıymetler olarak adlandırılmaktadır. Bunun sebebi, bu menkul kıymete ilişkin anapara ve faiz ödemelerinin, menkul kıymetleştirilen varlıklardan elde edilen nakit akımı ile yapılmasıdır..(doğru.2007s:44)

İşletmeler varlığa dayalı menkul kıymet ihraç etmek istediklerinde özel amaçlı fon kurulması zorunludur**.** Yani varlığa dayalı menkul kıymet ihracında ihraçtan istifade edip finansman sağlayan kaynak şirket bu ihracı gerçekleştirecek olan özel amaçlı fon olmak üzere iki aktör vardır. **(**VDMK tebliğ.2014.mad:4)bu özel amaçlı fon süreli veya süresiz olarak kurulabilmekle birlikte fonun mal varlığı kaynak işletmeninin mal varlığından ayrıdır.Fonun

bu malvarlığı, ihraç edilen VDMK itfa edilinceye kadar, kurucunun, hizmet sağlayıcının ve kaynak kuruluşun yönetiminin veya denetiminin kamu kurumlarına devredilmesi halinde dahi başka bir amaçla tasarruf edilemez, kamu alacaklarının tahsili amacı da dâhil olmak üzere haczedilemez, üzerine ihtiyati tedbir konulamaz ve iflas masasına dâhil edilemez..(vdmk tebliğ.2014.mad:6)

işletmelerin varlığa dayalı menkul veya diğer menkul kıymetleştirme süreçlerinde bilanço içi işlemler ve bilanço dışı işlemler mevcuttur. Varlığa dayalı menkul kıymet ihracında işletmenin dışında bir özel fon kurulma zorunluluğu olmasından dolayı bu ihraç türü bilanço dışı işlemler olarak adlandırılabilir.

Varlığa dayalı menkul kıymet ihracının tebliğde belirlenmiş bazı sınırları mevcuttur. Tebliğ hükümlerine göre VİDMK halka arz edilerek veya nitelikli yatırımcılara satılmak üzere veya birim nominal değeri asgari 100.000 TL tutarında olmak kaydıyla tahsisli olarak ihraç edilebilir ve ihraç tavanı, kaynak kuruluşun son yıllık finansal tablolarında yer alan aktif toplamının iki katını aşamaz.(VDMK tebliğ.2014.mad:7)

Tebliğde yer alan belli sınırlar içinde menkul kıymetleştirme işleminde, bir şirkete ait alacaklar o şirketin varlıklarının (aktifinin) dışına çıkarılır ve geri ödemesi söz konusu alacaklardan elde edilecek nakit akımları ile yapılacak bir menkul kıymet ihraç edilir. Burada temel amaç, alacakları, alacakların sahibi olan şirketin mali yapısı ve faaliyetleri ile ilgili olarak doğabilecek tüm risklerden izole ederek, sadece varlığa dayalı menkul kıymetlerin geri ödemesine tahsis etmektir (Elmgren, s.8.1995).menkul kıymetleştirme işleminde fona ihtiyaç duyan kaynak şirket, menkul kıymetleştirilecek alacaklarını belirli bir satış bedeli karşılığında, özel amaçlı kuruluşa devreder. Özel amaçlı kuruluş, alacakları, kaynak şirketin aktifinden çıkacak ve kendi aktifine girecek şekilde devralır. Devraldığı alacaklar karşılığında varlığa dayalı menkul kıymet ihraç eder. Bu kuruluşun aktifinde sadece, varlığa dayalı menkul kıymet ihracı için devraldığı alacaklar; pasifinde ise sadece varlığa dayalı menkul kıymet ihracından doğan borçları bulunur. Varlığa dayalı menkul kıymetler sermaye piyasalarında satılır; satıştan elde edilen fonlarla kaynak şirketten satın alınan alacakların bedeli ve diğer ihraç masrafları karşılanır. .(doğru.2007s:45)

Ana şirket alacaklarını aracı özel kuruma devretmesi ve aracı kuruluşun da bu varlıklar üzerinden menkul kıymet ihraç etmesiyle birlikte şirkete bir fon kaynağı sağlamaktadır. Ana şirket menkul kıymet ihracı gerçekleştirmiş olmasına rağmen bilançosunda herhangi bir yükümlülük mevcut değildir. Ancak işletmenin devrettiği yani bilanço dışına çıkarmış olduğu varlıklar ile ilgisi devam etmektedir. Çünkü ihraç edilen menkul kıymetlere ait faiz ve anapara ödemeleri varlıklardan elde edilecek nakit girişleri ile sağlanacaktır. Bu durumda işletmenin alacaklarının tahsil edememe olasılığı ve devir işlemleri için yeterli unsurlar sağlamadığı için yanlış bir finansal raporlama söz konusu olacaktır. Varlığın bilanço dışına çıkartılamaması ve tam devir işleminin gerçekleşmemesi durumunda muhasebe standartları çerçevesinde muhasebe işlemleri aşağıdaki şekilde yapılmalıdır.

a) İşletmenin devredilen varlığın mülkiyetinden kaynaklanan bütün risk ve getirileri önemli ölçüde elinde bulundurmaya devam etmesi nedeniyle, yapılan devir işleminin finansal durum tablosu dışı bırakma sonucunu doğurmaması durumunda işletme, devredilen varlığın tamamını finansal durum tablosuna yansıtmaya devam eder ve elde edilen tutar karşılığında bir finansal borç muhasebeleştirir. İşletme, daha sonraki dönemlerde, devredilen varlıktan sağlanan her türlü geliri ve finansal borçtan kaynaklanan her türlü gideri muhasebeleştirir.(tfrs 9, 3.2.1.5)

b) İşletme finansal varlığın mülkiyetinden kaynaklanan bütün risk ve getirileri önemli ölçüde devretmediği gibi elinde bulundurmaya da devam etmemekte, ancak ilgili finansal varlık üzerinde kontrol sahibi olmaya devam etmekte ise, devredilen finansal varlığı ilgili varlıkta devam eden ilgisi ölçüsünde finansal durum tablosuna yansıtmayı sürdürür. İşletmenin devredilen varlıktaki devam eden ilgisi, devredilen varlığın değerinde meydana gelen değişikliklerden etkilenme düzeyi kadardır. **.(**tfrs 9, 3.2.1.6)

c) Bir varlığın devam eden ilgi ölçüsünde finansal durum tablosuna yansıtılmaya devam edildiği durumda, finansal durum tablosuna buna bağlı bir borç da yansıtılır. Bu TFRS'de yer verilen diğer ölçüm hükümlerine bağlı kalınmaksızın, devredilen varlık ve buna bağlı borç, işletmenin elinde bulundurmaya devam ettiği hak ve yükümlülükleri yansıtacak şekilde ölçülür.(tfrs 9, 3.2.1.7)işletmenin devrettiği varlık eğer itfa edilmiş maliyetle veya gerçeğe uygun değerle ölçümlenebilir. Devredilen varlık hangi değerleme ölçüsü

ile değerleniyorsa bilançoda yükümlülük olarak muhasebe kayıtlarına alınan tutar da aynı değerleme ölçüsüyle değerlenir. Aktif ve pasifte yer alan değerleri aynı değerleme ölçüleriyle değerlemenin temel amacı olası bir yanlış muhasebe eşleşmesinin önüne geçmektir.

İşletme varlığa dayalı menkul kıymet ihraç ettiğinde , muhasebe standartları gereğince kesinlikle devredilen alacak tutarı kadar bilançosunda yükümlülük kaydedecektir ve dönem sonunda yükümlülükle ilişkili olan varlıklarla aynı değerleme ölçülerini kullanarak ölçümleme yapacaktır. Değerlemeden doğan farklar kar-zarar tablosunda veya bazı özellikli durumların varlığında diğer kapsamlı gelirlerde muhasebeleştirilebilir.

2.1.2.2. Teminatlı Menkul Kıymetler Ve Özellikleri

SPK kanununda yer alan tebliğleri incelediğimizde varlığa dayalı menkul kıymet ve teminatlı menkul kıymet tebliğlerinin olduklarını fark etmekteyiz. Öz itibariyle iki mevzuatta birbirine çok benzemektedir. Ancak varlığa dayalı menkul ihracında özel amaçlı bir fona ihtiyaç varken teminatlı menkul kıymet ihracında bu fona gerek duyulmamıştır. O halde teminatlı menkul ihraçı sürecini bilanço içi işlemler olarak adlandırabiliriz.

Teminatlı menkul kıymetler ve ipotekli menkul kıymetler yalnızca bankalar, finansal kiralama şirketleri, finansman şirketleri, factoring şirketleri, ipotek finansman kuruluşları (İFK), konut finansman kuruluşları (KFK) ve sermeye piyasası kurulunun belirlemiş olduğu diğer kuruluşlar tarafından ihraç edilebilir. (tmk tebliğ mad 5)

Teminatlı menkul kıymet veya ipoteğe dayalı menkul kıymet ihracı yetkisi esas sözleşme ile yönetim kurulana devredilebilir. (tmk tebliğ mad 5 fık 6)Yönetim kurulu esas sözleşmeyle verilen bu yetkiyi kullanarak varlığa dayalı menkul kıymetleri halka arz ederek, nitelikli yatırımcılara satmak suretiyle veya birim nominal değeri asgari 100.000 TL olmak kaydıyla tahsisli olarak ihraç edilebilir.(tmk tebliğ mad 5 fık 1)teminatlı menkul kıymet tebliğinde yer alan diğer ihraç limitlerini şu şekilde açıklayabiliriz.

a) İpotek finans kuruluşları (İFK) dışındaki bir ihraççı tarafından ihraç edilmiş teminatlı menkul kıymetlerin herhangi bir anda tedavülde bulunan kısmının nominal değeri,

ihraççının, Kurulun sermaye piyasası araçları bir borsada işlem gören ortaklıklar için belirlediği finansal tablo ve raporlamaya ilişkin düzenlemelerine göre hazırlanmış ve bağımsız denetime tabi tutulmuş başvurudan önceki son hesap dönemine ilişkin yıllık finansal tablolarda yer alan aktif toplamının %10'unu aşamaz.

b) İpotek finans kuruluşları (İFK) tarafından ihraç edilmiş teminatlı menkul kıymetlerin herhangi bir anda tedavülde bulunan kısmının nominal değeri, İFK'nın, Kurulun sermaye piyasası araçları bir borsada işlem gören ortaklıklar için belirlediği finansal tablo ve raporlamaya ilişkin düzenlemelerine göre hazırlanmış ve bağımsız denetime tabi tutulmuş başvurudan önceki son hesap dönemine ilişkin yıllık finansal tablolarında yer alan öz kaynak tutarının beş katını aşamaz.

c) Derecelendirme kuruluşlarının bankalara vermiş olduğu yatırım yapılabilir notunun seviyenin ilk üç notunu almış olması durumunda yukarıda sayılan "a" ve "b" şıklarında yer alan ihraç limitleri %100 oranında artırılabilir.

SPK tebliğinde yer alan işletmeler fon ihtiyacını gidermek adına teminatlı menkul kıymet ihracı gerçekleştirdiklerinde mali tablolarında aynı zamanda bir yükümlülük rapor edeceklerdir. İşletmeler Menkul kıymet ihracından doğan yükümlülükleri teminat olarak gösterdiği alacaklardan elde ettiği nakit akımlarıyla ifa ederek yatırımcıya karşı sorumluluklarını yerine getireceklerdir.

İşletmelerin teminat olarak gösterdikleri alacaklardan dolayı her zaman sorumluluğu devam etmektedir, bu sorumlulukların devam etmesi koşuluyla teminat varlıkların idaresine ilişkin görevler bir hizmet sağlayıcıya, teminat varlıklara ilişkin nakdîn yönetilmesi hizmeti ise bir nakit yöneticisine devredilebilir.(tmk tebliğ mad 14 fık 1**)** bazı durumlarda ise toplam yükümlülükleri üstlenmeksizin, teminat varlıkları yönetmek ve teminat varlıklardan elde edilen gelir yeterli olduğu ölçüde toplam yükümlülüklerden kaynaklanan ödemeleri yapmak üzere yedek hizmet sağlayıcı görevlendirilebilir. Yedek hizmet sağlayıcının görevlendirilebileceği durumlar şu şekilde açıklanabilir.

a) İhraççının toplam yükümlülüklerini vadesinde yerine getirememesi,
b) Toplam yükümlülüklerin, varlıkların toplam değerini aşması,

c) İhraççının yönetiminin veya denetiminin kamu kurumlarına devredilmesi,
d) İhraççının faaliyet izninin kaldırılması,
e) İhraççının iflâsı

işletmelerin fon ihtiyacını karşılamak üzere ihraç ettikleri varlığa dayalı menkul kıymetlerin yada teminatlı menkul kıymetlerin bazı temel özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu unsurlar SPK tebliğinde teminat uyum ilkeleri başlığı altında incelemiş nominal değer uyumu ,nakit uyumu ve net bugünkü değer uyumu olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır.(tmk tebliğ mad 15-16-17-18)uyum ilkelerini özet olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Teminat gösterilen varlıkların nominal değeri , ihraç edilen menkul kıymetin nominal değerinden az olamaz aynı zamanda nominal değer hesaplanırken kredilerin bakiye anapara tutarları, iskontolu borçlanma araçlarının ihraç fiyatı, primli borçlanma araçlarının ise nominal değeri dikkate alınır.

b) Hesaplama tarihini takip eden 1 yıl içerisinde teminat varlıklardan elde edilmesi beklenen toplam faiz, getiri ve benzeri gelirler toplamı, aynı dönemde toplam yükümlülüklerden kaynaklanması beklenen ödemelerden az olamaz.

c) İhraç edilen menkul kıymetlerin net bugünkü değer uyumu stres testleri yardımıyla ölçülür. Stres testleri faiz oranlarındaki ve kurlardaki değişim duyarlılığını ölçmeye yardımcı olur.

Yukarıda sayılan teminat uyum ilkelerinin yerine getirilip getirilmediğini yada ihraç edilen varlığa dayalı menkul kıymetin gerekli özelliklere sahip olup olmadığını ihraçtan önce yönetim kurulu tarafından seçilen teminat sorumlusu denetler. Teminat sorumlusunun en önemli görevi kurul tarafından kendisine verilen görevleri icra etmek ve yatırımcının haklarını korumaktadır. İhraç edilen menkul kıymetleri satın alan yatırımcının en tabi hakkı faiz ana para ödemesi elde etmektir. Teminat sorumlusu varlığa dayalı menkul kıymetten kaynaklanan ödeme yükümlülüğünün kısmen veya tamamen yerine getirilmediği tarihten itibaren bir ay içerisinde, teminat varlıklardan yapılan tahsilatların TMK sahipleri adına ayrı bir hesapta biriktirilip biriktirilmediğini, yalnızca muaccel hale gelen TMK yükümlülüklerinin

yerine getirilmesinde kullanılıp kullanılmadığını, teminat varlıkların TMK sahiplerinin alacaklarını karşılayıp karşılamadığını kontrol eder. .(tmk tebliğ mad 23)

Teminatlı menkul kıymet ihracıyla birlikte ihraççı kuruluş mali tablolarında belirli tutarlarda yükümlülük kayıt edecektir ve bu yükümlülüğü dönem sonunda muhasebe standartlarında yer alan değerleme hükümleriyle ölçümleyecektir.

2.1.2.3. Katılma İntifa Senetleri Ve Özellikleri

SPK nın seri ıı no 10 sayılı tebliğ ile düzenlenen intifa senetlerinin bir türü olan katılma intifa senetleri ortaklık açısından güç dengelerini bozmadan işletmeye nakit girişi sağlayan bir menkul kıymet türüdür. Katılma intifa senetleri hisse senetlerinin aksine ortaklıkta herhangi bir payı temsil etmeyen ve bu sebeple de ortaklık hakkı vermeyen kıymetli evrak niteliğine haiz intifa senetleridir.(şen,2005,s:15)KİS türü menkul kıymetler özellikle İsviçre'de gelişmiştir. kapalı aile ortaklıkları, işletme yönetiminin paylaşılmasına neden olmadan bu yolla öz sermaye sağlayabilmektedir. (halil seyidoglu, s.316.,2001)

Katılma intifa senedi ihracı yoluyla işletme çeşitli faydalar sağlayabilir**:** (muharrem karslı, 2004s.403.)

a) Kaynak ihtiyacı duyan ve tahvil ihracı yoluyla faiz riskini almak istemeyen işletmeler için tercih edilebilir bir finansal araçtır.

b) Kaynağa ihtiyacı olup da sermaye artırımı yapmayı uygun görmeyen, oy dengesini bozmak istemeyen şirketlere kaynak sağlayabilir.

c) Riskli ve spekülatif yatırımlarda riskin bir bölümü KİS sayesinde şirketin ve ortakların dışına dağıtılabilir.

Katılma intifa senetleri şirket genel kurulu tarafından alınan karar ile esas sözleşme hükümleri uyarınca yada esas sözleşme değişikliği yoluyla emre ve hamiline olmak üzere katılma intifa senetleri ihraç edebilir. (ttk,502)

SPK'nın Seri:III 10 No'lu Katılma İntifa Senetleri İhracına İlişkin Tebliği'nin 4 üncü maddesinde katılma intifa senedi ihracı şu şekilde düzenlenmiştir; " Ortaklıklar, nakit karşılığı satılmak üzere, ortaklık haklarına sahip olmaksızın kârdan pay alma, tasfiye bakiyesinden yararlanma, yeni pay alma ve bu Tebliğ'de belirlenen olanakların bir bölümünden veya tamamından yararlanma haklarını sağlayan KİS çıkarılabilir. KİS izahnamesi, satış gerçekleştiği takdirde, ortaklıkla KİS sahipleri arasında düzenlenmiş bir sözleşme niteliğini kazanır. KİS, esas sözleşmede hüküm bulunmak koşulu ile genel kurul kararıyla ve süresiz olarak çıkarılabilir. (tms uygulama ilke kararları,2013,s:2)

İşletmeler tarafından ihraç edilen katılma intifa senetleri kardan pay alma , tasfiye sonucunda ortaya çıkan değere katılma gibi özelliklerinden dolayı öz kaynak aracına benzemesine rağmen ,genel kurulda şirket kararlarına katılamaması yani oydan yoksun menkul kıymet olmasından dolayı borçlanma aracı unsurlarını taşımaktadır. İhraç edilen menkul kıymetin finansal tablolarda nasıl kayıt altına alınacağını yani sınıflandırılacağını ihraççı kuruluş muhasebe standartlarını göz önüne alarak karar verecektir.

32 nolu muhasebe standartlarında finansal borç ve öz kaynağa dayalı finansal araçlarla çeşitli bilgiler mevcuttur.

Finansal borç işletmenin nakit veya başka bir finansal varlık verme, işletmenin aleyhine olacak şekilde finansal varlık ve borçları takas etme yükümlülüğü içeren sözleşmeler ile İşletmenin değişken sayıda öz kaynağına dayalı finansal aracını vermek zorunda olduğu ya da olabileceği bir türev olmayan sözleşmeler muhasebe standartlarına göre yükümlülük olarak adlandırılmaktadır.(tms 32,11.par)öz kanyağa dayalı finansal araç ise "İşletmenin tüm borçları çıkarıldıktan sonra varlıklarında bir payı/hakkı gösteren sözleşmedir."İşletmenin ihraç ettiği katılama intifa senetlerinin öz kaynak aracı olarak finansal tablolarda gösterilebilmesi için 32 nolu muhasebe standartları tebliği 11. Parağrafında yer alan kriterleri taşımaması gerekmektedir. Yani finansal aracın ihracında bir yükümlülük doğmuyorsa öz kaynak aracı olarak , eğer bir yükümlülük meydana geliyorsa finansal borç olarak finansal tablolarda sunumu yapılacak ve dönem sonuna değerleme işlemi uygulanacaktır.

intifa senediyle sağlanan haklardan (kardan pay alma, tasfiye bakiyesinden yararlanma, yeni pay alma, intifa senedinin satım opsiyonuna sahip bir finansal araç olması gibi) herhangi biri işletmeye nakit veya başka bir finansal varlık verme yükümlülüğü meydana getiriyorsa intifa senedinin finansal borç olarak sınıflandırılması gerekecektir. İntifa senetlerine bağlı hakların bu tür bir yükümlülük oluşturmasına yönelik değerlendirmeler şu şekildedir:(tms uygulama ilke kararları,2013,s:4)

a) Kârdan pay alma hakkı: yatırımcının kardan pay alma gibi hakkının olması durumunda , bir yükümlülük veya borç ortaya çıkması için işletmenin o dönemde kar elde etmesi ve kar dağıtımına karar vermesi gerekir. İhraççı kuruluş ile yatırımcı arasında kar payı dağıtımı hususunda herhangi bir sözleşmeden doğan yükümlülük bulunmadığı için yani nakit veya başka bir finansal aracın ödenmesinin zorunluluk teşkil etmediği aynı zamanda kar dağıtım politikasının ihraççı kuruluş tarafından belirlenmesi varsayımı altında işletme herhangi bir yükümlülük kayıt altına almayacaktır. Ancak 6012 sayılı TTK nun 348. Maddesinde belirtildiği üzere dönemde dağıtılabilecek karın mevcut olması durumunda ve karın dağıtılmayacağı kararlaştırılmış olsa bile kurucu intifa senetleri sahipleri esas sözleşmede belirtilen kar paylarını alırlar. TTK bu hükmüyle birlikte ihraççı kuruluşun nakit veya finansal araç verme yükümlülüğü doğmaktadır. Bu durumda intifa senedi finansal yükümlülük – borç şeklinde finansal tablolarda kayıt altına alınmalıdır. (tms par 17)

b) **Tasfiye bakiyesinden yararlanma hakkı:** tasfiye bakiyesinden yararlanma hakkına sahip olunması sadece tasfiyenin ortaya çıkmasının kesin ve işletmenin kontrolü dışında olması (sınırlı süreli işletme örneğinde olduğu gibi) ya da kesin olmamakla birlikte finansal araç sahibinin tercihine bağlı olması durumlarında ihraççı açısından bir yükümlülük doğurmaktadır. Bu itibarla söz konusu durumlar mevcut olmadığında tasfiye bakiyesine katılma hakkı, ihraççı açısından nakit veya başka bir finansal varlık verilmesi yükümlülüğünü doğurmayacaktır.(tms uygulama ilke kararları,2013,s:4)

c) **Yeni pay alma hakkı :** pay senedi çıkarma yetkisi ihraççı kuruluşun takdirine bağlı bir durumdur. İşletme yeni pay senedi ihraçı kararı almamış ise intifa senedi sahibinin bu hakkı kullanmasına imkan yoktur. Bu durum ihraççı kuruluşu nakit veya finansal araç

verme yükümlülüğü altına sokmamaktadır ve ihraç edilen intifa senedi finansal borç olarak değil bir öz kaynak aracı olarak mali tablolarda yer alacaktır.TMS uygulama ilke kararları,2013,s:5)

d) **İntifa senedinin satım opsiyonuna sahip bir finansal araç olması:**ihraç edilen intifa senetlerinin finansal yükümlülük veya öz kaynak aracı olarak sınıflama yapılabilmesi için dikkat edilmesi gereken diğer husus satım opsiyonuna sahip olup olmamasıdır. Yukarıda sayılan haklardan herhangi birinin nakit veya finansal araç verme yükümlülüğü doğurduğu her durumda intifa senedi finansal yükümlülük olarak raporlanacaktır. Satım opsiyonuna sahip finansal araç TMS 32 de "Finansal araç hamiline, nakit veya başka bir finansal varlık karşılığında opsiyonu veren tarafa söz konusu finansal aracı geri satma hakkı veren ya da gelecekte belirsiz bir olayın meydana gelmesi, finansal araç hamilinin ölmesi veya emekli olması halinde otomatik olarak opsiyonu veren tarafa iade edilen bir finansal araçtır" şeklinde tanımlanmıştır.

Hamilin satım opsiyonuna sahip finansal aracı ihraççıya nakit ya da başka bir finansal varlık karşılığı satma hakkı bulunduğundan, başka bir ifadeyle bu tür bir finansal araç ihraççıyı kendi kontrolü dışında gerçekleşecek bir olaya bağlı olarak nakit ve başka bir finansal varlık verme yükümlülüğüne soktuğundan TMS 32'nin 18 inci paragrafı gereğince satım opsiyonu bulunan finansal araçların finansal borç olarak sınıflandırılması gerekmektedir..(tms uygulama ilke kararları,2013,s:5)

Yukarıda sayılan özelliklerin herhangi bir tanesinin meydana gelmesi durumunda veya ihraççı kuruluşu yükümlülük altına sokması halinde ihraç edilen intifa senetleri finansal borç olarak kayıt altına alınır. Muhasebe standartları çerçevesinde finansal raporlama gerçekleştiren işletmeler intifa senetlerini finansal borç olarak muhasebeleştirdikten sonra dönem sonunda TFRS 9 kapsamında itfa edilmiş maliyet yada gerçeğe uygun değerle ölçümleyecektir. Değerlemeden doğan farkları kar- zarar tablosunda veya istisnai durumların varlığı halinde diğer kapsamlı gelirlerde muhasebeleştirecektir. Yukarıda sayılan özelliklerin meydana gelmemesi durumunda intifa senedi öz kaynak olarak raporlanacak ve öz kaynak araçlarının gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişimler muhasebeleştirilmeyecektir.

2.1.2.4. Vadeli İşlem Sözleşmeleri

Vadeli işlem sözleşmeleri, üzerinde mutabık kalınan bir fiyattan, standartlaştırılmış miktar ve kalitedeki bir malı veya hizmeti alma veya satma yükümlülüğüne sokan sözleşmedir (Berksoy 2000:119).Vadeli işlem sözleşmesi, herhangi bir ürün (pamuk, pirinç, buğday gibi), finansal gösterge (hisse senetleri endeksi gibi), menkul kıymet (hisse senedi, tahvil, bono gibi), yabancı para veya kıymetli maden (altın, bakır, platin gibi) üzerine düzenlenebilir (Yılmaz 2004:108).

literatürü inceldiğimizde vadeli işlem sözleşmeleri türev ürünler olarak adlandırılmaktadır. Çalışmanın ilerleyen taraflarında vadeli işlem sözleşmeleri yerine türev ürün kavramını kullanmak yerinde olacaktır. Modern anlamda türev ürünler, ilk olarak 19. yüzyılda tezgah-üstü piyasalarda hisse senetleri üzerine alım ve satım hakkı sağlamak üzere düzenlenmiştir. Bununla beraber, 20. yüzyıla kadar türev ürünlerle ile ilgili fazla bilgi yoktur. 1900'lerin basında bir grup broker ve dealer bir araya gelerek, Satım ve Alım Opsiyonu Broker ve Dealerları Derneği (PCBDA)'ni kurmuştur.(TSPAKB, s:4,2005)Bretton-Woods anlaşmasının fiilen sona ermesini takip eden kur ve faiz dalgalanmalarının getirdiği riskten korunma ihtiyaçlarını karşılamak üzere, 1972 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Chicago Ticaret Borsası[4] tarafından, yedi yabancı para birimi için düzenlenen türev sözleşmelerinin işlem göreceği Uluslararası Para Piyasası[5] kurulmuştur ve finansal türev işlemler başlamıştır. (ceylan,2001, s:506)

Geçmişi uzun yıllar öncesine dayanan türev ürünler, özellikle finansal piyasaların daha riskli hale gelmesiyle birlikte finansal ve finansal olmayan kurumlar tarafından riskten korunma, spekülasyon ve arbitraj amacıyla yaygın olarak kullanılmaya başlanmış ve portföy yönetim sürecinde yer almıştır. Bu piyasalarda alım satımı yapılan enstrümanların türev finansal araçlar olarak adlandırılmasının nedeni, söz konusu finansal enstrümanların nakit piyasalarda işlem gören hisse senedi, tahvil gibi temel yatırım araçları kullanılarak oluşturulması; değerlerinin, dayandıkları nakit piyasada işlem gören temel yatırım araçlarının değerlerinden türetilmiş olmasıdır. (Canbas,1997,s:81)

Türev ürünler yani vadeli işlem sözleşmeleri faiz riski, döviz kuru riski, emtia riski ve kredi riski gibi işletmenin faaliyetlerini sınırsız kabul edilen ömrünü tehlike altına alan unsurlardan korunmak , spekülatif kar elde etmek, ve arbitraj yapmak amacıyla işletmeler veya yatırımcılar tarafından kullanılmaktadır.

Türev araçlar başta olmak üzere, finansal araçlarla yapılan işlemlerin hacmindeki artış, bu araçlarla yapılan işlemlerin finansal etkilerinin ne şekilde mali tablolara yansıtılacağı sorununu gündeme getirmiştir. Ülkeler bu sorunu çözmek için kendi muhasebe örgütlerince düzenlemeler yapmaya çalışmış, ancak finansal araçların çok hızlı gelişmesi sonucunda ülkeler aynı paralellikte düzenlemeler yapamadıkları için aynı muhasebe işlemi için çok farklı uygulamalar ortaya çıkmıştır.(Başbilici,2006,s:64)

Türev ürün sözleşmeleri ile ilgili dünyada ve ülkemizde çeşitli kurumlar tarafından birçok çalışma yapılmıştır. SPK mevzuatına tabi şirketler dönem içerisinde meydana gelen mali işlemlerini muhasebe standartları çerçevesinde kayıt altına almaktadır, ülkemizde türev ürünlerle ilgili mevzuat ise muhasebe standartlarında 32ve 39 nolu tebliğde yer almaktadır. 32-39 nolu muhasebe standartlarında türev ürünlerin kayıt altına alınması ,satılması, dönem sonunda hangi değerleme hükümleriyle ölçümlenmesi ve değerleme sonucunda oluşacak olan farkların hangi finansal tabloda ne şekilde raporlanacağı yer almaktadır.

Muhasebe standartlarında türev araçlar ;

a) Finansal aracın değerinin belirli bir faiz haddi, menkul kıymet veya mal fiyatı, döviz kuru, fiyat veya oran endeksleri, kredi derecelendirmesi veya endeksi veya benzeri değişkenlerde meydana gelen değişikliklere bağlı olarak değişmesi,

b) Finansal aracın ilk yatırım gerektirmemesi veya piyasa şartlarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer sözleşme tiplerine göre daha az düzeyde ilk yatırım gerektirmesi,

c) Finansal aracın gereklerinin ileri bir tarihte ifa edilmesi,

Şeklinde tanımlanmıştır.(TMS 39, s.5.)

İşletmeler ilerleyen dönemlerde döviz, emtia ve hizmet verme yükümlülüğü altına girdiği zaman sorumluluklarını sözleşmede taraf olmalarından dolayı kayıt altına almak mali tablolarında raporlamak zorundadırlar. Yani Finansal varlıklar veya finansal borçlar, sadece işletmenin bir araca ilişkin sözleşme hükümlerine taraf olması halinde, bilançoya yansıtılmak üzere mali tablolara ve dipnotlara alınmaktadır. Bu yükümlülüklerin kayıt altına alınması hususunda teslim tarihi ile işlem tarihi kayıt yöntemi olmak üzere iki yöntem kullanılmaktadır. (Olca, 2011 s. 12-13.)Kayıtlama zamanı açısından işlem tarihini esas alan yöntemde, mali olaylarla ilgili muhasebe kayıtları sözleşme tarihinde yapılmaktadır. İşlem tarihi, işletmenin bir varlığı satın alma veya satma taahhüdünde bulunduğu tarihtir. İşlem tarihi muhasebesi; (a) alınacak bir varlığın ve bunun için ödenecek yükümlülüğün işlem tarihinde mali tablolara ve dipnotlara alınması, (b) satılan bir varlığın işlem tarihinde mali tablolardan çıkarılması ve bedeli satın alan tarafından ödenmek üzere bir alacağın işlem tarihinde mali tablolara ve dipnotlara alınmasıdır. Kayıtlama zamanı açısından teslim tarihinin esas alınması durumunda ise, mali olaylarla ilgili muhasebe kayıtları, sözleşmeye konu olan mal ve hizmetlerin teslim tarihine kadar ertelenir. Teslim tarihi muhasebesinin uygulanması durumunda; işlem tarihi ve ifa tarihi arasındaki dönem süresince teslim edilecek varlığın gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklikler, maliyeti veya itfalı maliyeti üzerinden izlenen finansal yükümlülüklerde mali tablolara veya dipnotlara alınmaz; spekülatif amaçlı olarak sınıflandırılan finansal yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişiklikler kar veya zarar olarak mali tablolara veya dipnotlara alınır.(Şengül.2009,s:47**)** türev sözleşmelerden doğan finansal yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişimlerin kar-zarar tablosunda veya öz kaynaklarda muhasebeleştirilmesi esası finansal yükümlülüğün hangi amaçla elde tutulduğu ve nasıl sınıflandırıldığına bağlıdır. Bu durum ilerleyen bölümlerde finansal borçların sınıflama esası olarak ayrıntılı şekilde incelenecektir. Türev ürünler ilk kayıtlama tarihinde hangi değerle mali tablolarda gösterilme noktasında genel yaygın görüş sözleşme değerinin alınmasıdır**.(** örten.2006,s:9)

İşletmenin türev sözleşmede taraf olmasından dolayı meydana yükümlülüğünü ölçümlemede erteleme ve cari değer yöntemi olmak üzere 2 farklı değerleme esası kabul edilmiştir. Sözleşme değerini esas alan ve sözleşme değeriyle cari değer arasında sözleşme vadesinin sonuna kadar meydana gelen değer artış veya azalış farklarının asli hesaplara

alınmasını sözleşmenin sonuna kadar erteleyen uygulamaya “erteleme yöntemi” denir. Bu yöntem, daha çok sözleşme ile ilgili asıl finansal aracın gerçeğe uygun ölçüye göre belirlenen bir cari değerinin mevcut olmaması veya asıl finansal aracın maliyet bedeli ile değerlemeye tabi tutulması durumunda kullanılmaktadır. (Olca, 2011 s. 14**)**Erteleme yönteminde riskten korunma araçlarında oluşan kazanç ve kayıplar, gerçekleştirildikleri tarihte sonuç hesaplarına kaydedilmemekte ve riskten korunan kalemin kayıtlardan çıkarılmasına kadar ertelenmektedir. Riskten korunan kalem, kayıtlardan düşüldüğü zaman bu kalemde oluşan kazanç ve kayıplar dönemin sonuç hesaplarına aktarılmakta ve riskten koruyan araçların kayıp ve kazançları ile aynı dönemde dengelenmiş olmaktadır**.** (Y.Selvi,., s.77-78. 2000)

Muhasebe kayıtları yapılırken, sözleşme değeri yerine cari piyasa değerini esas alan uygulamaya “cari değer yöntemi” denilmektedir. Bu yöntem, piyasa değeriyle değerlenen asıl finansal araçlar için söz konusu olur.Bu yöntemde, sözleşme tarihi ile sözleşmenin vadesinin sonuna kadar, türev ürüne ve asıl ürüne ait değer farkları açıkça görülebileceği gibi, türev ürün kaynaklı kar veya zararın da hesaben izlenmesi ve asıl ürünlerin finansal tablolarda cari değerle yer alması sağlanmış olur. (R.Örten, İ.Örten, 2001, s. 14.)

İşletmeler türev ürün sözleşmelerini genel itibariyle finansal riskten korunma (hedge) ve spekülatif gelir elde etme amacıyla kullanmaktadırlar. İşletmeler taraf oldukları türev ürün sözleşmesindeki amaç herhangi bir riskten korunmak değilse, yani spekülatif amaçlı ise, türev ürün sözleşmesinin piyasa fiyatındaki değişmeden dolayı oluşan kazanç ve kayıplar cari dönemin sonuç hesaplarına yansıtılır. (Y.Selvi,., s.77-78. 2000)işletmeler faaliyetleri sırasında bütün riskleri en aza indirmek amacıyla kullanmış olduğu türev ürünleri muhasebe standartları çerçevesinde finansal riskten korunma muhasebesi uygulayabilir. TMS 39 nolu standartta gerçeğe uygun değer riskinden korunma, nakit akış riskinden korunma ve net yatırım riskinden korunma olmak üzere korunma ilişkisini vurgulamaktadır.

a) **Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma :** Gerçeğe uygun değer riskinden korunma işlemi, muhasebeleştirilmiş bir borcun ya da muhasebeleştirilmemiş bir kesin taahhüdün , borç ya da taahhüdün belirlenebilir bir bölümünün gerçeğe uygun değerinde meydana gelen, belirli bir risk unsuru ile ilişkilendirilebilen ve kar veya zararı etkileyebilecek nitelikteki değişikliklere karşı gerçekleştirilen bir finansal riskten

korunma işlemidir.(tms39**)** finansal aracın yeniden ölçümlenmesi veya söz konusu finansal aracın defter değerine ilişkin yabancı birimli paraların değerlemesinden doğan farklar kar yada zararda muhasebeleştirilir. Finansal riskten korunma konusu kalemden kaynaklanan ve korunulan riskle ilişkilendirilebilen kazanç veya kayıp, finansal riskten korunma konusu kalemin defter değerine yansıtılır ve kar veya zararda muhasebeleştirilir. Söz konusu durum, finansal riskten korunma konusu kalem maliyeti üzerinden ölçülmüş olsa bile geçerlidir. (Şengül.2009,s:53)

b) Nakit Akış Riskinden Korunma : Nakit akış riskinden korunma işlemi, kayıtlı yükümlülüğün (örneğin değişken faizli borçların gelecekteki ödemelerinin bir kısmı veya hepsi) veya gerçekleşmesi beklenen bir işlemin (örneğin muhtemel bir alım/satım işleminin) taşıdığı spesifik riske bağlı olarak gelir tablosunu etkileyebilecek nitelikteki nakit akış değişikliklerinin riskinden korunma işlemine denir.(tms39 taslak) Finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kaybın etkin olduğu tespit edilen kısmı diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştirilir, Korunma amaçlı araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin olmayan kısmı ise kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

c) Net Yatırım Riskinden Korunma: Net yatırımların riskten korunması, döviz kuru riskine karşı riskten korunmayı ifade etmektedir. Net yatırım riskinden korunma, ana ortaklığın bağlı ortaklığı, iştiraki, müşterek yönetime tabi işletmesi veya şubesi olup, faaliyetlerini yabancı bir ülkede devam ettiren işletmelerdeki net yatırımların korunmasıdır.net yatırım riskinden korunma işlemlerine dair muhasebe işlemleri nakit akış riskinden korunmayla aynı özelliklere sahiptir. Ancak Finansal riskten korunma işleminin etkin olan kısmıyla ilgili olan ve doğrudan öz kaynaklarda muhasebeleştirilmiş bulunan finansal riskten korunma aracına ilişkin kazanç ya da kayıp, yurtdışındaki işletmenin elden çıkarılması sırasında kâr veya zararda muhasebeleştirilir.(Şengül.2009,s:54-55**)**

2.1.2.4.1.Opsiyon sözleşmeleri

Opsiyon sözleşmeleri, bir finansal aracın belirlenen bir tarihte veya bu tarihten önce, önceden belirlenmiş bir fiyattan satılması yada satın alınması hakkını veren sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerde, taraflardan birine sözleşmedeki hakları kullanma veya vazgeçme hakkı

verilirken diğer tarafa sözleşmenin yükümlülüklerini yerine getirme sorumluluğu yüklenmektedir.(E.Uzun, 2004 s. 95-96.)Opsiyon sözleşmesinin yapıldığı tarihte, sözleşmenin alıcısı satıcıya opsiyon primi adı verilen bir bedel öder. Opsiyon priminin içsel değer ve zaman değeri olmak üzere iki bileşeni vardır. İçsel değer, opsiyonun üzerine yazıldığı varlığın cari fiyatı ile kullanım fiyatı arasındaki farktır. Zaman değeri ise, muhtemel fiyat hareketleri sonucunda vade sonuna kadar kalan zaman içinde, opsiyon priminde meydana gelebilecek olumlu gelişmenin beklentisidir. Zaman değeri, opsiyonun vadesi yaklaştıkça sıfıra yaklaşır.(Y.Selvi, a.g.k., s. 191. 2000**)** Opsiyon sözleşmelerinde, opsiyon priminin muhasebeleştirilmesinde, opsiyonu alan taraf için ödenen prim bilançoda dönen varlıklar hesabında gösterilebilir. Tahsil edilen primler ise bilançoda bir borç hesabına kaydedilir. Opsiyonlar spekülasyon amacıyla yazılmış ise tahsil edilen prim geliri opsiyon sözleşmesi süresince amorti edilerek kar ve zarar hesabına yazılmalıdır (Karacaer 1999:97-98).

Opsiyon sözleşmeleri TMS 39 a göre gerçek değeriyle değerlenir. Opsiyon priminin değerlemesinde ise içsel ve zaman değerinin ayrı bir şekilde ölçümlenmelidir. TMS 39 nolu standardın 74. Maddesinde riskten korunma amaçlı bir opsiyon sözleşmesinin uygulama fiyatı ile piyasa fiyatı arasındaki fark (içsel değer) ile zaman değerini birbirinden ayırmak ve zaman değerini dışarıda bırakarak yalnızca opsiyonun uygulama fiyatı ile piyasa fiyatı arasındaki farktaki değişimi finansal riskten korunma aracı olarak göstermek gerektiği belirtilmiştir. (fırat,2009 s: 138)Opsiyon sözleşmelerine spekülasyon amacıyla taraf olunması durumunda, sözleşmenin vadesi sona erdiğinde ya da vadeden önce sözleşmenin kapatılması durumunda kesinleşen kazanç ya da kayıp tutarı cari dönemin gelir ya da gider hesaplarına yansıtılır**(**Karaca, Durmuşkaya 2006:89).

2.1.2.4.2. Future Sözleşmeleri

Futures sözleşmeleri, organize bir piyasada işlem gören, standart kalite ve miktarda mal veya finansal aracın alınması veya satılmasını taahhüt eden standart sözleşmelerdir. (yıldırım.2008.358)bir future sözleşmesi alıp satmak suretiyle, alım satım işlemine taraf olanlar fiyatı şimdiden belirlenmiş bir emtia yada hizmeti gelecekte alma ve verme yükümlülüğü altına girerler. Bu durum bir malın future sözleşmesi ile belirlenmiş future

fiyatı ile teslim tarihindeki gerçek fiyatı arasındaki bir ilişki olduğunu göstermektedir.(başbilici.2006.28)

Future sözleşmelerin muhasebeleştirilmesi ile ilgili dünyada ve ülkemizde standartlar nezdinde çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda yer alan ortak özellikler şu şekilde sıralanabilir.(Olca 2001:2);

- Future sözleşmeler cari değerle finansal tablolara yansıtılmalı ve cari değerde meydana gelen kazanç ve kayıplar future sözleşmenin yapılma amacına göre kar-zarar tablosunda veya diğer kapsamlı gelirler tablosunda muhasebeleştirilmelidir.

- Riskten korunma amacıyla yapılan future sözleşmeler net yatırım riskinden, nakit akım riskinden ve gud riskinden korunma amaçlı olmalarına göre cari değerlerinde meydana gelen değişimler farklı muhasebe uygulamalarına tabi tutulmalıdır.

Spekülatif amaçlı kullanılan futures sözleşmelerinde meydana gelen kar veya zarar, ait olduğu dönemde kayıtlara alınır. Spekülasyon amaçlı futures sözleşmelerinde, değer değişiklikleri gerçekleştiği anda gelir veya gider hesaplarına alınır.(fırat.2009.136)

2.1.2.4.3. Forward Sözleşmeleri

Forward; döviz, faiz, emtia, vb. finansal bir varlığın sözleşmede belirlenen gelecekteki bir tarihte ve belirli bir fiyattan, borsa şeklinde organize olmayan bir piyasada alım ve satımını kapsamına alan teslim amaçlı vadeli işlemdir.(Y.Selvi, 2000., s. 176.) forward sözleşmelerinde serbestlik hakimdir ve yasal bir mevzuatı yoktur.(örten,39-40)

Forward'da, günlük hesaplaşma veya sözleşmenin değerini güncelleştirme, piyasa değerine dönüştürme, vadeden önce nakit akış işlemi yapılmamaktadır. Bütün nakit akışı vade sonunda meydana gelmektedir. Dolayısıyla, sözleşmedeki değer artış ve azalışı ancak vade sonunda ortaya çıkmakta ve sözleşmenin yapıldığı tarihteki cari fiyattan bağımsız olmaktadır. Forward sözleşmelerde, eğer vade sonunda gerçekleşen cari fiyat sözleşmede belirlenmiş olan cari fiyattan yüksekse sözleşme sahibi kar eder ki, buna prim denir. Eğer

cari fiyat sözleşme fiyatından düşük ise sözleşme sahibi sözleşme fiyatından emtia ya da menkul kıymeti satın almak zorunda olduğundan zarar edecektir**.(**önce,1995,12-13)

Forward sözleşmelerde kar veya zarar durumu vade sonunda belirlenebilmektedir. Vade tarihine kadar varlığın fiyatındaki değişimlerin ve ortaya çıkan riskin finansal tablolara nasıl yansıtılacağı bir sorundur. TMS 39 standardı çerçevesinde, bir forward sözleşmesi, ifanın gerçekleştiği tarihte değil, taahhüt tarihinde bir varlık veya yükümlülük olarak mali tablolara alınır. Bir forward sözleşmesine taraf olunduğunda, genellikle hak ve sorumluluğun gerçek değerleri birbirine eşittir; öyle ki bu sözleşmenin net gerçek değeri sıfırdır. Bir hak ve sorumluluğa ilişkin herhangi bir net makul değerin varlığı halinde, sadece bu net makul değer varlık veya yükümlülük olarak mali tablolara alınır (Karahan 2002:21).

2.1.2.4.4. Swap Sözleşmeleri

Swap sözleşmeleri, taraflar arasında belirli bir miktar ve nitelikteki varlığın belirli bir süre boyunca, önceden belirlenen fiyat ve koşullara göre belirli miktardaki ödeme yükümlülüklerini birbirleriyle değiştirmek amacıyla yapmış oldukları sözleşmelerdir.(başçı,2003,19)

Bu sözleşmelerde taraflar, belirli bir finansal varlıktan kaynaklanan nakit akışını değiştirmektedirler. Swap'ın temel gayesi, belirli bir finansal işlemin maliyetini ve riskini en aza indirmek amacıyla swap işlemine giren her iki tarafa da karşılıklı fayda sağlamak için iki girişimin farklı finansal özelliklerinden avantaj sağlamaktır.(S.Önce, , s.23. 1995)

Swap işlemine giren taraflar faiz oranı, döviz kuru ve diğer fiyat değişimlerinden kaynaklanan risklere karşı korunmak, kaynak maliyetini azaltmak, daha uygun faiz oranı ve döviz kurundan fon sağlamak, arbitraj ve mukayeseli üstünlüklerden yararlanmak için swap sözleşmeleri yapma yolunu tercih ederler.(akay,2002,34)

Türev ürünlerin muhasebe kayıtlarına alınmasında, türev ürünün kullanım amacı oldukça önem taşımaktadır. Diğer türev araçlarda olduğu gibi swap sözleşmeleri için de sözleşmenin spekülasyon amacıyla mı yoksa riskten korunma amacıyla mı yapıldığına göre kayıtlarda farklılık olmaktadır. Temel muhasebe kavramlarından özellikle özün önceliği kavramı

açısından swap işleminin amacı yapılacak kayıt bakımından esas teşkil etmektedir.(fırat,2009,139)

Spekülasyon amaçlı swap işlemlerinde, sözleşmeye konu bilanço kalemleri, varlık ve yükümlülükler maliyet ya da piyasa veya maliyet değerinden düşük olanı ile değerlenirken, swap sözleşmeleri ile alınan pozisyon günlük olarak piyasa değerine göre değerlenir **(**Kaygusuz 1998:49). Swap işleminin spekülasyon amacıyla yapılması durumunda, ortaya çıkan kazanç veya kayıp ilgili olduğu dönemde gelir veya gider olarak gösterilir

Faiz swaplarında anapara tutarı, üzerinden faiz hesaplanan varsayımsal bir meblağ olduğu için bu tutar muhasebe kayıtlarında yer almaz. Bu tutarın dipnotlarda açıklanması daha uygun bir yöntem olacaktır. Hedge amaçlı faiz swaplarında oluşan kazançlar borçlanma giderlerinden düşülürken, zarar olması durumunda faiz giderleri hesabına eklenir. Döviz swaplarında da faiz işletilmesi durumunda, bu tutar faiz giderleri hesabında izlenir..(fırat,2009,139

Swap sözleşmelerinin kayda alınması , dönem sonunda değerlenmesi yada genel itibariyle muhasebeleştirilmeleriyle ilgili çeşitli kriterler mevcuttur. Bunları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.(Yılmaz 2004:120) **;**

a) Yabancı paralı borçlar dahil bir yabancı para pozisyonunun korunması amacıyla yapılan döviz swap'ı sonucunda doğan kazanç ve kayıplar, öz sermayede bir düzeltme olarak işlem görmelidir.

b) Yabancı bir ülkede bulunan bağlı ortaklık ve iştiraklerdeki sermaye paylarının korunması amacıyla döviz swap'ı sonucunda doğan kazanç ve kayıplar, öz sermayede bir düzeltme olarak işlem görmelidir.

c) Faiz swapında kazanç ve kayıpları peşin tahsil edilmiş gelir veya peşin ödenmiş gider olarak hesaplarda bekletilmelidir. Hedge edilen işlemin giderinin kaydedildiği dönemde düzeltme yapılmak üzere bu hesaptan aktarılmalıdır.

d) Faiz swaplarında swap ödemeleri, ödemelerin ilgili bulunduğu dönemler itibariyle tahakkuk ettirilmelidir.

2.1.2.5. Vadeli Teminat Sözleşmeleri

Geniş anlamda teminat sözleşmesi, bir kimsenin, bir başkasının karşı karşıya olduğu bir riski üzerine aldığı sözleşmelerdir. Bahsedilen risk için bir tanımlama yapmak ya da bir standart getirmek mümkün değildir. Ne şekilde ortaya çıkarsa çıksın, bir kimsenin karşı karşıya olduğu zarar görme olasılığını, bir diğer kimse sözleşmeyle üzerine aldığı takdirde, geniş anlamda bir teminat sözleşmesi yapılmış olur**.** (Özen, s. 1.,2008)muhasebe standartlarında ise finansal teminat sözleşmeleri belirli bir borçlunun bir borçlanma aracına ilişkin vadesi gelmiş ödemelerini ilgili borçlanma aracının orijinal veya değiştirilen koşullarına uygun olarak yerine getirmemesi nedeniyle teminat sözleşmesi hamilinin uğradığı zararları karşılamak amacıyla, sözleşmeyle yükümlülük altına giren tarafın, sözleşme hamiline belirli miktar ödemede bulunmasını gerektiren sözleşmedir şeklinde tanımlanmıştır.TMS 39 nolu standartta yer alan teminat kavramı esasen sadece borçla ilgili olup ürün kalitelerini kesin teminat mektuplarını içermemektedir. Finansal teminat sözleşmelerinde borçlunun yükümlülüğünü yerine getirmemesi nedeniyle oluşan zararın teminat veren işletme tarafından ödenmesini öngörmektedir. İşletmeler teminat sözleşmeleri ile muhtemel bir yükümlülük altına girdiğinde TFRS 4 , TMS 39 veya TFRS 4 nolu standartlarda yer alan muhasebeleştirme ilkelerini uygulayabilmektedirler. Ancak finansal teminat sözleşmelerini ihraç edenin söz konusu sözleşmeleri birer sigorta sözleşmesi olarak gördüğünü daha önceden açık bir biçimde beyan etmiş ve sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilme yöntemlerini kullanmış olması durumunda, ihraç eden, bu tür finansal teminat sözleşmeleri için bu Standardı ya da TFRS 4'ü uygulama konusunda serbesttir. İhraç eden, söz konusu seçimi her bir sözleşme için yapabilir; ancak herhangi bir sözleşme için yapılan tercihten geri dönülemez**.(**tms39.par2)

TMS 39 a göre finansal teminat sözleşmeleri ilk muhasebeleştirilmelerinde gerçeğe uygum değer esasına göre kayıt altına alınır. Daha sonra teminatın değeri UMS 37'ye göre tespit edilen tutar ve ilk muhasebeleştirilen tutardan,UMS 18'e göre, amortismanların düşülmesinden sonra geriye kalan tutardan büyük olanı üzerinden yeniden hesaplanır.

Muhasebe standartlarını incelediğimizde verilen teminat sözleşmeleri genellikle ana ortaklığın bağlı ortaklık için 3.kişi ve kurumlara belirli tutarlarda olan borcun ödenmemesi durumunda garanti vermesi yada muhtemel oluşabilecek zararların ödenmesi halinde söz konusu olmaktadır. Ana ortaklık A nın bağlı ortaklık B nin aldığı borç için teminat vermesiyle ana ortaklık teminatı borç olarak muhasebeleştirecektir. borç gerçeğe uygun değeri üzerinden kaydedilmelidir. Bu tip bir teminatın aktif piyasasının olması zor bir ihtimal olduğundan gerçeğe uygun değeri tahmin edilmek durumundadır. Şayet teminatın etkisi B'nin borcunun faizini düşük oranla ödemesi ise, gerçeğe uygun değerin tahmin edilmesinin bir yolu da B'nin faiz ödemelerindeki azalmanın bugünkü değerini belirlemektir. Teminatın gerçeğe uygun değeri belirlenirken tahmin teknikleri kullanılması gerekecektir. Aktif piyasada kote edilmiş fiyatının bulunması ihtimali zordur. Çeşitli tahmin teknikleri mevcut olup, bunlardan birkaçı şöyledir**.** (Ufrs sıcak bülten.2006,3-4**)**

A) Eğer bulunabiliyorsa, eşit şartlardaki bir kredi sigortalama poliçesinin fiyatı;
B) Teminat altında olan, beklenen zararlar (yani ağırlıklı-olasılık sonuçları) ya da ;
C) Eğer uygulanabiliyorsa, bağlı ortaklığın faiz ödemelerindeki azalmanın bugünkü değeri.

Üçüncü yaklaşım bağlı ortaklığın ana ortaklığın teminatı sayesinde aldığı borcun, teminatsız piyasa oranına kıyasla düşük faizli olması durumunda uygundur. Bu bankalarla yapılan pazarlıklardan ya da borç alma ile ilgili diğer işlemlerden anlaşılabilir.

Ana ortaklık borç verene direk olarak teminat verirse, bağlı ortaklık teminat sözleşmesine taraf sayılmaz ve bundan dolayı teminatı doğrudan muhasebeleştirmez. Bağlı ortaklığın borcu piyasa şartlarında meydana gelecek olan borçlardan teminatlı olmasından dolayı daha düşük faiz maliyeti içerecektir. Ana ortaklık , bağlı ortaklığa bedava teminat sağlamış ve piyasa şartlarından daha uygun fon elde etmesine katkıda bulunduğundan piyasada oluşmuş olan tutarla ile bağlı ortaklığın kullanmış olduğu borç arasındaki fark öz kaynağa alacak olarak yazılmalıdır.**.** (Ufrs sıcak bülten.2006,5-4)

2.1.2.6. Repo Ve Ters Repo İşlemleri

İşletmeler kısa vadeli finansman ihtiyaçlarını yabancı kaynak kullanımı şeklinde gidermeye çalıştıklarında kullanabilecekleri araçlardan bir tanesi repo işlemleridir. Repo işlemleri, ilk

olarak dünyada İngiltere merkez bankası tarafından kullanılmasına rağmen asıl gelişimini ABD de göstermiştir. (Yetim,1997a:76**)** 1960 yılında ABD ye ,1980 yılında avrupanın tamamına yayılarak küresel bir faaliyete dönüşmüştür. (Caceis Investor Services, 2010: s. 3, 18).

Ülkemizde ise ilk repo işlemleri enflasyonun mevduat faiz oranlarından yüksek olduğu dönemlerde yapılmış ,günümüze kadar gelişim göstermiştir ve repoyla ilgili yasal mevzuat idari otoriteler tarafından düzenlenmiştir.Ülkemizde repo ve ters repoyla ilgili ilkelerin yer verildiği Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından yayımlanan Seri:V, No: 7 sayılı Menkul Kıymetlerin Geri Alma veya Satma Taahhüdü ile Alım Satımı Hakkında Tebliği'nde (Tebliğ) yer almaktadır. Bu tebliğe göre repo işlemleri Menkul kıymetlerin geri alma taahhüdü ile satımı; ters repo işlemleri ise Menkul kıymetlerin geri satma taahhüdü ile alımı şeklinde tanımlanmıştır. (tebliğ mad:1**)** Repo [menkul kıymetlerin geri alma taahhüdü ile satımı], menkul kıymetin işlemin diğer tarafına satılması ile eş zamanlı olarak; önceden belirlenmiş bir tarih ve fiyat üzerinden geri alınmasını sağlayan bir geri alım antlaşmasıdır. Söz konusu işlemde hem satım, hem de geri alım bulunmaktadır. Bu çerçevede repo işlemlerini gerçekleştiren müşteri temsilcisi önce menkul kıymetleri teslim etmekte, ardından da müşteriden nakdi almaktadır. İşlem tersine döndüğünde ise ters repo ortaya çıkmaktadır. Ters repo [menkul kıymetlerin geri satma taahhüdü ile alımı] işleminde müşteri temsilcisi önce menkul kıymeti almakta ve eş zamanlı olarak önceden belirlenmiş bir tarih ve fiyat üzerinden geri satmaktadır**.** (Neftçi, 2008: s. 158).

İşletmelerin aktifinde yer alan tüm kalemler repo işlemleri için kullanılamaz. Repo ve ters repo işlemleri sırasında kullanılan menkul kıymetler, tebliğin 5 maddesinde;

a) Devlet Tahvilleri,
b) Hazine Bonoları,
c) Banka Bonoları,
d) Banka Garantili Bonolar,
e) Mahalli idareler ve Bunlarla ilgili idare, işletme ve Kuruluşların Kanun Uyarınca ihraç Ettikleri Borçlanma Senetleri,

f) Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler de dahil Olmak Üzere Menkul Kıymet Borsalarında işlem Gören veya Borsaya Kote Edilmiş Olan Borçlanma Senetleri.

Şeklinde yer almaktadır.

İşletmeler tebliğin 5. Maddesinde yer alan menkul kıymetleri kullanarak finansman sağladığı gibi ters repo işlemi gerçekleştirerek kısa vadeli yatırım amacıyla menkul kıymet iktisap edebilir. piyasa ekonomisi içerisinde repo işlemlerinin vuku bulması piyasaların hızla büyümesine, güvenli ve kısa vadeli nakit ihtiyaçlarının sağlanmasında esneklik sağlayabilir.

(Gorton ve Metrick, 2010: s. 10).

Kısa vadeli nakit ihtiyacının sağlanmasına yönelik yapılan repo işlemleri, özellikleri kapsamında incelendiğinde teminatlı menkul kıymetlere benzemektedir. işletme elde etmiş olduğu nakit karşılığında aktifinde bulunan menkul kıymetleri yatırımcı lehine rehin olarak vermektedir. Bu işlemlerde teminat unsurunun var olmasından dolayı işletmeye özgü kredi riskinin yani işletmenin elde etmiş olduğu bu kredi benzeri meblağın geri ödenmeme riski azalmaktadır. Repo işlemleri özellik ve unsurları itibariyle aynı zamanda vadeli işlem niteliklerine de benzemektedir. işletme rehin olarak verdiği menkul kıymeti belirli zamanda belirli ana para ve faiz tutarını ödeyerek geri almayı taahhüt etmesinden dolayı yapılan repo işlem vadeli işlem niteliği kazanmaktadır.

Nitelik itibariyle de diğer finansal araçlara benzeyen repo işlemlerini ,işletmeler özellikle de bankalar ve finans kuruluşları nakit yönetimi unsuru olarak kullanmaktadırlar. Bunun yanı sıra repo işlemlerinin işletmeye sağladığı faydaları şu şekilde özetleyebiliriz.

Arslan (2005: s. 33,34,36) , Choudry (2002: s. 132 ve 2006: s. 3-4)

a) Şirketlerin borçlanma imkânları anlamında, banka kredilerine alternatif oluşturur

b) Repo işlemlerinin sağladığı kaldıraç ve menkul kıymet temini olanakları sermaye piyasalarındaki spekülatif ve/veya korunma amaçlı yatırım stratejilerinin uygulanmasına olanak verir.

c) Kısa pozisyonlardan kaynaklanan yükümlülükler repo işlemi çerçevesinde yerine getirilebilir

d) Repo işlemleri teminatlandırma vasfından dolayı ucuz maliyetli fon elde edilmesini sağlamaktadır.

e) Piyasada likiditenin artması sermaye piyasasında ödünç alanların fon elde etme maliyetlerinin azalmasına katkı sağlar.

f) Repo işlemlerinin teminatlı olması para piyasalarında gerçekleştirilen ödünç alma ve verme işlemlerinden kaynaklanan karşı taraf riskini azaltır.

g) Nakit sağlayan taraf için ters repo işlemleri kredi riskinin azalmasını ve açığa satış olanaklarının artmasını sağlar.

Yukarıda bahsedildiği üzere repo işlemlerinin işletmeye birçok faydası vardır; ancak işletmenin yapmış olduğu bu finansal işlemin mali tablolarda nasıl kayıt altına alınacağı noktasında bir belirsizlik mevcuttur. Öncelikle repo işleminin yani reponun bir finansal araç olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. SPK nın repo ile ilgili tebliğinin 7. Maddesini incelediğimizde repo işlemlerinin esasları olduğunu görmekteyiz. Bu esaslara göre repo işleminde temel unsurlardan bir tanesi işletme- yatırımcı arasında ilerleyen dönemlerde ödenecek bir meblağ ile geri satılmak üzere alınan menkul kıymetin verilmesidir ve bu taahhüt işleminin resmi bir sözleşme karara bağlanmıştır. Muhasebe standartlarına göre sözleşmenin varlığı ve nakit ödeme ilkelerini karşılamasından dolayı işletmenin yaptığı repo işlemi finansal araç olarak nitelendirilebilir. mali tablolarımızda finansal araç olarak kayıt altına alabileceğimiz reponun bilançoda nasıl gösterileceği veya bu repo işleminin yapılmasından sonra repoya konu olan menkul kıymetin bilanço dışına çıkarılıp çıkarılmayacağı 2.belirsizlik noktasını oluşturmaktadır. SPK tebliğine göre repo menkul kıymeti tekrar satın almak üzere satım işlemi olarak ifade edilmiştir, bu tanımdan hareketle hukuk sistemimizde yatırımcıya teslim edilen reponun zilyetliği tamamen karşı tarafa geçtiği için bu menkul kıymeti tekrar alana kadar bilanço dışına çıkarmamızı belirtilmektedir. Ancak repoyla ilgili işlemler noktasında muhasebe standartlarını incelediğimizde hukuk sistemimizdeki ilkelerle çelişmektedir. TFRS 9 nolu standarda göre işletme repo işlemi

gerçekleştirip yatırımcıya herhangi bir menkul kıymeti vermesi , bu menkul kıymetin bilanço dışına çıkarılması için yeterli sebep değildir. TFRS 9 nolu standartta varlıkla devam eden ilgi ilkesi gereğince işletme bu menkul kıymetle ilgili riskleri barındırmaya devam etmektedir aynı zamanda yatırımcıya devredilen menkul kıymetle ilgili kontrol gücü devam etmektedir..(tfrs 9, 3.2.1.5) bu bilgiler ışığında işletme repoya konu olan menkul kıymeti ilgisi devam ettiği için bilanço dışına çıkarmayacak, aktifinde tutmaya devam edecektir ve repo işleminden dolayı elde etmiş olduğu tutar karşılığında bilançosunda yükümlülük kaydedecektir. İşletme ters repo işlemi gerçekleştirdiğinde ise ilerleyen süreçlerde menkul kıymeti satmayı taahhüt ettiği için yine menkul kıymet tutarı kadar bir yükümlülüğü bilançosunun pasifinde kayıt altına alacaktır. Hem repo hem de ters repo işlemlerinde yükümlülük olarak kaydedilen tutarlar işletmenin bilançosunda bulunan repoyla ilgili menkul kıymetlerden meydana gelmişlerdir ve dönem sonunda ölçümleme işlemi yapılırken bu işlemlerden doğan varlık ve yükümlülükler aynı değerleme ölçüleriyle değerlenmelidir.

2.1.2.7. Diğer Finansal Borçlar

İşletmeler faaliyetlerinin sürdürmek ve temel amacı olan kar elde etmek için mali tablolarında yer alan yabancı ve öz kaynaklarını kullanmaktadırlar. finansal tablolarda yer alan yabacı kaynaklar içerisinde çeşitli kalemler mevcuttur. Çalışmamızın buraya kadarki kısmında işletmede meydana gelme olasılığı olan finansal borçlanma araçlarının türlerine ve sahip oldukları özelliklere yer verilmeye çalışıldı. İşletmenin borçlanma araçları dışında yani ihraç etmiş olduğu tahvil, finansman bonosu , varlığa dayalı menkul kıymetler ve türev ürünlerin yanı sıra finansal borç olarak nitelendirebileceğimiz ve dönem sonunda ölçümleme işlemine tabi tutacağımız kalemler de mevcuttur. İşletmenin dönem içerisinde faaliyetlerinin bir sonucu olarak meydana gelmiş olan ticari borçları ve mali borçları finansal borç niteliğindedir. 39 nolu Muhasebe standartlarını incelediğimizde kredi ve alacaklar finansal varlık olarak nitelendirilmiş olmasına rağmen ticari ve mali borçlar finansal borç olarak tanımlanmamıştır. Muhasebe standartlarından hareketle ticari ve mali borçların da finansal borç olduğu, kredi ve alacaklar gibi dönem sonunda ölçümlenmesi gerekmektedir**.(**Mısırlıoğlu,2008,2)

Finansal tablolarda yabancı kaynak kısmında yer alan tüm kalemleri finansal borç olarak tanımlamak doğru olmayacaktır. Bu kapsamda ertelenmiş gelir ve teminat yükümlülükleri gibi kalemler de finansal borç değildir. Bunun nedeni, söz konusu yükümlülüklere ilişkin ekonomik faydaların, nakit veya başka bir finansal varlığın ödenmesine ilişkin sözleşmeden doğan bir yükümlülük olarak değil, mal veya hizmet verilmesi şeklinde işletmeden çıkmasıdır.(tms 32 ur11)pasifte yer alan bir kalemin finansal borç olarak adlandırılabilmesi için diğer unsur sözleşmenin varlığı ilkesidir. Sözleşmeye bağlı olmayan yükümlülükler (devlet tarafından konulan yasal zorunlulukların bir sonucu olarak ortaya çıkan gelir vergileri gibi) finansal borç değildir. Gelir vergilerine ilişkin muhasebe işlemleri "TMS 12 Gelir Vergileri" Standardı kapsamındadır. "TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar" Standardında tanımlanan zımni kabulden doğan yükümlülükler de sözleşmeden doğmazlar ve finansal borç değillerdir.(tms 32 ur12)

İşletmenin ihraç etmiş olduğu finansal araçlar mutlaka bir sınıflamaya tabi tutulmak zorundadır. Finansal araçlar geçmiş bölümlerde de bahsedildiği üzere öz kaynak aracı veya borçlanma aracı olarak bilançoda kayıt altına alınıp raporlanmaktadır. Bir finansal aracın finansal borç adı altında raporlanabilmesi için taşıması gereken özelliklerin başında sözleşmenin varlığı ilkesi vardır. Diğer temel unsur ise tasfiyeden pay alma hakkını oluşturmaktadır. İhraç edilen bazı finansal araçların özellikleri itibariyle öz kaynak aracı veya finansal borç olma özelliği noktasında karışıklıklar mevcut olabilir. Örneğin ihraç edilen imtiyazlı hisse senetleri ile kar garantili hisse senetleri şeklen öz kaynak aracı olarak nitelendirilmiş olması yanı zamanda sözleşmenin var olmasına rağmen özü itibariyle belli bir kar payı tutarını ve hisse senedi fiyatını garanti ettiği için finansal borç olarak tanımlanabilir. Bir menkul kıymet gelir ortaklığı senetleri veya kar-zarara katılım belgelerinde olduğu gibi kardan pay alma hakkı tanımakla birlikte tasfiyeden pay alma hakkı tanımadığı için öz sermaye aracı olarak değil; borçlanma aracı olarak tanımlanacaktır.(örten,kaval, Karapınar,436,2014)

3.BÖLÜM

TFRS 9 KAPSAMINDA FİNANSAL BORÇLAR

3.1. TFRS 9

3.1.1. Amaç, Kapsam

TFRS 9 nolu standardın amacı finansal tablo kullanıcılarına özellikle yatırımcılara gelecekteki nakit akışlarının tutarını , zamanını ve belirsizliğini değerlendirmede ihtiyaca uygun faydalı bilgiyi sunacak şekilde finansal varlıklara ve borçlara ilişkin finansal raporlama ilkelerini belirlemektir.(tfrs 9)

Finansal tablolarda yer alan bilgileri kullanmak isteyen yatırımcıların işletmelerin sahip oldukları finansal araçların işletmenin mali, ekonomik durumuna ve karlılığına , nakit akımlarına etkilerini daha iyi anlayabilmelerine yardımcı olunması amacıyla finansal araçların tanımı , sınıflaması , değerlemesi , finansal tablo ve eklerinde açıklanması gereken bilgilerin belirlenmesi TFRS 9 nolu standardın amacını oluşturmaktadır. (örten, kaval, Karapınar,2014,s:431)

İşletmelerin fon temini etmek için ihraç etmiş oldukları borçlanma araçları ile dönem içerisinde ticari işlemlerden meydana gelen ticari ve mali borçların gerekli özellikleri dikkate alarak sınıflaması, dönem sonunda ölçümlenmesi TFRS 9 nolu standardın amaçlarından birini oluşturmakta ve bizim çalışmamızda yer alan işletmelerin pasifindeki finansal borç olarak nitelendirebileceğimiz kalemlerin mali tablolarda sunumu ve açıklanması amacı ile örtüşmektedir.

TFRS 9 nolu standart , bu amaçları gerçekleştirmek için (örten, kaval, Karapınar,2014,s:432)

a) İşletme tarafından ihraç edilen finansal araçların öz kaynak- finansal araç ayrımının hangi kriterlere göre yapılacağını,

b) Finansal araçların bilançoya alınma ilkelerini,

c) Finansal varlık ve borçların ilk defa edinimleri ile dönem sonunda nasıl ölçümlenmesi gerektiğini,

d) Repo –ters repo işlemler sonucunda varlıkların veya yükümlülüklerin bilançodan çıkarılıp çıkarılmayacağını yada repo işlemleri sonucunda bilançoda yer alan varlıklar ile ilginin devam edip etmeyeceği,

e) Finansal araçların niteliği ve gerçeğe uygun değerleri hakkında bilanço ve eklerinde yapılacak açıklamaları

belirli kurallara bağlamaktadır.

TFRS 9 nolu standardın kapsamı belirlenirken TMS 39 nolu standarda atıfta bulunulmuştur. Çünkü TFRS 9, TMS 39 nolu standardın devamı niteliğinde olup bazı hususlarda farklılık göstermektedir. TFRS 9 nolu standarda göre aşağıda sayılan unsurlar bu standart kapsamında değildir. (örten, kaval, Karapınar,2014,s:433)

a) Çalışanlar için katkı planları kapsamında oluşturulmuş varlık , hak ve yükümlülükler.(tms 19)
b) Sigorta sözleşmeleri (tfrs 4)
c) İşletme birleşmeleri kapsamında satın alanın yerine getirmesi zorunlu edinimler (tfrs3)
d) Hisse bazlı ödemeler. (tfrs 2)

Finansal sözleşme niteliğinde olmayan alım-satım sözleşmelerinde taraflar edimlerini nakit veya finansal araçlarla yerine getirebiliyorsa , tfrs 9 nolu standart kapsamında olacaktır**.**

3.1.2. Yürürlük Tarihi

SPK mevzuatına tabi olan halka açık ve halka açık olmayan işletmeler yıl içinde meydana gelen mali nitelikteki işlemlerini muhasebe standartları çerçevesinde kayıt altına almak ve dönem sonunda raporlamak zorundadır.

İşletmeler satın aldıkları ve ihraç etmiş oldukları finansal araçları TMS 32-39 nolu muhasebe standartları çerçevesinde muhasebeleştirmekte yani sınıflama ve ölçümleme işlemlerini 32-39 nolu standartta yer alan ilkeler ışığında yapmaktaydı. Ancak 2010 yılında resmi gazetede TFRS 9 nolu standardın yayınlanmasıyla birlikte SPK mevzuatına tabi işletmeler finansal araçlarını muhasebeleştirme hususunda bu standardı kullanmaya başlayacaklardır. TFRS 9 nolu standardın işletmelerde uygulanmaya başlama tarihi ise ilk yayınlanan tebliğe göre 1 ocak 2013 olarak belirlenmiştir. Ancak ilerleyen süreçlerde tebliğde bazı değişikler yapılarak standardın ilk uygulama tarihi revize edilmiştir. Yapılan değişikliklere göre TFRS 9 nolu standart 31.12.2014 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanması ve isteyen işletmelerin 01.01.2015 tarihinden önceki hesap dönemlerinde de bu standardı uygulayabileceği karara bağlanmıştır.

Yapılan değişikliklerle birlikte bu standardın erken uygulanmasına imkan verilmiş Ocak 2015 tarihinden önce başlayan dönemlere ilişkin finansal tablolarda uygulanması durumunda, bu husus dipnotlarda açıklanması hususuna tebliğde yer verilmiştir. Bu standardın erken ,yürürlük tarihinden önce uygulanması durumunda önceki dönemlere ait bilgilerin düzeltilmesi gerekmektedir.

3.2 Finansal Borçların Ölçümü, Sınıflama Ve Kaydedilmesi(Mali Tablolara Alımı)

3.2.1. Finansal Borçların Sınıflaması

Dünya genelinde ve ülkemizde ticari işlemlerin hacminin artması ve ülkeler arasında sınırların kaldırılmasıyla birlikte finansal bilgi kullanıcıları ve özellikle de yatırımcılar için mali tablolarda yayınlanan bilgiler önemli hale gelmiştir. Bu gelişmelerin eşliğinde muhasebe işlemlerinde tekdüzeliği sağlamak amacıyla muhasebe standartları yayınlanmış ve birçok ülkede uygulanmaya başlanmıştır. Ülkemizde de SPK mevzuatına tabi şirketler muhasebe standartlarını uygularken yeni düzenlemelerle birlikte yani 6102 sayılı yeni TÜRK ticaret kanunun yürürlüğe girmesiyle artık SPK mevzuatı dışında kalan işletmeler de muhasebe standartlarını uygulamak zorunda kalacaklardır.

TFRS 9 nolu muhasebe standardı işletme bünyesinde yer alan finansal araçların niteliklerini, kapsamını, dönem sonunda ölçümlemesini ve sınıflaması ile ilgili kriterleri içermektedir. Bu

bağlamda standartlarda yer alan unsurlardan en önemlilerinden biri finansal araçların sınıflama işlemidir.finansal araçları genel itibariyle finansal varlıklar ve finansal yükümlülük olarak 2 gruba ayırabiliriz. Bizim çalışmamız ise finansal borçlarla ilgili bilgiler vermek olduğu için finansal araç kavramından ziyade finansal yükümlülüklere değinmeye çalışacağız.

Sınıflama işlemini önemli kılan unsur doğru , kaliteli finansal bilgi sunma ihtiyacıdır, kaliteli, karşılaştırılabilir finansal bilgi sunulmasının ilk adımı olan finansal borçların sınıflama işleminin doğru yapılabilmesi için işletmenin finansal aracı ilk iktisap ettiğinde veya borçlanma aracını ilk ihraç ettiğinde amacının belirlenmesi gerekecektir. Yani işletmenin amacına yönelik bir sınıflama işlemi gerçekleştirilecektir.

Sınıflama işlemini önemli yapan diğer unsur ise değerleme ölçüleridir. Çünkü tfrs 9 nolu standarda göre finansal borçların sınıflama işlemi değerleme ölçüsünü etkilemektedir ve değerleme ölçüsünün belirlenmesinde en temel kriter finansal borçların ilk muhasebeleştirme sırasında nasıl sınıflandırıldığıdır.

Finansal borçların Sınıflama işleminin nasıl yapılacağına dair muhasebe standartlarında şu anda TMS 39 nolu standart uygulanmaktadır. TMS 39 nolu standart kapsamında finansal borçların sınıflamasında bazı problemler mevcuttur. Öncelikle finansal borçlar özel olarak sınıflanmamıştır, yani bu standart genel itibariyle finansal araçları sınıflamıştır ve sınıflama;

a) Gerçeğe uygun değerle ölçümlenerek sonucu kar- zarara yazılacak finansal varlık ve borçlar
b) Vadeye kadar elde tutulacak varlıklar
c) Satılamaya hazır finansal varlıklar
d) Kredi ve alacaklar

Olmak üzere dörde ayrılmıştır. Görüldüğü üzere bu sınıflamada finansal borçların ayrı olarak sınıflanmadığı açıktır ve bu durum TMS 39 nolu standardın en çok tartışılan kısmını oluşturmaktadır.

TMS 39 nolu standartta finansal araçlarla ilgili yapılan yukarıdaki sınıflamadan hareketle çalışmamız kapsamında biz finansal borçları temel anlamda gerçeğe uygun değer farkı kar

– zarara yansıtılan finansal borçlar ve ticari krediler- borçlar olmak üzere iki gruba ayırabiliriz. TMS 39 nolu standarda yöneltilen eleştirilerin başında finansal varlıkların sınıflamasının çok karmaşık ve anlaşılmaz olunmasının yanında yukarıda da bahsedildiği üzere finansal borçların sınıflamasının yeterince açık olmaması gösterilmektedir. Bu standartta sınıflama işlemiyle ilgili yeterince bilgi verilmemesinden ötürü özellikle finansal borçların değerlemesiyle de alakalı sıkıntılar mevcut bulunmaktadır. Ancak standart düzenleyiciler bu eksiklikleri gidermek amacıyla standartta düzenlemeler yaparak TMS 39 nolu standardın tamamlayıcısı olan TFRS 9 nolu standardı yayınlamışlardır. TFRS 9 nolu standarda göre finansal varlıklar ve yükümlülükler ayrı ayrı sınıflanmıştır. Bu standartta, finansal borçlar gerçeğe uygun değer farkı kar- zarara yansıtılan finansal borçlar ve itfa edilmiş maliyetle sınıflanan finansal borçlar olmak üzere ikili bir sınıflama mevcuttur.ve standartta yer alan varlıkla ilginin devam etmesi halinde meydana gelen yükümlülükleri de bu ikili sınıflamaya dahil edebiliriz. Ancak bu yükümlülükle birlikte finansal borçların sınıflamasını üçe ayırdığımız söylenemez. Sadece bu yükümlülüğün meydana gelmesi veya ortaya çıkması özellik arz ettiği için ayrı olarak incelenmesi uygun olacaktır.

3.2.1.1 .Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar- Zarara Yansıtılan Finansal Borçlar

TFRS 9 nolu standart işletmenin ihraç ettiği veya diğer özellikli durumlardan meydana gelen finansal borçlarını sınıflama noktasında iki farklı seçeneğinin olduğunu geçmiş bölümlerde değinmiştik. Öz itibariyle sınıflama işlemi işletmenin değerleme ölçülerini belirlemekte ve dönem sonunda mali tablolarda yer alan kalemlerin tutarı üzerinde önemli etkiye sahip olmaktadır. Sınıflama işleminin en temel görevi finansal borçları işletmenin amacına uygun olarak tasnif ettikten sonra muhtemel meydana gelebilecek olan muhasebe tutarsızlığının önüne geçmektir. “muhasebe tutarsızlığı” işletmenin ilgili olduğunu bildiği varlıkları ile borçlarının farklı değerleme ölçüleri ile değerlenmesinden meydana gelmektedir, yani finansal borçların sınıflaması ile ölçüm yöntemleri birbirini tamamlayıcı niteliktedir.Bu bağlamda bizim çalışmamız her ne kadar finansal borçların sınıflaması ve dönem sonunda ölçümlemesi olsa da finansal varlıkların nitelikleri, sınıflaması ve ölçümlenmesi de önem arz etmektedir.

Sınıflama işleminin tercihi işletmede muhasebe politikasının belirlenmesine benzemektedir. stratejik anlamda bu kararı verecek olan idareciler sınıflama işleminde finansal borçların niteliklerini dikkate alarak iki yöntemden birini seçebilirler. İşletmenin bu iki yöntemden biri olan gerçeğe uygun değer farkı kar –zara yansıtılan finansal borç sınıflamasını tercih edebilmesi için ihtiyaca uygun , açık, anlaşılır ve karşılaştırılabilir finansal bilgi sunma koşuluna bağlıdır.(tfrs 9 b4.1.27)bununla birlikte finansal borcun GUD farkı kar-zarara yansıtılan finansal borç olarak sınıflanabilmesi için aşağıdaki koşulları sağlaması gerekmektedir. (tfrs 9 ek)

a) Alım-satım amaçlı elde tutulan veya yakın bir tarihte satılmak yada geri alınmak üzere yüklenilmiş olması gereklidir.

b) Bu sınıflamanın yapılmasıyla birlikte yanlış muhasebe eşleşmesinin önüne geçilmesi veya azaltması gereklidir.

c) İlk muhasebeleştirme sırasında , birlikte yönetilen ve son zamanlarda kısa dönemde kar elde etme konusunda belirgin bir eğilimi bulunduğu yönünde delil bulunan bir finansal borcun parçası olmalıdır.

d) finansal riskten korunma aracı niteliğinde bulunmayan türev ürün olmalıdır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere GUD ile sınıflamanın mantığı muhasebe tutarsızlığını önlemektir. Örneğin GUD ile sınıflanan ve ölçümlenen bir finansal varlığın , pasifte yer alan bir finansal yükümlülükle ilgili olduğu düşünüldüğünde veya bu ilgiyle alakalı yeterli delillerin bulunduğu durumda finansal borçların GUD ile sınıflamasının bulunmadığı varsayımı altında muhasebe tutarsızlığı meydana gelecektir.

Bilindiği üzere işletmeler ticari ve finansal işlemleri sırasında faiz oranı ve kredi riski gibi birçok riskle karşı karşıya kalmaktadır. İşletmenin bu ilgili risklerin gerçeğe uygun değerinde birbirini dengeleyici zıt yönde değişimlere neden olan birtakım finansal borçları ve varlıkları olduğunu varsayımı altında bu varlık ve borçların sınıflaması muhasebe tutarsızlığına neden olabilmektedir. Örneğin işletme bankacılık sektöründe faaliyet göstermektedir ve tahvil ihracı yoluyla elde etmiş olduğu finansmanı kredi olarak müşterilerine kullandırmaktadır.

İşletme pasifinde yükümlülük olarak sınıfladığı tahvilleri sürekli satıp ve geri yüklenmesine rağmen varlık olarak muhasebeleştirdiği kredileri sürekli alıp satmamaktadır. (bahsedilen durumun tersi de söz konusu olabilir.) bu durumda borçlanma aracı olan tahviller GUD ile sınıflama kriterlerine sahipken , varlık olan krediler GUD dışında bir sınıflama tabi olacaktır ve dönem sonunda bu iki finansal aracın değerleme hükümlerinin farklılaşmasından ötürü muhasebe tutarsızlığı meydana gelecektir. Bu kapsamda , TFRS 9 nolu standart muhasebe tutarsızlığını ortadan kaldırılması için varlık olarak sınıflandırılan ve GUD ile sınıflaması mümkün olmayan kredilerin de GUD ile sınıflandırılarak tutarsızlığın giderilmesine imkan tanımaktadır. Ancak gerçeğe uygun değerinde birbirini dengeleyici zıt yönde değişimlerin var olduğu finansal araçların her ikisini de GUD ile sınıflamak tek başına yeterli olmayabilir. Çünkü işletmenin muhasebe tutarsızlığını engellemek adına GUD ile sınıflandırdığı finansal borçların kredi riskinden dolayı gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişimleri diğer kapsamlı gelirlerde muhasebeleştirme gibi bir opsiyonu söz konusudur. O halde finansal varlıkların gud meydana gelen değişikler kar-zarar tablosunda ; finansal borçların GUD değişimlerin bir kısmı diğer kapsamlı gelirlerde muhasebeleştirilerek muhasebe tutarsızlığına neden olmaktadır. Bu durumda hem finansal varlıkların hem de finansal borçların gud değişimler kar-zarar tablosunda muhasebeleştirilerek doğru finansal bilgi sunumu gerçekleştirilmelidir. (tfrs 9 b5.7.5)

İşletmelerin portföylerinde birçok türden finansal varlık ve finansal borç mevcuttur. Bu finansal araçlar işletmenin yönetim modeli ışığında , yani bu araçların hangi amaçla iktisap edildiği veya yüklenildiği esas alınarak, TFRS 9 kapsamında yer alan sınıflama seçenekleri gözetilerek muhasebe tutarsızlığına sebep olmayacak şekilde sınıflanır. Eğer muhasebe tutarsızlığını tamamen ortadan kaldıracak veya azaltacak ise işletmenin portföyünde bulunan finansal varlık veya borçların bir kısmı GUD ile sınıflanabilir. İşletmenini mali tablolarında 40 brm finansal varlık; 100 brm finansal borç olduğu varsayımı altında varlık ve yükümlülüklerin ilk sınıflandırılmaları sırasında varlıkların tamamı, yükümlülüklerin ise 40 brm lik tutarı GUD ile sınıflandırılarak ilerleyen süreçlerde değerlemeden doğabilecek muhasebe tutarsızlığının önüne geçilebilir.

Sınıflamanın temel amacının muhasebe tutarsızlığını ortadan kaldırmak veya azaltmak olduğunu belirtmiştik ve bununla birlikte finansal borçların sınıflanması esaslarından

gerçeğe uygun değer yaklaşımıyla sınıflama ,tasnif işleminin muhasebe tutarsızlığını yani yanlış muhasebe eşleşmesini büyük oranda ortadan kaldırmaktadır. GUD yaklaşımıyla sınıflamanın önemli olduğu ve muhtemel tutarsızlığın engellendiği bir diğer durum ise işletmenin hem varlıklarının hem de borçlarının belli bir grup içerisinde belirtilmiş olması ve bu grupta yer alan varlık ve yükümlülüklerin "belgelendirilmiş risk yönetimi" çerçevesinde değerlendirilmesidir. Yani bu grup içerisinde yer alan finansal araçların ortak risk veya benzer riskleri barındırdıkları kabul edilmektedir. Kredi ve likidite riskine aynı anda maruz kalan bu finansal araçların dönem sonunda ölçümleme işleminde veya ölçümleme kriterlerinden dolayı tutarsızlığı engellemek amacıyla GUD ile sınıflaması yapılabilmektedir. GUD ile sınıflamadaki unsurların başında bu finansal araçların nitelikleri değil performanslarının yönetim ve değerlendirme şekli gelmektedir. Kısaca işletme varlık ve yükümlülüklerinin performansını ölçerken aynı risklere maruz kaldığını ki bu risklerin detaylı şekilde belgelendirilmesi gerekmemektedir , ve bu riskler çerçevesinde değerlendirilmesi ve sınıflandırılması uygun olacaktır. İşletme finansal araçlarını belli bir gruba dahil ettiği durumda GUD ile sınıflama performans ölçüm aracı haline gelmektedir.

İşletmeler finansal varlık ve borçlarını GUD ve itfa edilmiş maliyetle sınıflama opsiyonuna sahiptir ancak gerçeğe uygun değer ile sınıflama hem bir performans ölçüm aracı olması hem de muhasebe tutarsızlığını önlemesi adına genellikle tercih edilmektedir. İlk muhasebeleştirme sırasında işletmenin yönetim modeli ve amacının dikkate alınmasıyla gud ile sınıflama yapıldıktan sonra ilerleyen süreçlerde sınıflanan finansal araçların yeniden sınıflandırılması gündeme gelebilir. Finansal varlıklar;

a) finansal varlığın işletmenin yatırım politikasına uymaması
b) yatırım portföyünün yeniden düzenlenmesi
c) yatırım harcamaları için fona ihtiyaç duyulması

hallerinde yeniden sınıflandırılabilmektedir. Ancak tfrs 9 a göre finansal borçların yeniden sınıflandırılması mümkün değildir. Finansal borçların yeniden sınıflandırılmasının standart kapsamında yasaklanmış olması muhtemel muhasebe tutarsızlıklarına neden olabilmektedir, ve bu durum çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

İşletmeler finansal araçları ilk muhasebeleştirme sırasında sınıflama işlemini gerçekleştirmektedir. Finansal araçların özellikle de finansal borçların yüklenilmesi yani ihraç edilmesi sırasında işletme birçok gidere katlanmış olabilir. Genellikle GUD ile sınıflama seçeneğini tercih eden işletmeler yüklenilen borçlarla ilgili işlem maliyetlerini finansal yükümlülükle ilişkilendirmeden direkt kar-zarar tablosunda muhasebeleştirir.

3.2.1.2. İtfa Ediliş Maliyet İle Sınıflama

TFRS 9 nolu standartta finansal borçların sınıflamalarıyla birkaç farklı yöntem almaktadır. Bu yöntemlerden bir diğeri de itfa edilmiş maliyetle sınıflama seçeneğidir. Gerçeğe uygun değerde sınıflama seçeneğinde olduğu gibi finansal borçların itfa edilmiş maliyetle sınıflamasındaki temel amacımız gerçeğe uygun ,açık, anlaşılır ve karşılaştırılabilir finansal raporlama gerçekleştirmektir. Finansal raporların standartlar kapsamında sayılan bu özelliklere sahip olabilmesi için önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere muhasebe tutarsızlığının yani finansal borçların herhangi bir yanlış sınıflama seçeneğinin ve bununla birlikte yanlış değerleme ölçüleri belirlenmesinin önüne geçilmelidir.

Finansal borçların itfa edilmiş maliyetle sınıflanabilmesi işletmeninin bu yükümlülüğü hangi amaçla yüklendiği ve finansal borcun temel niteliklerine bağlıdır. İtfa edilmiş maliyetle sınıflanan finansal borçların özellikleri:

a) ilgili finansal borcun yakın bir tarihte tekrar ödenmek ve yüklenilmek gibi bir özelliği olmamalıdır.

b) İlgili finansal borcun kısa vadede ödenmek ve tekrar yüklenilmek suretiyle kar elde etme amacı bulunmamalıdır.

c) İlgili finansal borcun belirli bir vadesi olması ve bu vade sonunda ödenmesinin gerekmesi

olarak sayılabilir. İtfa edilmiş maliyetle sınıflanan finansal borçların belirli bir vadesinin olduğunu aynı zamanda bu vade içerisinde belirli nakit çıkışlarının bugünkü değere indirgendiğini yukarıda saymış olduğumuz özelliklerden çıkarabiliriz. İtfa edilmiş maliyetle

sınıflanan finansal borçların belirli bir vadesi olması ve vade sonunda ödenmesi gibi özellikleri olmasına rağmen , bazı durumlarda vadeden önce ifa edilebilir. Şöyle ki işletme bir finansal işlem sonucunda yüklenmiş olduğu finansal borcunu , finansal borç sözleşmesine bir hüküm koymak kaydıyla erken ödenmesine imkan sağlayabilir. finansal borç sözleşmesinde böyle bir hüküm bulunması durumunda finansal borcun itfa edilmiş maliyetle sınıflama seçeneğinde yer alan özelliklere ters düşmektedir. Çünkü finansal borç vade sonunda değil kısa vadede ödenmek üzere yüklenilmiş olmaktadır ve gerçeğe uygun değer ile sınıflama özelliklerini taşımaktadır. Bu bağlamda sözleşmede erken ödeme hükmü bulunduğunda sınıflama seçeneğinden kaynaklı muhtemel bir muhasebe tutarsızlığına neden olacak ve gerçeğe uygun finansal raporlamaya engel teşkil edecektir. Gerçeğe uygun finansal raporlamaya aykırılık teşkil edecek bir diğer durum ise finansal varlıkların itfa edilmiş maliyet ile sınıflama seçeneğidir. Finansal varlıkların sınıflamasını önemli kılan husus az önce bahsedildiği üzere sınıflamadan doğabilecek muhasebe tutarsızlığıdır ve itfa edilmiş maliyetle sınıflanan finansal borç ile ilgili olduğunu bildiğimiz finansal varlık da itfa edilmiş maliyetle sınıflanmalıdır.

İşletmeler yukarıda sayılan istisnai durum ve bazı özellikli durumlar dışında tahvil, finansman bonosu ve benzeri finansal borçlarını itfa edilmiş maliyetle sınıflar ve bu sınıflamaya uygun değerleme ölçüsüyle dönem sonunda değerleme işlemini yapar.

İşletmeler itfa edilmiş maliyetle sınıflamış olduğu finansal borçları ilk ihraç tarihinde veya ihracı aşamasında reklam gideri, matbaa basım gideri, SPK ve İMKB ücretleri, aracı-danışman komisyonları , bağımsız denetim giderleri gibi çeşitli giderlere katlanmış olabilir. Yapılan bu giderler kar –zarar tablosunda doğrudan gider yazılmayacak ; yüklenilen borcun maliyeti olarak dikkate alınacaktır. (örten,kaval, Karapınar, 2014, s:446)

3.2.1.3 Varlıkla İlginin Devam Etmesi (Karma Yöntem)

İşletmeler finansman kaynağı elde etmek ve kısa süreli likidite pozisyonu almak amacıyla çeşitli finansal işlemler gerçekleştirmektedir. Bu finansal işlemler genel hatları itibariyle borçlanma aracı ihraç etmek vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Ancak işletmelerin borçlanma aracı ihracı yanında kısa süreli fon elde etmek , likidite stratejisi çerçevesinde

aktifi düzenlemek ve aktifinde yer alan bazı varlıklarının özelliklerinden istifade ederek finansman sağlama gibi birçok işlemi gerçekleştirmektedir.. Bu açıklamalar ışığında işletmeler yukarıda sayılana ihtiyaçlardan dolayı varlığa dayalı menkul kıymet ihracı ile repo ve ters repo işlemleri yapmaktadır. Repo işlemi bir menkul kıymeti yatırımcıdan geri almak taahhüdü ile satmayı ; ters repo işlemi bir menkul kıymeti geri satmak vaadiyle satın almayı içeren bir finansal işlem veya sözleşme olarak tanımlanabilir. Varlığa dayalı menkul kıymet ise işletmenin aktifinde yer alan bazı özellikli menkul kıymetleri teminat göstererek borçlanma aracı ihracıdır. Hem repo hem de VDMK ihracı işlemleri temel anlamda teminatlı kredi kullandırılması işlemine benzemektedir. bu iki finansal işlemin nitelik itibariyle finansal yükümlülük yani varlıkla ilginin devam etmesi halinde oluşan yükümlülük olarak tanımlanması gerektiğini 2. Bölümde kısaca yer vermiştik, bu bölümde ise yükümlülük olarak tanımlanan bu finansal araçların neden yükümlülük olduğu ayrıntılı şekilde ifade edilerek bu yükümlülüğün finansal tablolarda nasıl sınıflandırılması gerektiği açıklanmaya çalışılacaktır.

TFRS 9 nolu standartta finansal yükümlülükler gerçeğe uygun değer ve itfa edilmiş maliyetle sınıflama olmak üzere iki gruba ayrılmakta olduğunu görmekteyiz. Sınıflamanın bu şekilde iki gruba ayrılmasındaki neden işletmenin yönetim modeli yani finansal borcu hangi amaçla yüklendiği ve muhasebe tutarsızlığı önemli ölçüde azaltmasıdır. Sınıflama işleminde muhasebe tutarsızlığını önemli kılan etken yani sınıflama işlemiyle tutarsızlık arasında bağ kuran kavram ölçümlemedir. Çünkü finansal borçların sınıflama şekli değerleme ölçüsünü etkilemektedir. Bu bağlamda TFRS 9 nolu standardı incelediğimizde varlıkla devam eden ilgi halinde yükümlülük meydana geldiğinde hem gerçeğe uygun değerle hem de itfa edilmiş maliyetle dönem sonunda değerlenebileceği bilgisi olduğunu görmekteyiz. O halde standartta geçen ikili sınıflamaya katkıda bulunarak varlıkla devam eden ilgi halinde ortaya çıkan yükümlülükler ölçümleme biçimleri ışığında hem gereceğe uygun değerle hem de itfa edilmiş maliyetle yani karma olarak sınıflanabileceğini söyleyebiliriz. Karma sınıflama yöntemi standarttın belirlemiş olduğu ilkeler arasında yer almamaktadır. Çünkü standart sınıflamayı temel anlamda işletmenin yönetim modeli yani finansal aracın edinilme veya yüklenilme amacına göre belirlemektedir. Varlıkla devam eden ilgi çerçevesinde meydana gelen yükümlülükler ise hem gerçeğe uygun değerle sınıflama hem de itfa edilmiş maliyetle sınıflama kriterlerine uymaktadır, bu nedenle

sınıflamayı belirlerken temel ölçütümüzü, değerleme kriteri kabul ederek bu finansal yükümlülüğü karma olarak sınıflandırabiliriz.(tfrs 9 3.2.13)

İşletmeler repo-ters repo işlemi gerçekleştirdiğinde veya varlığa dayalı menkul kıymet ihraç ettiğinde elde etmiş olduğu fon kadar bilançosunun pasifinde bir yükümlülük muhasebeleştirmek zorundadır. Bu durumu TFRS 9 nolu standart ayrıntılı şekilde anlatmakla birlikte devredilen varlıkla ilgili ortaya çıkan yükümlülüğün ilk nedeni mülkiyetten kaynaklanan risk ve yararlar olarak kabul edilebilir. Risk ve yararların yani getirilerinin devri devredilen varlığın net nakit akışlarının tutarındaki ve zamanlamasındaki değişikliklerin devri işlemi öncesinde ve sonrasında işletme üzerindeki etkileri karşılaştırılarak değerlendirilebilir. Gelecekteki net nakit akışlarının bugünkü değişikliklerin işletme üzerinde yarattığı etkinin devir işlemi sonucunda önemli ölçüde değişmediği durumlarda işletme bu finansal varlığın mülkiyetinden doğan risk ve yararları elinde bulundurmaya devam ediyor demektir.(tfrs 9 3.6.7) standartta geçen mülkiyetten kaynaklanan risk ve getiri kavramı , işletmenin repo veya varlığa dayalı menkul kıymet ihracına konu olan finansal araçlarla ilgilidir. Örneğin işletmenin elinde bulundurduğu bir devlet tahvilini repo işlemi vasıtasıyla kısa süreli olarak yatırımcıya devrettiğini varsayalım; bu durumda işletme görünürde bu finansal aracı devretmiş olsa bile işlemin özünde standartlar kapsamında devir işlemi gerçekleşmemiştir. Çünkü işletme bu tahvilden doğabilecek risklerden yani ana para ve faiz tutarlarının ödenmeme riskinden sorumlu aynı zamanda tahvilin faiz getirisinden faydalanabilmektedir. İşletme böyle bir durumda finansal işlemden kaynaklanan ve elde edilen tutarı finansal borç olarak muhasebeleştirir. Daha sonraki dönemlerde finansal borçlardan kaynaklanan her türlü gideri ve finansal varlıktan doğan her türlü geliri muhasebeleştirir. mülkiyetten kaynaklanan risk ve getirilerin yani yararların tamamen devredildiği durum ise finansal varlığın koşulsuz olarak satışıdır.

Devredilen varlıkla ilgili yükümlülüğün oluşmasına neden olan bir diğer etken devredilen varlıkla ilgili kontrol unsurudur. İşletmenin yatırımcıya devrettiği varlığı yatırımcının yani devralanın satma imkanının bulunduğu durumda işletme bu varlıkla ilgili kontrol yetkisi bulunmamaktadır; aksi durumda ise yani devralan yatırımcının devraldığı finansal varlığı satma imkanının bulunmaması halinde işletme devrettiği varlığın kontrolünü elinde bulundurmaktadır. İşletme devrettiği varlıkla ilgili kontrolünün bulunması halinde bu finansal varlık satışı sonunda elde ettiği tutar kadar pasifinde bir yükümlülük muhasebeleştirir. İşletmenin devrettiği varlığın aktif bir piyasada alınıp satılması halinde yani bir piyasanın var olması halinde varlıkla ilgili kontrol yetkisi yoktur. Çünkü finansal

varlığı devralan yatırımcı bu varlığı istediği gibi piyasadan alıp- satabilir. Bununla birlikte finansal varlığı devralan yatırımcının varlığı satma ihtimalinin düşük olması devreden kaynak işletme için kontrolü sürdürdüğü anlamına gelmez. Ancak bir satım opsiyonu yada teminatın olması, varlığı devralanı devredilen varlığı satmaktan alıkoyması durumunda varlığı devreden işletmenin kontrolünün sürdüğü anlamına gelir ve pasifinde yükümlülük olarak belli bir tutarı muhasebeleştirir.

İşletme mülkiyetten kaynaklanan risk - getirileri elinde bulundurduğu ve aynı zamanda devredilen varlık üzerinde kontrol sahibi olduğu zaman bu varlığı devralan taraf kendi aktifinde herhangi bir varlık muhasebeleştirmez. Ancak devreden işletme yükümlülük olarak muhasebeleştirme işlemi yapar. işletmenin varlıkla ilgisinin devam etmesi halinde yükümlülük meydana getirecek yada herhangi yükümlülük oluşturmayacak durumlar tfrs 9 kapsamında şu şekilde incelenmektedir.(tfrs 9 b 3.2.16)

a) Geri alım sözleşmeleri ve menkul kıymet borçlanmaları: bir finansal varlığın sabit bir fiyattan veya satış fiyatına ilavaten varlığı devralan yatırımcının getiri payı ile devredene geri satmak üzere bir sözleşme yapılması durumunda finansal varlık bilanço dışına çıkarılmaz. Çünkü devreden mülkiyetten kaynaklanan bütün risk ve yararları elinde bulundurmaktadır.

b) Aynı anda alım satın işlemi: bir finansal varlık satıldıktan kısa bir süre sonra tekrar alınabilir. Bu tür geri alım işlemi bilanço dışına alım koşullarını taşıyorsa bilanço dışına çıkartılabilir. Ancak finansal varlığın satış sözleşmesinin aynı varlığı sabit bir fiyattan veya satış fiyatı artı varlığı devralan yatırımcının getiri payı ile birlikte geri alımını öngören başka bir sözleşmeyle eş zamanlı olarak yapılmış olması durumunda , ilgili varlık bilanço dışına çıkartılamaz.

c) Koşulsuz geri alım opsiyonları: işletmelere bazı kısıtlamalara tabi olarak devredilen varlıkları geri alma hakkı veren koşulsuz sözleşmelerdir. Bu tür bir opsiyonun mülkiyetten kaynaklanan bütün risk ve yararların önemli ölçüde devredilmesiyle veya elde tutulmasıyla sonuçlanmaması durumunda , anılan opsiyon, sadece geri alınabilecek tutar düzeyinde bilanço dışı bırakılmayı engeller.

Yukarıda sayılan örnekleri çeşitlendirmemiz mümkündür, bununla birlikte tfrs 9 kapsamında varlıkla devam eden ilgi kapsamında varlığı bilanço dışına çıkartabileceğimiz veya bilançoda muhasebeleştirebileceğimiz durumları aşağıdaki tabloyla özetleyebiliriz.

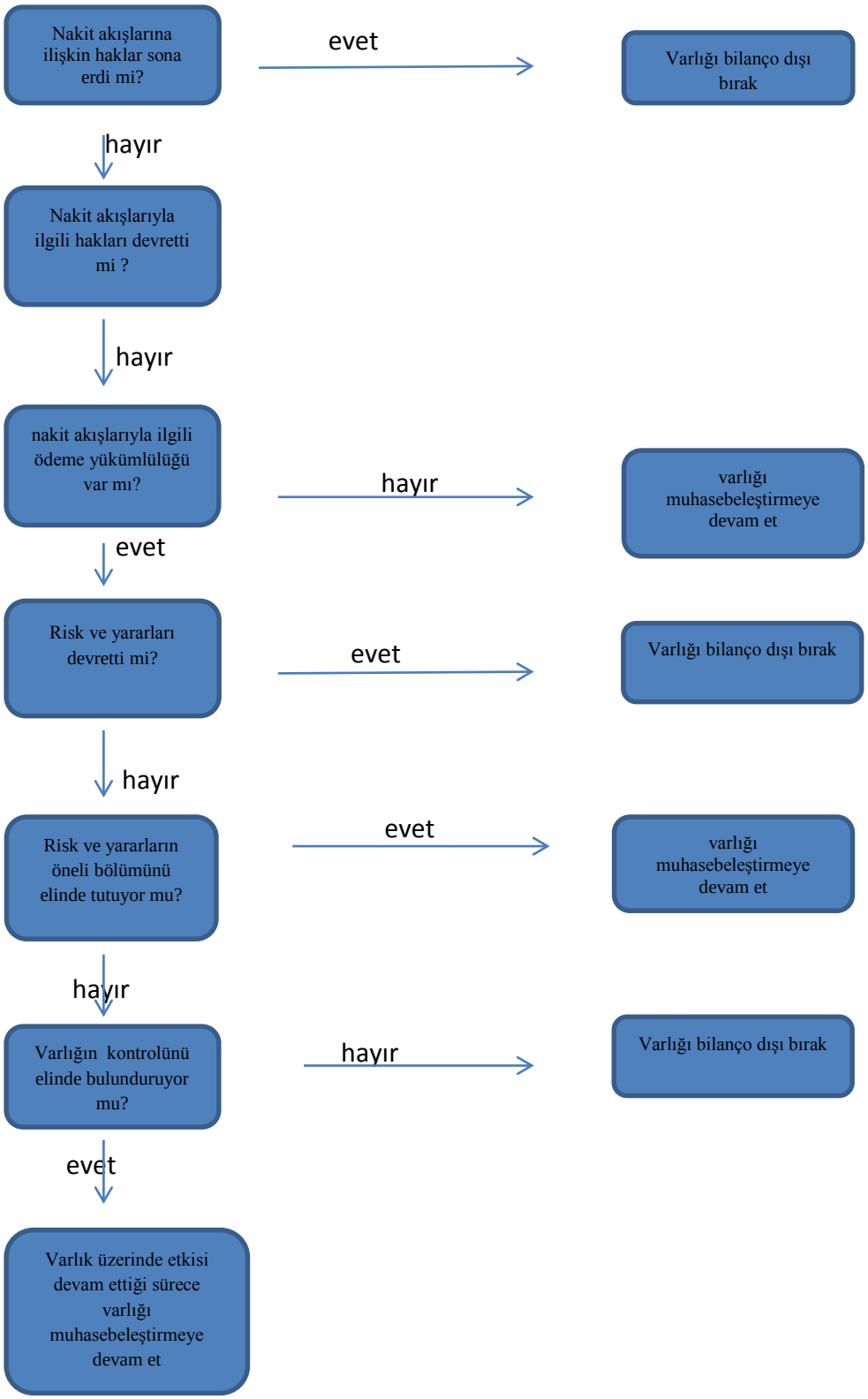

Şekil 3.1. varlıkla devam eden ilgi kapsamında yükümlülüklerin durumu

Varlıkla devam eden ilgi kapsamında ortaya çıkan yükümlülüklerin sınıflamasındaki temel amacımızın muhasebe tutarsızlığı tamamen gidermek veya önemli ölçüde azaltmak olduğundan ve varlıkla devam eden ilgi kapsamında oluşan yükümlülüklerin hem gud ile

hem de itfa edilmiş maliyetle yani karma olarak sınıflandırılması gerektiğinden bu bölümde bahsettik. Bu finansal aracın ihracı sırasında oluşacak giderler ise belirlemiş olduğumuz sınıflama seçeneğine göre muhasebeleştirme işlemi değişecektir. Varlıkla devam eden ilgi kapsamında yükümlülük eğer GUD ile sınıflanırsa işlem maliyetleri direkt olarak kar –zarar tablosunda muhasebeleştirilir. Eğer itfa edilmiş maliyetle sınıflandırılması yapılırsa işlem maliyetleri yükümlülüğe eklenerek muhasebeleştirme işlemi yapılır.

3.2.2. Finansal Borçların Ölçümleri (Değerlemesi)

Değerleme , ölçümleme işlemi esas itibariyle işletmenin bilançosunda yer alan iktisadi kıymetlerin tesbit edilme işlemidir. Muhasebe standartları kapsamında değerleme işlemleri ise yukarıdaki tanıma benzer nitelikte olup işletmenin aktif ve pasifinde yer alan varlık ve yükümlülüklerinin bilanço tarihi itibariyle işletme sahip , ortakları ve finansal bilgi kullanıcıları için ifade ettiği değer olarak tanımlanabilir. Bu tanımlardan ve açıklamalardan hareketle ölçümlemenin özünde finansal bilgi kullanıcılarına raporlanan finansal bilgilerin doğru ,açık anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir olması yatmaktadır.

Açık ,anlaşılabilir, karşılaştırılabilir bilgi sunumu ya da gerçeğe uygun finansal raporlama için değerleme işlemleri önem kazanmaktadır. Değerleme finansal araçların sınıflamasında olduğu gibi bir süreç gerektirmektedir. Bu süreç finansal araçların ilk iktisap tarihinde yönetim modelinin yani amacının tespiti ile başlar, doğru bir sınıflama ile devam eder ve son olarak finansal araçlara doğru değerleme yönteminin uygulanması ile noktalanır. Finansal araçların doğru değerleme yönteminin tesbit edilip uygulanabilmesi için TMS 39 ve TFRS 9 nolu muhasebe standartlarına göre muhasebe tutarsızlığı dikkate alınmalıdır ve geçmiş bölümlerde de değinildiği üzere tutarsızlığa neden olan en temel sebeb değerleme işlemidir. Ölçümleme yönteminin seçilip uygulanmasıyla ya da değerlemeden doğan muhasebe tutarsızlığını gözeterek finansal araçların değerlemesinin yapılmasıyla birlikte gerçeğe uygun finansal raporlama yapılmış olacaktır.

Finansal araçların özellikle de finansal borçların ilk mali tablolara alınması esnasında uygulanan değerleme yöntemi gerçeğe uygun değerdir yani finansal borçların ilk değerleme işlemi her zaman gerçeğe uygun değerle yapılmaktadır. Ancak bizin için önemli olan husus

finansal borçların sonraki değerleme işlemlerinin nasıl yapılacağıdır ve bu bölümde finansal borçların sonraki değerleme işlemleri üzerinde durulacaktır. Finansal borçların ilk değerlemeden sonra yani sonraki değerleme , ölçümleme durumunda bazı farklar oluşacaktır. Bu farklar genel itibariyle kar-zarar tablosunda muhasebeleştirilecek; ancak bazı istisnai durumların varlığında ise öz kaynaklarda yani diğer kapsamlı gelir tablosunda muhasebeleştirilecektir.

Finansal borçların sonraki ölçümleme işlemleri TMS 39 ve TFRS 9 nolu standartlar içerisinde yer almaktadır. TMS 39 nolu standarda göre finansal borçlar gerçeğe uygun değer ve itfa edilmiş maliyet ile ölçümlenmektedir ve varlıkla devam eden ilgi çerçevesinde oluşan yükümlülüklerin ölçümü için karma bir yöntem bulunmaktadır ve TFRS 9 nolu standartta da benzer ölçümleme yöntemi yer almaktadır. Yani TMS 39 nolu standartta yer alan üçlü ölçümleme yöntemi TFRS 9 nolu standartta yer alan yöntemler aynıdır. Bununla birlikte bizde çalışmamızın bu bölümünde bu üçlü değerleme yöntemlerinin özellikleri ile işletmeninin bilançosunda bulunan finansal borç özelliği taşıyan kalemlerin ve değerlerin nasıl ölçümlenmesi gerektiği üzerinde durulacaktır. Bu üçlü değerleme yönteminin daha iyi kavranabilmesi için ise bölümün sonunda TFRS 9 nolu standartta yer alan değerleme ölçüleri ile vergi mevzuatında finansal borçların değerlemesiyle ilgili değerleme ölçüleri karşılaştırılarak sunulmaya çalışılacaktır.

3.2.2.1. Gerçeğe Uygun Değer İle Ölçümü

Muhasebe standartları çerçevesinde raporlama yapan işletmelerin kullanmış olduğu değerleme ölçülerinden birisi gerçeğe uygun değerdir. Gerçeğe uygun değer muhasebe standartlarında" ilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi veya bir borcun ödenmesi sırasında ortaya çıkan fiyattır" şeklinde tanımlanmakla birlikte TFRS 9 nolu standardın bir başka paragrafında "işletmenin tasfiye olma , faaliyetlerinin kapsamını önemli ölçüde daraltma veya işletmenini sürekliliği kavramıyla zıt koşullar içeren bir işlemde bulunma niyet ve ihtiyacının bulunmadığı sınırsız bir faaliyet ömrüne sahip olduğu varsayılır." Şeklinde bir tanım yer almaktadır. Standart kapsamında yer alan bu tanımları incelediğimizde gerçeğe uygun değer piyasada oluşan ve işletmeninin kendi unsurlarından

, özelliklerinden etkilenmeyen bir değerdir ve İşletmelerin bilançosunda yer alan finansal araçların gerçeğe uygun değeri piyasa oluşmuş değerleri yansıtmaktadır.

finansal araçların gerçeğe uygun değerinin tespiti ,sınıflama işleminde olduğu gibi bir süreç gerektirmektedir. Yani finansal borcu dönem sonunda gerçeğe uygun değer ile ölçümlenmesi incelenirken öncelikle işletmenin bu finansal borcu hangi amaçla yüklendiği ve nasıl sınıfladığının incelenmesi gereklidir. Bu bağlamda sınıflama işlemi ile değerleme işlemi birbirini tamamlayıcı niteliktedir.

Finansal borçların gerçeğe uygun değerle sınıflama işleminden yola çıkarak , değerleme ölçülerinin neler olduğunu yani gerçeğe uygun değerle ölçümleme kriterlerine ulaşabiliriz. Gerçeğe uygun değerle ölçümleme esaslarını ele alırken sınıflama işlemiyle birbirini tamamlayıcı nitelikte olmasından dolayı gerçeğe uygun değeri sınıflarken vermiş olduğumuz özellikler , finansal borçların gerçeğe uygun değerini tesbit ederken kullanabileceğimiz özelliklerle aynıdır. O halde gerçeğe uygun değerle ölçümleyeceğimiz finansal borçlar (tfrs 9 s:282-283, p4-5)

d) Alım-satım amaçlı elde tutulan veya yakın bir tarihte satılmak yada geri alınmak üzere yüklenilmiş olması gereklidir.

e) Gerçeğe uygun değerle ölçümleme yapılmasıyla birlikte yanlış muhasebe eşleşmesinin önüne geçilmesi veya azaltması gereklidir.

f) İlk muhasebeleştirme sırasında , birlikte yönetilen ve son zamanlarda kısa dönemde kar elde etme konusunda belirgin bir eğilimi bulunduğu yönünde delil bulunan bir finansal borcun parçası olmalıdır.

g) finansal riskten korunma aracı niteliğinde bulunmayan türev ürün olmalıdır gibi özellikleri taşımalıdır.

Yukarıda sayılan özellikleri incelediğimizde bir finansal borcun gerçeğe uygun değerle ölçümlenmesi için gerekli olan kriterlerin neler olduğunu görmekteyiz ancak TFRS 9 nolu standardı incelediğimizde bir finansal borcun gerçeğe uygun değerle ölçümlenmesinin

temel amaçlarından birisi sınıflama işleminde olduğu gibi muhasebe tutarsızlığını gidermek veya en aza indirmektir. Açık, anlaşılabilir finansal raporlama yapabilmek için dönem sonunda değerlenen finansal borçların muhasebe tutarsızlığına neden olmadan raporlanması gereklidir. (Gerçeğe uygun değerle ölçümlenen finansal borçların değerleme işlemlerinde muhasebe tutarsızlığına nasıl yol açtığına ilerleyen bölümlerde yer verilecektir). Finansal borçların gerçeğe uygun değerle ölçümlenmesinin diğer sebebi ise finansal borç grubunun performansının yönetilme ve ölçülme şeklidir. bu finansal borç grubunun ortak risk veya riskleri barındırdıkları ve bu risklerin belgelendirilmiş borç yönetimi politikasına uygun olarak gerçeğe uygun değer esasına göre yönetildiği – değerlendirildiği varsayılır. (tfrs 9 s:315, p:b4.1.34) yani işletme pasifinde bulunan borç grubunun performansını ve verimliliğini ölçmek adına gerçeğe uygun değerle ölçümlenmesini gerçekleştirebilir.

İşletmelerin pasifinde yer alan finansal borç grupları yukarıda da belirtildiği üzere dönem içerisinde bir çok riske maruz kalmaktadır. Bu riskleri temel anlamda sistematik ve sistematik olmayan riskler olmak üzere 2 gruba ayırabiliriz. Sistematik riskler piyasa riski, enflasyon riski , faiz oranı gibi riskler iken ; sistematik olmayan riskler likidite , kredi riski gibi unsurlardır. Bu bağlamda gerçeğe uygun değerle ölçümlenen finansal borçlar piyasa riski , faiz oranı riski ve kredi riski gibi risk çeşitlerine maruz kalabilir. Maruz kalınan piyasa riski yalnızca gerçeğe uygun değerle ölçümlenen finansal borçları etkiler yani piyasa riskinin itfa edilmiş maliyetle ölçümlenen finansal borçlar üzerinde herhangi bir etkisi yoktur.

Finansal borçların gerçeğe uygun değer ile ölçümü sırasında kredi riskinin mevcut olduğu varsayımı altında ortaya çıkacak olan kazanç ve kayıpların hepsi kar-zarar tablosunda muhasebeleştirilmez. Finansal borcun gerçeğe uygun değer ile ölçümlenmesinden dolayı ortaya çıkan farklar kar-zarar tablosunda muhasebeleştirilirken; kredi riskinden dolayı meydana gelen farklar diğer kapsamlı gelirler tablosunda muhasebeleştirilir.(tfrs 9 s:276, p:5.7.7) diğer kapsamlı gelir tablosunda muhasebe standartlarının izin verdiği kar-zarar tablosunda muhasebeleştirilmeyen gelir ve gider unsurları muhasebeleştirilir.(TMS 1, md.7)

Bu bağlamda işletmenin finansal borç olarak borçlanma aracı ihraç ettiğini , bu borçlanma aracının tahvil olduğunu ve tahvilin yıllık faiz oranının %10 olarak kabul edildiğini varsayalım

. İşletme bu tahvilin ihracı sırasında herhangi bir gider yapmış ise bu gider direkt olarak kar-zarar tablosunda muhasebeleştirilir. İhraç edilen bu tahvil dönem sonunda gerçeğe uygun değer ile ölçümlenirken piyasada oluşmuş faiz oranının yükseldiği anlaşıldığında tahvilin değerinde bir azalma söz konusu olacaktır. Yani piyasada oluşmuş olan faiz oranları yükseldiğinde gerçeğe uygun değerle tahvili ölçümledikten sonra ortaya çıkan fark tahviller hesabına borç, finansman giderleri hesabına alacak kaydedilecektir. Tersi durum söz konusu olduğunda finansman gideri hesabı borçlu , tahviller hesabı alacaklandırılarak işletmenin pasifinde tahvil hesabının artırılması gereklidir.(örten,kaval,Karapınar,s:453,2014) işletmelerin ihraç etmiş oldukları borçlanma araçlarını dönem sonunda ölçümlerken temel kriterimiz piyasada oluşmuş olan faiz oranları veya piyasada oluşmuş olan borçlanma aracının fiyatıdır. Bu bağlamda borçlanma aracını dönem sonunda gerçeğe uygun değer ile ölçümlerken bu borçlanma araçları için aktif bir piyasanın var olup olmadığı önem kazanmaktadır.

3.2.2.1.1. Kayıtlı ,Aktif Piyasanın Varlığı

İşletme tarafından ihraç edilen borçlanma aracının dönem sonunda gerçeğe uygun değerini tesbit etmek için öncelikle kayıtlı , bu finansal borç için kayıtlı aktif bir piyasanın olup olmadığı araştırılır. Bir finansal araca ilişkin fiyatın, istenildiğinde ve düzenli olarak borsadan, satıcıdan, simsardan, sanayi grubundan, fiyatlama hizmeti yapan veya düzenleyici bir kuruluştan elde edilmesinin mümkün olması ve anılan fiyatların, karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleştirilen fiili ve düzenli piyasa işlemlerini temsil etmesi durumunda ilgili finansal aracın aktif bir piyasada kayıtlı olduğu kabul edilir. Gerçeğe uygun değer, istekli bir alıcı ve satıcı arasında karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleştirilen bir işlemde üzerinde anlaşılan fiyattır. Aktif bir piyasada işlem gören bir finansal aracın gerçeğe uygun değerinin belirlenmesindeki amaç, işletmenin anında erişim imkanına sahip olduğu en avantajlı aktif piyasada anılan araca (diğer bir ifadeyle, finansal aracı değiştirmeden veya farklı bir şekilde sunmadan) ilişkin olarak raporlama dönemi sonu itibariyle yapılacak bir işlemin fiyatına ulaşmaktır. Diğer taraftan işletme, söz konusu piyasada alınıp satılan araçlar ile değerlemesi yapılan finansal araç arasındaki karşı tarafın kredi riskine ilişkin farklılıkları yansıtmak amacıyla en avantajlı piyasadaki fiyatı düzeltir. Aktif bir piyasada yayımlanmış bir

fiyat kotasyonunun varlığı, gerçeğe uygun değerin en iyi göstergesidir ve finansal borçların ölçümünde bu değerler kullanılır. (tfrs 9, s:324, p: b5.4.3)

standartlar kapsamında finansal borçların kayıtlı piyasa fiyatı yüklenilecek borçların cari alış fiyatı; elde tutulan borçlar için ise satış fiyatı şeklinde tanımlanmıştır. Ancak cari alış ve satış fiyatının bulunmaması durumunda ise Cari alış ve satış fiyatlarının bulunmaması durumunda, en yakın tarihli işlemin fiyatı, söz konusu işlemden bu yana ekonomik koşullarda önemli bir değişiklik oluşmamış olduğu sürece cari gerçeğe uygun değere ilişkin bir gösterge oluşturur. En yakın tarihli işlemin gerçekleştirildiği günden bu yana ekonomik koşullarda değişiklik olmuşsa (örneğin kurumsal bir şirket tahvilinin en son ilan edilen fiyatının ardından risksiz faiz oranlarında değişiklik olması durumunda), varsa benzer finansal araçlar için geçerli olan cari fiyatlar ya da oranlar referans alınmak suretiyle gerçeğe uygun değerin koşullarda meydan gelen değişimleri yansıtması sağlanır. Benzer şekilde işletmenin, son işlem fiyatının gerçeğe uygun değeri yansıtmadığını kanıtlaması durumunda (örneğin anılan fiyat işletmenin, yapmaya zorlandığı bir işlem, zorunlu tasfiye ya da satış esnasında elde edeceği veya ödeyeceği tutarı yansıttığı durumda), söz konusu fiyatta gerekli düzeltmeler yapılır. Bu bağlamda işletmenin ihraç etmiş olduğu borçlanma araçlarının dönem sonunda fiyatının belirlenebilmesi için kesinlikle aktif bir piyasada işlem görmesi gereklidir. Eğer finansal borcun cari alış veya satış fiyatı belirlenemiyor ise son işlem tarihi bizim için gerçeğe uygun değeri yansıtmaktadır. . (tfrs 9, s:324, p: b5.4.4)Ancak Borçlanma araçlarının özellikle de tahvillerin ekonomimiz içerisinde kayıtlı bir piyasasının bulunmamasından ötürü gerçeğe uygun değeri yansıtacak olan fiyatının tespit işlemi imkansızdır, tahvillerin gerçeğe uygun değerini tespit edebilmek için kullanabilecek unsur devlet tahvillerinin faiz oranıdır. Devlet tahvillerinin faiz oranlarındaki durum baz alınarak işletmenin pasifinde bulunan borçlanma araçları yani tahviller dönem sonunda ölçümlenerek gerçeğe uygun değeri tespit edilebilir.

Finansal borçlanma araçlarının gerçeğe uygun değerinin tespit edilmesi durumu sadece aktif kayıtlı piyasa içerisinde gerçekleşmemektedir. Borçlanma araçlarına ilişkin kayıtlı piyasa olmaması halinde de gerçeğe uygun değeri belirlenebilir.

3.2.2.1.2. Aktif Bir Piyasanın Var Olmayışı

Finansal borçların gerçeğe uygun değerinin tespiti sırasında kayıtlı bir piyasanın olmayışı durumunda işletmeler farklı yöntemler denemektedirler. İşletmelerin finansal borçların gerçeğe uygun değerini tespit etmek için kullanmış oldukları bu yöntemler genel itibariyle TFRS 9 ve TFRS 13 gerçeğe uygun değer standardı içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda işletmenin ihraç etmiş olduğu finansal borçlanma aracının gerçeğe uygun değerini tespit ederken bu iki standart kullanılmaya çalışılacaktır.

TFRS 9 kapsamında , Finansal borçların değerinin dönem sonunda tespit edilmesiyle ilgili aktif bir piyasanın bulunmaması durumunda gerçeğe uygun değer bir değerleme yöntemi kullanılmak suretiyle tespit edilir. Bir değerleme yönteminin kullanılmasındaki amaç olağan işletme faaliyetleri gereğince yapılmasına ihtiyaç duyulan ve karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleştirilen bir takas işleminde ölçüm tarihi itibariyle oluşacak fiyatın tespitidir. Değerleme yöntemleri bilgili ve istekli taraflar arasında yapılan işlemlerdeki gerçeğe uygun değerin referans alınmasını , indirgenmiş nakit akış analizlerini ve opsiyon fiyatlama modellerini içerir. (tfrs 9 .s:325, p:b5.4.6)

Gerçeğe uygun değer tespiti işleminde esasında gelecekle ilgili tahminleri içerir ve bu tahminleri yaparken piyasa girdilerinden faydalanılır. Gerçeğe uygun değer tespit edilirken piyasa girdilerinin olabildiğince fazla , işletmeye özgü girdilerin ise en az kullanımı vasıtasıyla değer tespiti yapılır. Bu değerleme yönteminin finansal borcun piyasa tarafından nasıl fiyatlandırılacağını makul ölçüde yansıtması ve kullanılan girdilerin piyasa beklentileri ile gerçekçi bir gerçeğe uygun değer tahminiyle neticelenmesi beklenir. Bundan dolayı değerleme yönteminin piyasa katılımcıları tarafından göz önünde bulundurulan unsurları içermesi ve genel kabul görmüş ekonomik verilerle tutarlılık göstermesi gereklidir. (tfrs 9 .s:325, p:b5.4.8)

Bir finansal borcun ilk yüklenimi ilgili finansal aracın gerçeğe uygun değerinin tespit edilmesine dayanak teşkil eden bir piyasa işlemidir. İşletme bir borcu ilk yüklendiğinde bu finansal borcu dönem sonunda ölçümlerken kendisiyle benzer işletmenin pasifinde bulunan finansal borç için uygulamış olduğu faiz oranını baz alır. Bu benzerlikler genel itibariyle

borcun vade yapısı , nakit akışları , para birimi, kredi riski gibi unsurlardır. Kısaca işletme finansal borcunu dönem sonunda gerçeğe uygun değer ile ölçümlerken benzer işletmenin faiz oranlarını referans olarak kabul eder ve ölçümleme işlemini bu faiz oranını kullanarak yapar.

Finansal borcun gerçeğe uygun değer tespiti sırasında baz alınacak faiz oranını tespit etmek için benzer işletmeler bulunamayabilir. Yani işletme borçlanma aracını dönem sonunda gerçeğe uygun değer ile ölçümlerken kullanabileceği faiz oranı benzer işletmelerde mevcut olmadığı için dönem sonunda değerleme işlemi yapamayabilir. Bu durumda muhasebe standartlarına göre borcun yüklenildiği veya menkul kıymetin ihraç edildiği tarihten bu yana aksine bir hüküm bulunmadıkça ilgili faiz oranında hiçbir değişim meydana gelmediği varsayılması uygun olacaktır. Yani işletme piyasa içerisinde mevcut benzer işletmelerden gerçeğe uygun değerin ölçümlenmesi sırasında kullanacağı faiz oranıyla ilgili herhangi bir veri elde edemediği zaman bu faiz oranının değişmediği kabul edilecektir. Ancak işletmenin faiz oranının değişip değişmediğiyle makul ölçülerde çaba sarf etmesi gereklidir.

Finansal borçların gerçeğe uygun değerinin tespiti sırasında kullanılan faiz oranını elde etmek için şu ana kadar 2 yöntem üzerinde duruldu ancak TFRS 9 nolu standardı incelediğimizde bu iki yöntem dışında piyasa girdilerinin kullanılarak gerçeğe uygun değerin tespit edilmesi de mümkündür. Bu piyasa verileri:

- temel risksiz faiz oranları (devlet tahvilleri)
- kredi riskleri
- döviz fiyatları
- ticari mal fiyatları

vb olarak sıralanabilir. İşletme sayılan bu verileri kullanarak finansal borçların dönem sonunda gerçeğe uygun değerini tespit edebilir. finansal borçların gerçeğe uygun değerinin tespiti sırasında yukarıda sayılan unsurlardan en güvenilir piyasa girdileri devlet tahvili faiz oranı ve kredi riskidir. Finansal borçların gerçeğe uygun değerinin tespiti sırasında devlet tahvillerinin faiz oranının kullanılmasındaki temel sebep güvenilir bir piyasa girdisi olmasıdır ve devlet tahvillerinin piyasa faiz oranına ek olarak benzer işletmelerin kredi riski, risksiz

faiz oranına eklendiğinde dönem sonunda gerçeğe uygun değeri tespit etmek için kullanılacak faiz oranına ulaşılabilir. Bu bağlamda işletme faiz oranını tespit ederken devlet tahvili faiz oranlarını ve benzer işletmelerin kredi riskini baz almaktadır.

Genel anlamda TFRS 9 kapsamında finansal borçların gerçeğe uygun değerini belirlerken kullanabileceğimiz yukarıda anlatılan 3 yöntem vardır. Bunlar a) benzer işletmelerin borçlanma araçları için kullanmış oldukları faiz oranları, b) piyasada herhangi bir veri olmadığı durumda faiz oranının değişmediği varsayımı ve c) son olarak devlet tahvil faiz oranlarını ile kredi riskini baz alarak elde edilen faiz oranı şeklindedir.

Kayıtlı , aktif bir piyasanın olmadığı durumlarda finansal borçların gerçeğe uygun değerini tespit ederken TFRS 9 nolu standartta yer alan bilgilerin yanı sıra TFRS 13 nolu gerçeğe uygun değer standardında da bazı bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler ışığında aktif bir piyasanın mevcut olmadığı zaman finansal borçların gerçeğe uygun değeri belirlenirken 3 değerleme yöntemi kullanılmaktadır. Bunlar piyasa yaklaşımı , maliyet yaklaşımı ve gelir yaklaşımıdır.

Piyasa yaklaşım esasında finansal borçların gerçeğe uygun değerini tespit ederken özdeş borçlara yada borçlara ilişkin gruplara ait piyasaya ilişkin bilgileri kullanılır. TFRS 13 nolu standartta yer alan bu yöntem TFRS 9 nolu standartta geçen benzer işletmelerin borçlanma araçları için kullandıkları faiz oranının baz alınması esasına benzemektedir.

Maliyet yaklaşımı esasında bir finansal borcun piyasadan yeniden yüklenilmesi veya borçlanma aracının cari olarak ihraç edilmesi sırasında oluşan fiyat olarak tanımlanabilir.

Son olarak gelir yaklaşımda ise gelecekteki tutarları (örneğin nakit akışları ya da gelir ve giderleri) tek bir cari tutara (başka bir ifadeyle iskonto edilmiş tutara) dönüştüren değerleme yöntemleridir. Gerçeğe uygun değerin ölçümü gelecekteki söz konusu tutarlara ilişkin cari piyasa beklentilerinin gösterdiği değer olarak belirlenir. Gelir yaklaşımı, gelecekteki tutarları (örneğin, nakit akışları veya gelir ve giderleri) tek bir cari (başka bir ifadeyle, iskonto edilmiş) tutara dönüştüren yöntemdir. Gelir yaklaşımı kullanıldığında, gerçeğe uygun değer ölçümü gelecekteki tutarlara ilişkin cari piyasa beklentilerini yansıtır.

Bu bağlamda gelir yaklaşımı kullanıldığında yüklenilen borçlar veya ihraç edilen borçlanma araçları belirli faiz oranlarıyla iskonto edilerek bugünkü değeri bulunmaktadır.

Hem TFRS 9 hem TFRS 13 gerçeğe uygun değer standardı kapsamında finansal borçların gerçeğe uygun değerini tespit ederken devlet tahvilleri faiz oranı ile benzer işletmelerin kredi riskini baz alarak elde etmiş olduğumuz faiz oranını kullanırız. Ve elde etmiş olduğumuz bu faiz oranını TFRS 13 nolu standartta yer alan gelir yaklaşımında finansal borçların iskonto edilmesinde kullanarak finansal borçların dönem sonunda gerçeğe uygun değerine ulaşmış oluruz. Biz bu çalışmamız sırasında ise piyasada en güvenilir veri olan devlet tahvili faiz oranı ile kredi risklerini baz alıp, elde edilen faiz oranıyla finansal borçları iskonto ederek bugünkü değere getirmeye çalışacağız.

3.2.2.1.3. GUD Olumlu Yanları Ve Eleştiriler

Finansal borçların gerçeğe uygun değer ölçümlenmesi finansal raporlama noktasında birçok fayda sağlamaktadır. Öncelikle gerçeğe uygun değer yöntemi ile ölçülmüş olan finansal borçlar yararlı finansal bilginin niteliksel özelliklerinin çoğunu taşımaktadır.(Barth, 2006a: 275).

Gerçeğe uygun değer yöntemi mevcut ekonomik koşulların yükümlülükler ile ilgisini yansıttığından finansal tablo kullanıcıların alacakları ekonomik kararlar ile daha çok ilgilidir. Üstelik bu yöntem fiili işlemlerden sonra gerçekleşecek değerleri de yansıtır. Çünkü yöntem, yükümlülüğün elde tutulduğu ya da elde edildiği zamandaki özelliklerine değil, söz konusu yükümlülüğün finansal raporlama tarihindeki özelliklerine bağlı bir değer ortaya koymaktadır. Gerçeğe uygun değer yönteminin bu özelliği finansal tabloların karşılaştırılabilirliğini de kuvvetlendirmektedir. Her dönemde aynı tip bilgiyi yansıtarak finansal tabloların tutarlılığı arttırılırken, ekonomik koşullar değiştiği zaman koşullardaki bu değişiklikleri yansıtması ise yöntemin zamanlılık unsurunu taşıdığını gösterir. Bir yükümlülüğün gerçeğe uygun değeri, olası riskleri ve gelecekte beklenen giriş ve çıkışların olasılıklı ağırlıklı değerlendirmelerini yansıttığından yükümlülüklerin tutarlarının güvenilir olmasını da sağlamaktadır (Barth, 2006b: 9).

Gerçeğe uygun değer yaklaşımının açık , anlaşılabilir, doğru finansal raporlamaya olanak sağlamasına rağmen bazı noktalarda eleştirilmektedir . gerçeğe uygun değerin tespitinde aktif , kayıtlı bir piyasanın olmayışı durumunda değer tespiti yaparken tahminlere dayalı olarak piyasa girdilerinin kullanılması, bulunan değerin nesnel özellik taşımadığının bir belirtisi olabilir. Yani gerçeğe uygun değeri tespit ederken kullanmış olduğumuz verilerin kanıtlanabilir ve doğrulanabilir olmama riskinden dolayı gerçeğe uygun değer yaklaşımı eleştirilmektedir.

3.2.2.2. İtfa Edilmiş Maliyet İle Ölçülmesi

İşletmelerin TFRS 9 kapsamında kullanmış oldukları değerleme yöntemlerinden bir diğeri ise itfa edilmiş maliyet yöntemidir. İtfa edilmiş maliyet, standartlarda finansal borçların faiz giderlerini dağıtmak için amortisman ayırma yönteminin kullanıldığı, finansal aracın maliyet temelli ölçümüdür şeklinde tanımlanmakla birlikte bir diğer tamında ise "finansal varlık veya finansal borcun ilk muhasebeleştirmesi sırasında ölçülen değerinden anapara geri ödemeleri düşüldükten, anılan ilk tutar ile vadedeki tutar arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan birikmiş itfa payı düşüldükten veya eklendikten ve değer düşüklüğü ya da tahsil edilememe durumuna ilişkin her türlü indirimin yapılmasından(doğrudan doğruya veya bir karşılık hesabı kullanılarak) sonra geriye kalan tutar" biçiminde tarif edilmiştir. itfa edilmiş maliyet ölçümünün amacı finansal borçların tahmini ömrü boyunca faiz giderini dağıtmak suretiyle, finansal borcun etkin getirisine ilişkin bilgi sağlamaktır.

Standartlarda yer alan açıklamalara göre finansal borçlar itfa edilmiş maliyet ile ölçümlendikten sonra borçlar bugünkü değere çekilmiş olmaktadır. Finansal borçların hangi durumlarda itfa edilmiş maliyetle ölçümleneceğine karar verirken , kullanmamız gereken temel unsur sınıflama işlemidir. Gerçeğe uygun değer ile ölçümlemede olduğu gibi finansal borçların dönem sonunda değerlenmesinde sınıflama işlemindeki özellikler kullanılacaktır. Bu nitelik veya özellikler şu şekilde sıralanabilir.

a) ilgili finansal borcun yakın bir tarihte tekrar ödenmek ve yüklenilmek gibi bir özelliği olmamalıdır.

b) İlgili finansal borcun kısa vadede ödenmek ve tekrar yüklenilmek suretiyle kar elde etme amacı bulunmamalıdır.

c) İlgili finansal borcun belirli bir vadesi olması ve bu vade sonunda ödenmesinin gerekmesi

Yukarıda sayılan bu nitelikler dikkate alınarak itfa edilmiş maliyet ile sınıflanmış olan finansal borçlar dönem sonunda itfa edilmiş maliyetle ölçümlenir. Kısaca işletmenin yükümlülüklerini itfa edilmiş maliyet ile ölçümlerken kriter olarak itfa edilmiş maliyetle sınıflama nitelikleri baz alınmıştır.bununla birlikte Finansal borçları itfa edilmiş maliyetle değerlerken yararlanabileceğimiz diğer unsur ise TFRS 9 nolu standartta göre gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal borçların dışında kalan bütün borçlar itfa edilmiş maliyetle ölçümlenir hükmüdür. Standartta yer alan bu bilgiye göre finansal borçlar eğer gerçeğe uygun değerle ölçümlenmiyorsa , itfa edilmiş maliyetle değerlenecektir demektir.

Bir finansal borcun dönem sonunda ölçümlenmesindeki temel amaç doğru, kaliteli finansal bilgi sunmaktır. İtfa edilmiş maliyet yöntemiyle ölçülen yükümlülüklerle ilgili gerçeğe uygun finansal raporlama noktasında mali tablolarda gerçekçi , doğru bilgiler yer almalıdır. Bundan dolayı finansal borçları itfa edilmiş maliyet ile ölçümlerken muhasebe tutarsızlığına yol açıp açmadığının incelenmesi gerekir. (tutarsızlığa nasıl neden olduğuna ilerleyen bölümlerde değinilecektir.)

Gerçeğe uygun finansal raporlama yapmak için İtfa edilmiş maliyetle ölçümlenecek olan finansal borçların dönem sonunda değerlenebilmesi etkin faiz oranının bulunmasına bağlıdır. Etkin faiz oranı standartlarda Finansal aracın öngörülen ömrü boyunca yapılacak gelecekteki tahmini nakit ödemeleri ve tahsilatları tam olarak ilgili finansal varlığın veya borcun net defter değerine indirgeyen orandır şeklinde tanımlanmıştır. İşletme finansal borcu etkin faiz oranını kullanarak etkin faiz yöntemiyle ölçümleyerek finansal borcun itfa edilmiş maliyetine ulaşabilir. İtfa edilmiş maliyete ulaşılırken etkin faiz oranı yani finans matematiğine göre efektif faiz oranı şu formülasyonla bulunur.

$(1 + re) = [1 + r/n]^n$

Formülde yer alan “re” efektif faiz oranını , “r” nominal faiz oranını, “n” yıl içindeki dönem sayısı sembolize etmektedir. Bu formülde veriler yerlerine koyularak , işletmenin finansal borçlarının itfa edilmiş maliyetini hesaplayabilmesi için gerekli olan efektif faiz oranına ulaşılmış olur ve gelecekteki parasal tutarın bugünkü değeri tespit edilebilir.(Kolb ve Rodriguez, 1996]

finansal borçlar itfa edilmiş maliyet ile değerlenirken nominal faiz oranı ile efektif faiz oranının birbirinden farklı olmasından dolayı dönem sonunda faiz giderlerinde bir fark oluşacaktır. Örneğin işletmenin 100.000 tl tutarında bir tahvil ihraç ettiğini ve bu tahville ilgili nominal faiz oranının %10, efektif faiz oranının ise %11 olduğunu varsayalım . vade sonunda işletme itfa edilmiş maliyet ile ölçümleme yaptığı için finansman gideri tutarı 11.000 tl olacaktır, nominal faiz oranına göre ise finansman gideri 10.000 tl olarak tespit edilecektir. Arada oluşan bu 1.000 tl lik fark finansal borcun itfa edilmiş maliyet ile ölçümlenmesinden kaynaklanmaktadır ve standartlar kapsamında itfa edilmiş maliyet ile ölçümlemeden doğan farklar kar- zarar tablosunda muhasebeleştirilmektedir.

3.2.2.3. Hem GUD Hem De İtfa Edilmiş Maliyet İle Ölçümleme(Karma Yöntem)

Muhasebe standartları kapsamında raporlamaya yapan işletmeler finansal borçlarını değerlerken gerçeğe uygun değer yaklaşımı veya itfa edilmiş maliyet yöntemini kullanmaktadır. Finansal yükümlülüklerin hangi değerleme ölçüleriyle değerleneceği bu finansal borçların yüklenilme amacıyla birlikte sınıflama yöntemine bağlı olmaktadır. Bu bağlamda bazı finansal borçlar nitelikleri ve özellikleri itibariyle hem gerçeğe uygun değer hem de itfa edilmiş maliyetle sınıflama ve ölçümleme kriterlerine sahip olabilmektedirler. Bu finansal borçlar sınıflama bölümünde de anlatıldığı üzere varlıkla ilginin devam etmesi halinde meydana gelen yükümlülüklerdir. Varlıkla ilginin devam etmesi halinde ortaya çıkacak olan finansal yükümlülükler varlığa dayalı menkul kıymet ihracı ile repo işlemlerinden kaynaklanmaktadır.

Varlıkla ilginin devam etmesi halinde ortaya çıkan finansal borçlar hem gerçeğe uygun değer hem de itfa edilmiş maliyetle ölçümlenebilmektedir. Bu iki değerleme ölçüsünden hangisinin tercih edileceğine dair temel kriterimiz ise muhasebe tutarsızlığıdır. Varlıkla

ilginin devam etmesi halinde işletme ilgili varlığı bilançoda muhasebeleştirmeye devam etmekle birlikte , bilançonun pasifinde de bu varlıkla ilginin devam ettiği için bir yükümlülük kaydetmektedir. Bu varlık eğer gerçeğe uygun değerle ölçülüyorsa muhasebe tutarsızlığını önlemek için yükümlülük de gerçeğe uygun değerle ölçümlenmelidir . aksi durumda varlık itfa edilmiş maliyetle ölçümleniyor ise yükümlülük de itfa edilmiş maliyet ile ölçümlenmelidir. Yani bu yükümlülükler hem gerçeğe uygun değer , hem de itfa edilmiş maliyetle ölçümlenebilme özelliğine sahiptir. Bu bölümde bizim amacımız varlıkla ilginin devam etmesi halinde meydana gelecek olan finansal yükümlülükleri karma ölçüm yöntemi olarak kabul edip standarda üçüncü bir ölçüm esası getirmek değildir. Sadece bu istisnai özelliklere sahip olan yükümlülüğün dönem sonunda ölçümlenmesi noktasında standartta yer alan her iki değerleme ölçüsünü de karşıladığının belirtilmesi gerekliliğidir.

Varlıkla ilginin devam etmesi halinde ortaya çıkacak olan yükümlülüklerin dönem sonunda ölçümle işlemi bizim çalışmamızda muhasebe tutarsızlığının somutlaştırılması hususunda kritik öneme sahiptir. Bu yükümlülüğün ölçümlenmesi sırasında oluşabilecek muhtemel muhasebe tutarsızlıkları ilerleyen bölümlerde ayrıntılı şekilde anlatılacaktır.

3.2.2.4. Vergi Mevzuatı Değerleme Hükümleriyle Ölçümlenmesi

İşletmeler finansal borçlarını dönem sonunda ölçümlerken muhasebe standartlarının yanı sıra vergi usul kanununda yer alan değerleme ölçülerini de kullanabilmektedirler. Vergi amaçlı finansal raporlama yapan işletmeler işletmelerin pasifinde bulunan ticari ve mali borçları dönem sonunda değerlemektedir. Genel itibariyle vergi usul kanunu incelendiğinde işletmenin finansal borçları için üç tane değerleme ölçüsü yer almaktadır. Bunlar itibari değer, mukayyet değer ve tasarruf değeridir.

Vergi usul kanunu ve tek düzen hesap planının kapsamı biraz daha dar olmasından dolayı işletmenin finansal borçları kısıtlı olarak ele alınmaktadır. İşletmenin pasifinde yer alan finansal borç niteliğinde olan hesap grupları sayısı çok azdır. Bununla birlikte işletmenin dönem sonunda değerleyebileceği finansal borçlar ticari borçlar ve mali borçlar olmak üzere

İki gruba ayırmak mümkündür. İşletmenin ticari borçlarının içerisinde dönem sonunda değerlemeye tabi tutacağımız kalemler satıcılar hesabı ile senetli borçlardır. Vuk 285 e göre işletmenin bütün ticari borçları mukayyet değeri ile ölçümlenmektedir. Ancak eğer istenirse işletmenin senetli borçlarının tasarruf değeri ölçümlenmesi mümkündür. Borçların tasarruf değeri değerleme gününde borcun yükümlüsü için arz ettiği değer olarak tanımlanır. Senetli borçların tasarruf değeri tespit edilirken senedin üzerinde yazılı olan veya taraflarca belirlenmiş olan faiz oranı kullanılır. Bu faiz oranının kullanılmasıyla birlikte borcun dönem sonunda bugünkü değeri tespit edilmektedir. Vuk a göre senetli borçların tasarruf değeriyle değerlenmesi muhasebe standartlarında yer alan itfa edilmiş maliyetle ölçümlemeye benzemektedir. senetli borçların tasarruf değeriyle değerlenmesi ve muhasebe standartlarına göre finansal borçların itfa edilmiş maliyet ile ölçümlemesiyle birlikte her iki yükümlülüğünde bugünkü değerine ulaşılmış olmaktadır.

Vergi usul kanununa göre dönem sonunda değerlenmesi gereken bir diğer borç grubu ise mali borçlardır. Mali borçlar içerisinde banka kredileri ve işletmenin ihraç etmiş olduğu borçlanma araçları yer almaktadır. VUK a 285 göre banka kredileri mukayyet değeri ölçümlenmektedir ve bu borçlar değerleme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır .değerleme gününe kadar işlemiş olan vade kısmına karşılık olarak krediye ilişkin faiz oranları kullanılarak faiz hesaplanacak ve bu faizler bir taraftan kredi borcuna eklenirken diğer taraftan cari dönem finansman gideri olarak dikkate alınacaktır.

İşletmenin ihraç etmiş olduğu borçlanma araçları ise tek düzen hesap planı kapsamında finansman bonoları ve tahviller olarak kabul edilmektedir. Bu iki finansal araç VUK 286 a göre itibari değerle ölçümlenmektedir. İtibari değer nominal bedel olarak da tanımlanmakla birlikte ihraç edilen borçlanma aracı üzerindeki değerdir.

İşletmenin borçlanma aracı olarak ihraç etmiş olduğu tahvillerin birçok çeşidi mevcuttur. Genel itibariyle çeşidi ne olursa olsun bütün tahviller itibari değerle ölçümlenecektir. Örneğin İşletmenin endeksli tahvil ihraç ettiği varsayımı altında dönem sonucunda endekslerden oluşacak farklar tahvilin itibari değerine yansıtılacaktır.

Dönem sonunda ölçümlenen tahviller ve diğer finansal borçların ölçümünden doğan farklar kar-zarar tablosunda muhasebeleştirilecektir. Bununla birlikte işletmenin borçlanma araçlarının ihracı sonucunda oluşacak olan ihraç giderleri işletme tarafından istenirse aktifleştirilerek dönemlere dağıtılabileceği gibi tek seferde gider olarak da kayıt altına alınabilir.

3.2.2.5. Gerçeğe Uygun Değer , İtfa Edilmiş Maliyet Ve Vergi Mevzuatı Değerleme Hükümlerinin Finansal Borçların Ölçümlenmesi Bakımından Karşılaştırılması.

İşletmeler dönem sonunda bilançonun pasifinde yer alan finansal borç niteliği taşıyan yükümlülüklerini ölçümlerken hem muhasebe standartlarında yer alan hem de vergi mevzuatında yer alan değerleme ölçülerini kullanabilmektedirler. Spk mevzuatına tabi şirketler ile vergi mevzuatına tabi şirketlerin finansal borçları dönem sonunda değerlenirken standartlar ve vergi mevzuatındaki değerleme hükümleri farklılık arz ettiği için finansal borçların bilanço tarihi itibariyle finansal tablolarda sunulacak olan değerler farklılaşmaktadır. Bu bağlamda bizim çalışmamızın temel iddiası finansal borçların dönem sonunda muhasebe standartları ile değerlenmesi ve bu değerleme işleminden doğacak olan farkların mali tablolarda sunularak gerçeğe uygun finansal raporlamaya imkan sağlamaktır.

Muhasebe standartları ile vergi mevzuatında yer alan değerleme ölçülerinden doğan farkları daha somutlaştırmak adına basit bir örnekle durum açıklanmaya çalışılacaktır. Bu vereceğimiz örnekte finansal borçlar dönem sonunda hem muhasebe standartlarında yer alan değerleme ölçüleri ile hem de vergi mevzuatındaki ölçüler ile değerlendikten sonra dönem sonu itibariyle yani bilanço tarihindeki finansal borcun değeri tespit edilmeye çalışılacaktır. Vereceğimiz bu basit örnekte finansal borçların muhasebeleştirilmesi ve dönem sonunda oluşacak olan farklar yer almayacak sadece dönem sonunda finansal borçların bilançoda gösterilecek olan değeri tespit edilerek karşılaştırma yapılacaktır. Bu karşılaştırma vasıtasıyla vergi mevzuatında yer alan değerleme ölçülerinin eksik tarafları üzerinde durulacaktır..

İşletmenin pasifinde yer alan kalemler içerisinde birçok finansal yükümlülük çeşidi yer almaktadır. Biz örneğimizde değerleme hükümlerinin karşılaştırılmasının daha iyi

anlaşılabilmesi adına finansal yükümlülükler içerisinden tahvilleri tercih ettik. Bu bağlamda işletme nominal bedeli 100.000 tl olan tahvilleri 01.01.2014 tarihi itibariyle iskontolu olarak 90.000 tl ye ihraç etmiş ve tahviller aynı gün yatırımcı tarafından satın alınmıştır. Tahvillerin vadesi 4 yıl olup tahvil faizleri her yıl sonunda , anapara ise vade sonunda ödenecektir. Tahvillerin faiz oranı ilk ihraç tarihinde % 10 olarak belirtilmiştir. Devlet tahvillerinin faiz oranı ise dönem sonlarında %12, %8, %11, %11 olarak tespit edilmiştir. İşletmenin 01.01.2014 tarihinde ihraç etmiş olduğu bu borçlanma aracını muhasebe standartlarında yer alan gerçeğe uygun değer ve itfa edilmiş maliyetle aynı zamanda vergi mevzuatında tahvillerin değerleme kriteri olan itibari değer ile ölçümleyerek dönem sonundaki tahvil değeri bulunacaktır.

İhraç edilen bu tahvilleri ölçümlerken ilk olarak itfa edilmiş maliyetle ölçümlenmesi ele alınacaktır ve örnekte sunmuş olduğumuz tahvilin değerleme işlemleri aşağıdaki şekilde yapılmaktadır.

90.000=(10.000)/(1+i)^1 + (10.000)/(1+i)^2 + (10.000)/(1+i)^3 + (110.000)/(1+i)^4

Bu denklemden i: faiz oranı yani iskonto faiz oranı %13.38 olarak bulunmaktadır. Bilindiği üzere ihraç edilen borçlanma aracını itfa edilmiş maliyet ile dönem sonunda ölçümlerken elde etmemiz gereken ilk bilgi yukarıda olduğu gibi efektif faiz oranıdır. Efektif faiz oranının tespit edilmesinden sonra ihraç edilen tahvillerin dönem sonu itibariyle itfa edilmiş maliyet yöntemine göre değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Çizelge 3.1. Tahvil itfa tablosu

YILLAR	FAİZLER	TOPLAM FAİZ GİDERİ	İSKONTO TUTAR	TAHVİL DEĞERİ
01.01.2014	-	-	-	90.000
31.12.2014	10.000	12.060	2060	92.060
31.12.2015	10.000	12336	2336	94.396
31.12.2016	10.000	12649	2649	97.045
31.12.2017	10.000	12955	2955	100.000
TOPLAM	40.000	50.000	10.000	

İşletme ihraç etmiş olduğu 100.000 tl nominal bedelli tahvili itfa edilmiş maliyetle ölçümlediğinde tahvillerin dönem sonlarındaki değerleri yukarıda yer alan şekildeki gibi

oluşacaktır. Tahvilin dönem sonlarındaki değerleri yıllar itibariyle değişmekle beraber en son yıl nominal değerine eşitlenmektedir.

Muhasebe standartlarında itfa edilmiş maliyetten sonra gelen diğer değerleme ölçüsü gerçeğe uygun değerdir. Örneğimizde ihraç edilen tahvilleri dönem sonundaki değerini tespit edebilmek için piyasada oluşmuş olan tahvil fiyatını veya tahvil faiz oranını bilmemiz gereklidir. Ancak ülkemizde tahvillerle ilgili bir kayıtlı piyasa olmayışından dolayı geçmiş bölümlerde de bahsettiğimiz üzere borçlanma aracı olan tahvilin piyasa fiyatını tespit ederken o dönemde oluşmuş olan devlet tahvillerinin faiz oranı baz alınır. Bununla birlikte işletmenin borçlanma aracı ihracından dolayı maruz kalacağı kredi riskini aynı sektörde benzer işletmelerin katlandığı kredi riskiyle aynı kabul eder ve ihraç edilen tahvili elde edilen bu faiz oranıyla ölçümleyerek dönem sonunda gerçeğe uygun değere ulaşılmış olur. Bu örnekte tahvillerin dönem sonunda gerçeğe uygun değerle ölçümlenmesi için devlet tahvili faiz oranları dönemler itibariyle verilmiştir. Kredi riski ise benzer işletmelerde % 1 olduğu için tüm dönem sonlarında % 1 olarak kabul edilmiştir ve ihraç edilen tahvili ölçümlerken devlet tahvil faiz oranlarına risk primi eklenerek gerekli işlemler yapılmaktadır.

01.04.2014 tarihinde ihraç edilen tahvil dönem sonları ile gerçeğe uygun değerle aşağıdaki şekillerde ölçümlenmekte ve dönem sonunda tahvilin değeri tespit edilmektedir.

31.12.2014 tarihinde yani dönem sonunda tahvilin gerçeğe uygun değerini hesaplarken devlet faiz oranı %12 verilmiştir ve işletmenin kredi riski (risk primi) %1 olarak kabul edildiği için değerlemede kullanacağımız faiz oranı %13 olarak kabul edilmektedir.

10.000/(1.13)^1 + 10.000/(1.13)^2 + 110.000/(1.13)^3 = 92.915

İşletmenin ihraç etmiş olduğu tahvillerin 31.12.2015 tarihindeki değerini hesaplarken kullanacağımız devlet tahvili faiz oranı % 8 olarak kabul edilmiştir.

10.000/(1.09)^1 +110.000/(1.09)^2 =101.758

Yukarıdaki işlemlere benzer şekilde tahvilin 31.12.2016 yılındaki gerçeğe uygun değerinin tespiti sırasında devlet tahvili faiz oranı % 11 olarak verilmiştir.

110.000/(1.13)^1 =98.214

İşletmenin ihraç ettiği tahvillerin en son dönem yani 31.12.2017 yılındaki gerçeğe uygun değeri ise tahvilin üzerinde yazılı olan nominal değeridir ve bu tutar 100.000 tldir. Görüldüğü üzere tahviller dönem sonunda gerçeğe uygun değer ile ölçümlenirken piyasada oluşmuş olan devlet tahvili faiz oranlarını baz alarak gerekli değerleme işlemleri yapılmış ve bilanço tarihi itibariyle değerleri bulunmuştur. Tahvilin bulmuş olduğumuz bu gerçeğe uygun değerleri tablo şeklinde aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Çizelge 3.2. Tahvil gerçeğe uygun değer gösterim tablosu

YILLAR	DEVLET TAH FAİZ ORANI + KREDİ RİSKİ	DÖNEM SONU G.U.D
31.12.2014	%12 +%1	92.915
31.12.2015	%8 + %1	101.758
31.12.2016	%11 +%1	98.214
31.12.2107	%11 +%1	100.000

Yapmış olduğumuz bu işlemlerle ihraç edilen borçlanma araçlarının muhasebe standartları çerçevesinde yani hem gerçeğe uygun değer hem de itfa edilmiş maliyetle ölçümlemesi yapılmış olmaktadır. Bu borçlanma aracının muhasebe standartlarında yer alan değerleme ölçülerinin yanında vergi mevzuatındaki değerleme ölçüleriyle de ölçümlenebileceğini bu bölümün başında değinmiştik. Bu bağlamda İhraç edilen tahviller vergi mevzuatına göre ölçümlenirken baz alınması gereken temel ölçüt vuk 286 ya göre itibari değerdir. Örneğimizde iskontolu olarak 90.000 tl ye ihraç ettiğimiz bu tahvil mevzuat gereğince itibari değeriyle ölçümlenecektir. O halde bu tahvilin bütün dönem sonlarında bilançodaki değeri hep 100.000 tl olarak raporlanacaktır. İhraç edilen bu tahvil muhasebe standartları ve vergi mevzuatına göre dönem sonunda ölçümlenerek bilanço tarihindeki değerleri tespit edildi .bulunan bu değerler ise karşılaştırmalı olarak aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Çizelge 3.3. Karşılaştırmalı tablo

YILLAR	İTFA EDİLMİŞ MALİYET	GERÇEĞE UYGUN DEĞER	İTİBARİ DEĞER
31.12.2014	92.060	92.915	100.000
31.12.2015	94.396	101.758	100.000
31.12.2016	97.045	98.214	100.000
31.12.2017	100.000	100.000	100.000

Yukarıdaki tabloda ihraç edilen tahvilin her üç değerleme ölçüsüne göre dönem sonlarında oluşmuş değerleri yer almaktadır. Tespit edilen bu değerleri incelediğimizde ihraç edilen tahvil itfa edilmiş maliyet ile ölçümlendiğinde dönem sonundaki değerleri yıllar itibariyle değişmektedir ve tahvilin itfa tarihinde değeri nominal değerine eşitlenmektedir. Benzer şekilde bu tahvil gerçeğe uygun değer ile değerlendiğinde piyasada oluşmuş olan devlet tahvili faiz oranları baz alındığı için dönem sonlarında değeri, piyasa faiz oranları değiştiği için değişmektedir. Muhasebe standartları çerçevesinde yer alan değerleme ölçüleri kullanıldığında ihraç edilen borçlanma araçlarının dönem sonundaki değerleri değişmektedir. Ancak vergi mevzuatı kapsamında uygulanan değerleme ölçüsünü baz aldığımızda ise borçlanma aracının değeri yıllar itibariyle aynı kalmakta hiç değişmemektedir. O halde finansal borçları vergi mevzuatı kapsamında ölçümlediğimiz takdirde piyasadaki değişikliklere kayıtsız kalınmaktadır ve piyasadaki değişiklikleri yansıtmamaktadır. Belli dönemlerde oluşan piyasa şartlarına mali tablolarda yer verilmediği için vergi mevzuatına göre finansal borçların ölçümlenmesi gerçeğe uygun finansal raporlama ilkesine ters düşmektedir. Çünkü mevzuat uyarınca oluşturulan finansal raporlar finansal bilgi kullanıcıları açısından açık , anlaşılabilir, karşılaştırılabilir bilgi sunmamaktadır.

Açık,anlaşılabilir ya da gerçeğe uygun finansal raporlama gerçekleştirebilmek için piyasadaki değişiklikleri mali tablolarında yansıtan değerleme ölçüleri kullanılmalıdır.yani finansal borçların dönem sonunda ölçümleme işlemi yapılırken muhasebe standartlarında yer alan değerleme ölçülerinden gerçeğe uygun değer ile itfa edilmiş maliyet yöntemi kullanılmalıdır.

İşletme dönem sonunda finansal borçlarını değerleme işlemleri yaparken gerçeğe uygun finansal raporlama adına muhasebe standartlarında yer alan ölçüleri kullanırken hangi değerleme ölçüsünü kullanacağına karar vermelidir. Yani işletme finansal borçlarını gerçeğe uygun değerle mi yoksa itfa edilmiş maliyet ile mi değerlemelidir sorusuna cevap vermelidir. Bu değerleme ölçülerinden hangisinin kullanacağı kararı verilirken işletmenin geleceğe yönelik tahminleri önem kazanmaktadır. Geleceğe yönelik bu tahminler devlet tahvili faiz oranlarının piyasadaki durumudur.

İşletme hangi değerleme ölçüsünü kullanacağı tercihini yaparken devlet tahvili faiz oranlarını ve o dönemdeki amaçlarını dikkate almalıdır. Eğer işletme o dönemde bilançosunun pasifinde daha az yükümlülük görülmesini istiyorsa ve dönem sonunda devlet tahvili faiz oranlarının yükseleceğini tahmin etmişse finansal borçlarını gerçeğe uygun değerle ölçümlemelidir. Çünkü finansal borçları dönem sonunda ölçümlerken devlet tahvili faiz oranlarını baz alırız ve bu faiz oranı yükseldiğinde finansal borcu bu faiz oranıyla ölçümlediğimizde değeri azalmaktadır. Yukarıda yapmış olduğumuz örnekte işletme 01.01.2014 tarihinde ihraç etmiş olduğu tahvillere dönem sonunda uygulayacağı faiz oranı % 10 dan %13 ye yükseldiğinde (kredi riski dahil) tahvilin dönem sonunda fiyatı 92.915 tl ye düşmektedir. Bu durumda piyasa faiz oranları yükseldiğinde ihraç edilen tahvilin değeri azalmakta ve bilançonun pasifinde yer alan yükümlülüklerde de azalma meydana gelmektedir. aksi durumda yani piyasa faiz oranlarının düştüğünde ise tahvilin fiyatı gerçeğe uygun değer ile ölçümlendiğinde artacaktır. işletmenin geleceğe yönelik tahminlerinde piyasa faiz oranlarının azalacağı beklentisi varsa borçlanma aracının değeri artacağı için işletmenin yükümlülüğünde artış meydana gelecektir ve işletme bu durumda finansal borçlarını gerçeğe uygun değerle değil itfa edilmiş maliyet ile ölçümleyecektir. Kısaca işletme piyasa faiz oranlarının yükseleceğini bekliyor ise finansal borçlarını gerçeğe uygun değer ile akis durumda yani piyasa faiz oranlarının yükseleceği beklentisi varsa finansal yükümlülükleri itfa edilmiş maliyet ile ölçümlemelidir.

İşletme piyasa faiz oranını baz alarak tercihini yaparken finansal borçların sınıflaması ve ölçümlenmesi bölümünde sıkça değindiğimiz muhasebe tutarsızlığını da dikkate almalıdır. Çünkü işletmenin temel amacı gerçeğe uygun finansal raporlama gerçekleştirmektedir. Bu nedenle hangi değerleme ölçüsünün tercihi işleminde piyasada oluşmuş olan faiz oranları ile muhasebe tutarsızlığı dikkate alınmalıdır.

İşletmeler gerçeğe uygun finansal raporlama gerçekleştirebilme için muhasebe standartlarında yer alan değerleme ölçülerini kullanmaktadırlar. Ancak ülkemizde standartlar kapsamında raporlama yapılıyorsa da işletmeler devlete olan vergi yükümlülüklerini hesap ederken ticari kar yerine mali karı kullanmaktadırlar. Muhasebe standartlarının uygulanması sonucunda işletme sadece ticari kara ulaşmaktadır ; mali karı elde etmek içinse matraha ilave edilecek veya indirim yapılacak unsurların tespit edilmesi

gereklidir. Matraha ilave ve indirimler içerisinde birçok değer mevcuttur ; bu değerlerden bir kısmı da ertelenmiş vergi varlığı veya yükümlülüğü vasıtasıyla meydana gelmektedir. Ertelenmiş vergi varlığı veya yükümlülüğü esas itibariyle muhasebe standartlarında yer alan değerleme ölçüleri ile vergi mevzuatında yer alan değerleme ölçülerinin faklı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda vergi mükellefi olan işletmenin gerçeğe uygun finansal raporlama yapmak adına finansal borçları muhasebe standartlarında yer alan değerleme ölçüleri ile dönem sonunda değerlemesiyle ertelenmiş vergi varlığı veya yükümlüğü ortaya çıkacaktır. Çünkü ertelenmiş vergi varlığı veya yükümlülüğü muhasebe standartları ile vergi mevzuatındaki değerleme esaslarının farklılaşmasından meydana gelmekteydi. İşletmenin finansal borçlarını gerçeğe uygun değer veya itfa edilmiş maliyetle değerlemesinden dolayı oluşacak olan farklar o dönemdeki vergi oranıyla çarpılarak ertelenmiş vergi varlığı veya yükümlülüğünün tutarı tespit edilir ve bu tutar ticari kara eklenir. Kısaca finansal borçların muhasebe standartlarında yer alan değerleme ölçüleri değerlenmesi sonucu matraha ilave edilecek veya matrahtan indirilebilecek tutarlar oluşmaktadır. Bu bölümün başında yapmış olduğumuz örnekte değerlemeden doğan farklara yani ertelenmiş vergi varlığı veya yükümlülüğünün oluşmasına ve bunların muhasebeleştirilmelerine yer vermedik .çünkü son uygulama bölümünde finansal borçların farklı değerleme ölçümleri ile değerlenmesi hususunda ayrıntılı olarak bir örnek verilecektir ve yapacağımız bu örnekte finansal borçların dönem sonunda değerlemesinden doğan farkların ne şekilde muhasebeleştirileceği üzerinde durulacaktır.

3.3. TFRS 9 Kapsamında Muhasebe Tutarsızlığı Ve Dipnotlarda Açıklamalar

3.3.1. Muhasebe Tutarsızlığı Unsurları

Geçmiş bölümlerde finansal borçların dönem sonunda hem vergi mevzuatı hem de muhasebe standartlarında çerçevesinde nasıl ölçümlenmesi gerektiği üzerinde duruldu ve bu değerleme ölçülerinin sonuçları karşılaştırmalı olarak ele alındı. Vergi mevzuatı ve muhasebe standartlarında yer alan değerleme ölçülerinin karşılaştırılması sonucunda dönem sonunda işletmenin finansal borçlarını muhasebe standartlarında yer alan değerleme ölçüleri ile ölçümlenmesinin gerçeğe uygun finansal raporlama açısından uygun olacağı kanaati oluştu. Bilindiği üzere TFRS 9 nolu muhasebe standardında gerçeğe uygun

değer ve itfa edilmiş maliyet değerleme ölçüsü yer almaktadır. İşletme finansal borçlarını ölçümlerken bu iki değerleme ölçüsünü kullanması doğru finansal raporlamaya imkan sağlayacaktır. Ancak işletme, standartta yer alan değerleme ölçülerinden hangisini kullanması gerektiği noktasında karar vermelidir. Bu kararı alırken temel ölçütü ise gerçeğe uygun finansal raporlama yapabilmek için muhasebe tutarsızlığı olmalıdır. TFRS 9 nolu standart muhasebe tutarsızlığını ilgili finansal varlık ve borçların farklı değerleme ölçüleri ile değerlemesinden meydana gelmektedir şeklinde tanımlamaktadır. Ancak bu standardın geneline baktığımızda muhasebe tutarsızlığı finansal borçların sınıflaması, değerlemesi ile kredi-likidite riskinden meydana geldiğini görmekteyiz.

Muhasebe tutarsızlığına sadece değerleme işlemleri değil aynı zamanda sınıflama ve kredi-likidite riski gibi unsurlar da neden olmaktadır. bu nedenle muhasebe tutarsızlığını anlatırken bu üç unsur üzerinde durulacaktır ve muhasebe tutarsızlığının nasıl oluştuğu , nasıl giderilmesi gerektiği ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3.3.1.1. Finansal Borçların Sınıflama İşlemi

Dönem sonunda işletmenin mali tablolarını oluşturması sırasında muhasebe tutarsızlığına neden olabilecek ilk unsur finansal borçların sınıflama işlemidir. İşletmelerin finansal borçlarını sınıflarken geçmiş bölümlerde de üzerinde durulduğu üzere en önemli etken işletmenin bu finansal borcu yüklenim amacı yani yönetim modelidir. Bu amaç belirlendikten sonra işletme finansal borcunu uygun bir şekilde sınıflayacaktır.

Finansal borçların sınıflama işlemi esasında tek başına muhasebe tutarsızlığına neden olmamaktadır. Sınıflama işlemini muhasebe tutarsızlığı noktasında önemli kılan unsur sınıflamanın ölçümlemeyi etkileyecek olmasıdır. Çünkü finansal borçlar hangi sınıflamaya dahil edilmişse dönem sonunda bu sınıflamaya uygun bir ölçümleme yöntemi seçilerek gerekli değerlemeler yapılacaktır.

Sınıflama işleminin muhasebe tutarsızlığına nasıl neden olacağına finansal borçların sınıflaması bölümünde ayrıntılı olarak yer vermiştik .bu yüzden sınıflamadan doğabilecek tutarsızlıklara tekrar değinmek yerine işletmenin finansal borcu ilk yüklendiği tarihteki

muhasebeleştirme ve sınıflama işleminin muhasebe tutarsızlığıyla ilgisinin üzerinde durulacaktır.

Finansal borçların ilk yüklenildiği anda muhasebeleştirilmeden önce bu borcun amacının yani yönetim modelinin tespit edilmesi gereklidir ve işletme bu amaca yönelik gerekli sınıflandırma işlemini yaparak finansal borcu dönem sonunda ölçümleyecektir. Ölçümleme işleminin doğru yapılması yani muhasebe tutarsızlığına yol açmaması için yüklenilen bu borçla ilgili olduğunu bildiğimiz varlıkların da iktisap edilme amacı yani nasıl sınıflandırıldığı da önemlidir. Bu bağlamda finansal borçların ilk muhasebeleştirilmesinde ve sınıflandırılmasında muhtemel muhasebe tutarsızlığı şu şekilde gerçekleşebilir : işletme (banka) uzun vadeli olarak tahvil ihracı gerçekleştirmiş ve bu ihraçtan elde etmiş olduğu fonları ile müşterilerine kredi sağlamaktadır. İşletme tahvillerini ilk ihraç ettiğinde itfa edilmiş maliyet ile sınıflama yönünde karar vermiştir. Ancak işletmeninin müşterilere sağlamış olduğu varlık olarak nitelendirilebilecek kredileri ise gerçeğe uygun değer ile sınıflamayı uygun bulmaktadır. Böylesi bir durumda işletmenin finansal borçları itfa edilmiş maliyet ile sınıflanmasından dolayı dönem sonunda itfa edilmiş maliyet ile ölçümlenecektir ve finansal varlık olarak nitelendirebileceğimiz krediler ise gerçeğe uygun değer ile sınıflanmasından dolayı dönem sonunda gerçeğe uygun değer ile ölçümlenecektir. Finansal varlıklar gerçeğe uygun değer ile ölçümlenirken , işletmenin finansal borç olarak tanımladığı tahviller itfa edilmiş maliyet ile sınıflanmasından dolayı muhtemel muhasebe tutarsızlığı meydana gelecektir. Burada meydana gelen muhasebe tutarsızlığı esas itibariyle finansal varlık ve finansal borçların farklı değerleme ölçüleriyle ölçümlenmesinden kaynaklanmış olsa da tutarsızlığa neden olan ilk durum sınıflama işleminden kaynaklanmaktadır. İşletme burada finansal borçları ilk yüklendiği yada finansal varlıkları ilk iktisap ettiği anda bu finansal araçlarla ilgili olan amacına yönelik bir sınıflama işlemi yapmamıştır. İşletme tahvilleri ihraç ederken belirli dönemlerle faiz ödemeleri yaparak itfa edilmiş maliyet ile sınıflama seçeneğini tercih ederken , finansal varlıklarını gerçeğe uygun değer ile sınıflamış ve ölçümlemiştir. Kısaca finansal borçlar ile finansal varlıkların elde edilme amaçları yani yönetim modelleri farklılık göstermektedir. Bu bağlamda işletmeler finansal varlıklarını ve borçlarını ilk iktisap ettiklerinde veya yüklendiklerinde her iki finansal araç için belirlemiş oldukları amaçları yani yönetim modelleri benzerlik göstermek zorundadır. Yönetim modelleri yani amaçlarının benzerlik göstermesiyle birlikte her iki finansal araç aynı

sınıflamaya dahil olacağı için dönem sonundaki değerleme ölçüleri de benzerlik gösterecek ve muhtemel muhasebe tutarsızlığının önene geçilmiş olacaktır. Kısaca sınıflama noktasında muhasebe tutarsızlığına yol açan en temel problem ilk sınıflamanın işletmeninin amacına yönelik ve uyumlu yapılmamasıdır.

3.3.1.2. Finansal Borçların Değerleme İşlemleri

Muhasebe tutarsızlığına neden olan birkaç unsur bulunmaktadır. Bu unsurlardan bir tanesi ve en önemli olanı finansal varlık ve borçların değerleme işlemlerinden doğan tutarsızlık durumlarıdır. Bilindiği üzere tutarsızlık ilgili finansal araçların farklı değerleme ölçüleri ile değerlemesinden kaynaklanmaktadır ve gerçeğe uygun finansal raporlama hususunda aykırılık teşkil etmektedir.

Değerleme işlemlerinden muhasebe tutarsızlığı meydana geldiği veya meydana gelme olasılığı olduğu durumlarda TFRS 9 nolu muhasebe standardında bu durumu engellemek veya azaltmak adına çeşitli hükümler yer almaktadır. Bu bağlamda finansal araçların dönem sonunda değerleme işlemlerinden dolayı yanlış muhasebe eşleşmesi vuku bulduğun standartta yer alan hükümler uygulandığında muhasebe tutarsızlığının önüne geçilmiş ve gerçeğe uygun finansal raporlama imkan sağlanacaktır.

Yanlış muhasebe eşleşmesi yada muhasebe tutarsızlığına sebep olan faktör değerleme işlemlerinin farklılaşması olduğu üzerinde durduk. Bununla birlikte değerleme işlemlerinin yani ilgili finansal varlık ve finansal borçların ölçümlenme işleminde farklılığa yol açan etmen yönetim modelinin değişmesi olduğunu görmekteyiz . tfrs 9 nolu standardı incelediğimizde yönetim modelinin değişmesi durumlarını yalnızca finansal varlıklar noktasında ele alınmıştır ve bu standarda göre finansal varlıkların yönetim modelini çok istisnai durumlarda değişmektedir. Standartta finansal borçlar için yönetim modelinin değişmesi durumlarına yer verilmediği için finansal varlıklar için verilen hükümleri finansal borçlar içinde uygulamaya çalışacağız. Yani finansal borçların da yönetim modelinin çok istisnai durumlarda değişebileceğini kabul edilecektir.

Değerleme işlemlerinden doğan muhasebe tutarsızlığı çeşitli şekillerde meydana gelmektedir. Örneğin işletmenin ilgili olduğunu bildiğimiz finansal varlıkları ile borçları

bulunmaktadır. Ve işletme her iki finansal aracı gerçeğe uygun değer ile sınıflayıp ölçümlemek istemektedir. Finansal varlıklar gerçeğe uygun değer ile sınıflanıp ölçülebilmesine rağmen varlıkla ilişkili olduğunu bildiğimiz finansal borç için gerçeğe uygun değer ile sınıflama ve ölçümleme seçeneği bulunmayabilir. Bu durumda finansal varlıklar gerçeğe uygun değer ile , finansal borçlar ise itfa edilmiş maliyetle ölçülmüş olacak ve muhasebe tutarsızlığı meydana gelebilecektir. Ancak TFRS 9 nolu muhasebe standardı finansal borçların gereğe uygun değer ile sınıflanıp ölçümlenmesi durumu söz konusu olmasa bile varlıkla ilişkili olan finansal borçların da gerçeğe uygun değer ile ölçümlenebileceğini belirtmektedir. Standardın böyle bir uygulamasıyla birlikte muhasebe tutarsızlığı giderilmiş ve gerçeğe uygun finansal raporlama imkan sağlanmış olacaktır.(tfrs 9 b4.1.29)

TFRS 9 nolu muhasebe standardına göre değerleme işlemlerinden meydana gelebilecek yanlış muhasebe eşleşmesi finansal varlık ve finansal borçların piyasa değerlerindeki değişmelerin birbirini dengeleme eğilimi olması durumunda da söz konusu olabilmektedir. Örneğin işletme belirli bir kredi grubunu tahvil ihracı yoluyla finansa etmektedir ve bunların gerçeğe uygun değerindeki değişimlerin birbirini dengelemesini istemektedir. İşletme kullandırmış olduğu kredileri piyasa içerisinde sürekli alıp satmasına rağmen , ihraç edilen tahviller için bu durum geçerli değildir. Bu bağlamda işletmenin finansal varlık olarak nitelendirebileceği krediler gerçeğe uygun değer ile ölçümlenirken , ihraç edilen borçlanma aracı olarak nitelendirilebilen tahviller niteliği itibariyle gerçeğe uygun değer ile ölçümlenememektedir ve dönem sonunda finansal varlık ve borçların ölçümlenmesinde muhasebe tutarsızlığı meydana gelebilecektir. TFRS 9 nolu muhasebe standardı bu durumda muhasebe tutarsızlığına neden olmamak ya da engellemek adına ihraç edilen tahvillerin de gerçeğe uygun değer ile ölçümlenmesine izin vermektedir. Böylece işletmenin ilgili olduğunu bildiğimiz finansal varlıkları ile finansal borçları dönem sonunda aynı değerleme ölçüleri değerlenerek doğru finansal raporlamaya imkan sağlamaktadır..(tfrs 9 b4.1.30)geçmiş bölümlerde de üzerinde durulduğu üzere muhasebe standartlarının temelinde gerçeğe uygun finansal raporlamaya yer aldığı için olası bir muhasebe tutarsızlığı ihtimali söz konusu olduğunda finansal varlık ve borçların uygun değerleme ölçüleri ile değerlenmesi standartlar kapsamında uygun görülmektedir.

Muhasebe tutarsızlığının meydana gelmesinde etkili olan bir çok unsur bulunmakta olduğundan bahsetmiştik. Bu bağlamda tutarsızlığına neden olabilecek bir başka kavram işletmenin finansal varlık ve borçları için yönetim modelinin değişmesi durumudur. Yönetim modelinin yani işletmenin finansal varlık ve borçları için amacının değişmesi , bu finansal araçların sınıflamasının ve dönem sonunda değerleme ölçülerinin dönem sonunda değişmesine neden olabilecektir. Değerleme ölçülerinin farklılaşmasıyla birlikte yanlış muhasebe eşleşmesi ihtimali vuku bulmaktadır. Örneğin işletmenin ilk iktisap tarihinde ve yüklenme anında itfa edilmiş maliyetle ölçümlemeye karar verdiği finansal varlık ve borçları vardır. Finansal borçları vade sonunda ödenmek üzere yüklenilmiştir (bu finansal borç işletmenin ihraç etmiş olduğu tahvil olarak nitelendirilebilmektedir), ancak sözleşmeye vadeden önce de ödenebilir hükmü de konulmuştur. İşletme dönem sonlarında finansal varlıklarını ve finansal borçlarını itfa edilmiş maliyet ile ölçümlerken finansal borçlarını vade sonunda değil de erken ödemeye karar vermiştir. Bu durumda finansal borçlarının erken ödenmesi söz konusu olduğunda vade sonunda ödenme kriterlerini taşımadığı için dönem sonunda itfa edilmiş maliyet ile değil gerçeğe uygun değerle ölçümlenecektir. bu finansal borcun gerçeğe uygun değer ile ölçümlenmesinin tek sebebi vade değildir. Vade yapısının veya süresinin değişmesinin yanında işletmenin finansal borcuna neden olan tahvillerin piyasadan satın alarak işletmenin borcunu ifa etmesi söz konusudur. Yani işletme piyasadan aynı şartlarda , aynı nitelikleri taşıyan başka bir tahvil satın alarak ve almış olduğu bu tahvilleri sözleşmeye taraf olan diğer tarafa vererek borcunu ifa edebilmektedir. Borcunu öderken kullanmış olduğu bu tahvili piyasadan satın almasından dolayı tahvilin piyasada gerçeğe uygun değeri oluşmaktadır. Bu açıklamalardan hareketle işletme ihraç etmiş olduğu borçlanma aracına ait borcunu erken ödemeye karar verdiğinde artık bu finansal borç itfa edilmiş maliyetle değil vade yapısının ve piyasa şartlarından dolayı gerçeğe uygun değer ile ölçümlenecektir. ancak bu durumda işletmenin ihraç etmiş olduğu borçlanma araçları gerçeğe uygun değer ile ölçümlenirken , ilgili olduğunu bildiğimiz finansal varlıkları itfa edilmiş maliyetle ölçümlenmektedir ve muhasebe tutarsızlığına neden olmaktadır. muhasebe tutarsızlığı finansal varlıklar ile ihraç edilmiş olan tahvillerin farklı değerleme ölçüleriyle değerlemesinden kaynaklanmaktadır. Bu finansal araçlar için farklı değerleme ölçülerinin kullanılmasının temel nedeni ise finansal borçların erken ödenmesinden dolayı yönetim modelinin değişmesi olarak gösterilebilir. Muhasebe standartları meydana gelen yanlış muhasebe eşleşmesini , diğer tutarsızlıklarda olduğu gibi gidermek için finansal varlık

ve borçların aynı değerleme ölçüleri ile değerlenmesi gerektiğini öngörmektedir. Bizim vermiş olduğumuz örnekte yönetim modelinin değişmesinden dolayı finansal borçlar gerçeğe uygun değer ile ölçümlenmekte iken finansal varlıklar itfa edilmiş maliyetle değerlenmektedir ve standartlara göre ortaya çıkan bu tutarsızlığın giderilmesi için itfa edilmiş maliyet ile ölçümlenen finansal varlıkların da gerçeğe uygun değer ile ölçümlenmesi uygun olacaktır. Böylece hem finansal varlıklar hem de finansal borçlar gerçeğe uygun değer ile ölçümlenerek yanlış muhasebe eşleşmesi önlenmiş olacaktır. Bu örnekte esas itibariyle muhasebe tutarsızlığına neden olan unsur finansal borçların amacının yani yönetim modelinin değişmesi olarak gösterilebilir ancak böyle bir durum çok istisnai hallerde meydana gelmektedir. Çünkü TFRS 9 nolu standarda göre finansal araçların yönetim modelinin değişmesi çok nadir olarak görülebilmektedir.

İşletmenin yönetim modelinin değiştiği durumlar çok nadir olarak görülebilse de bu durum tutarsızlığa neden olabilmektedir ve yanlış muhasebe eşleşmesinin meydana gelme olasılığını yönetim modelinin değişmesi durumu çok iyi açıklamaktadır. Bununla birlikte muhasebe tutarsızlığının somutlaştırıldığı bir başka durum ise varlıkla devam eden ilgi kapsamında meydana gelen yükümlülüklerin dönem sonunda ölçümleme işlemidir. Varlıkla devam eden ilgi kapsamında ortaya çıkan yükümlülükler geçmiş bölümlerde de bahsedildiği üzere varlığa dayalı menkul kıymet ve repo işlemlerinden meydana gelmektedir. Bu iki finansal araçlarla ilgili yapılan işlemlerde işletmeler hem finansal varlık hem de finansal yükümlülükler hakkında ilgiyi açık bir şekilde tespit edebilmektedir. Varlığa dayalı menkul kıymet ihracı ve repo işlemlerinden dolayı meydana gelebilecek yükümlülük ile finansal varlıklarla ilginin açık bir şekilde tespit edilmesi muhasebe tutarsızlığının engellenmesi noktasında önem taşımaktadır. Örneğin işletmenin bilançosunda itfa edilmiş maliyet ile ölçümlenen bir finansal varlığı mevcuttur. İşletme bu finansal varlığı kullanarak kısa vadeli repo işlemi gerçekleştirmek istemektedir. Bilindiği üzere repo işlemleri varlığı tekrar satın almak üzere satılmasıdır. Bu bağlamda işletme kısa vadeli fon temini için itfa edilmiş maliyet ile ölçümlenen varlığını tekrar satın almak üzere devretmiştir. İşletme bu varlığı belli bir süre sonra tekrar satın alacağı için bu varlık üzerinde kontrol yetkisi devam etmektedir ve aynı zamanda bu varlıkla ilgili riskleri halen elinde bulundurmaktadır. Bu nedenlerden dolayı işletme bu varlığın satışıyla birlikte bilançosunda standartlar gereğince bir yükümlülük kaydetmek zorundadır. Bilançonun pasifinde yer alan bu yükümlülük dönem sonunda

değerleme işlemlerine tabi tutulurken repo işlemine konu olan varlıkla aynı değerleme ölçüsü kullanılmalıdır. bizim bu örneğimizde işletme repoya konu olan varlığını itfa edilmiş maliyetle ölçümlediği için repodan kaynaklanan yükümlülüğünü de muhasebe tutarsızlığına yer vermemek için itfa edilmiş maliyetle ölçümlemek zorundadır. Muhasebe standartları varlıkla devam eden ilgi kapsamında ortaya çıkan yükümlülüklerin dönem sonunda ölçümlenmesi noktasında olası bir muhasebe tutarsızlığına yer vermemek için işletmeler seçimlik bir hak sunmaktadır. Örnekte görüldüğü üzere repoya konu olan varlık itfa edilmiş maliyet ile ölçümlendiği için ortaya çıkan yükümlülük de itfa edilmiş maliyet ile ölçümlenmektedir. Eğer varlık gerçeğe uygun değer ile ölçümlenseydi muhasebe standartlarına göre meydana gelen yükümlülük de gerçeğe uygun değer ile ölçümlenmek zorunda kalırdı. Yani TFRS 9 nolu muhasebe standardı yanlış muhasebe eşleşmesini önlemek veya azaltmak adına işletmeler varlıkla devam eden ilgi kapsamında ortaya çıkan yükümlülüğü hem gerçeğe uygun değer hem de itfa edilmiş maliyetle ölçümleme imkanı vermektedir.(tfrs 9 4.2.1 s: 269)

Görüldüğü üzere finansal araçların dönem sonunda değerleme işlemlerinde farklı nedenlerden dolayı muhasebe tutarsızlığı meydana gelebilmektedir. TFRS 9 nolu muhasebe standartlarında gerçeğe uygun finansal raporlama gerçekleştirmek adına oluşan bu muhasebe tutarsızlığının nasıl giderilmesi gerektiği yer almaktadır.

3.3.1.3. Finansal Borçların Kredi Ve Likidite Riskinde Meydana Gelen Değişikliklerin Muhasebeleştirilmesi.

Muhasebe tutarsızlığına neden olan faktörleri incelediğimizde genel anlamda yanlış eşleşmenin sınıflama ve değerleme işlemlerinden kaynaklandığını görmekteyiz. Sınıflama ve değerleme işlemlerinin muhasebe tutarsızlığı üzerindeki etkisi finansal varlık ve borçların dönem sonunda farklı değerleme ölçüleri ile değerlenip gerçeğe uygun finansal raporlamaya aykırılık teşkil etmesidir. Ancak finansal varlık ve borçlar dönem sonunda aynı değerleme ölçüleri ile ölçümlenmiş olsa dahi muhasebe tutarsızlığı yine meydana gelebilmektedir. Özellikle finansal borçlar dönem sonunda gerçeğe uygun değer ile ölçümlenirken kredi ve likidite riski gibi unsurlar mevcuttur. Bu risklerin ölçümlenme sırasında meydana getirmiş olduğu farklar kar zarar tablosunda veya diğer kapsamlı gelirler

tablosunda muhasebeleştirilmesi muhasebe tutarsızlığına neden olmaktadır.Bu bağlamda bir finansal borç gerçeğe uygun değer ile ölçümlendiğinde , finansal borca ilişkin kredi riskinde meydana gelen değişikliklerin diğer kapsamlı gelirlerde sunulmasının yanlış muhasebe eşleşmesi meydana getirip getirmediğinin yada muhasebe tutarsızlığını artırıp artırmadığının belirlenmesi gereklidir. Finansal borcun kredi riskinde meydana gelen değişikliklerin diğer kapsamlı gelirlerde kayıt altına alınmasıyla , kar –zarar tablosunda yansıtıldığı duruma göre daha fazla muhasebe tutarsızlığına neden oluyorsa söz konusu değişikliklerin diğer kapsamlı gelir tablosunda gösterilmesi muhasebe tutarsızlığına neden olduğu varsayılır. Böyle bir belirlemenin yapılabilmesi için finansal borcun gerçeğe uygun değerindeki değişimlerin ilgili olduğunu bildiğimiz finansal varlıkların gerçeğe uygun değerindeki değişimlerle dengelenmesinin beklenildiğinin değerlendirilmesi gereklidir. İşletmenin böyle bir beklentisi varsa yani finansal varlıklar ile finansal borçların gerçeğe uygun değerindeki değişimlerin birbirini dengelemesi yönünde bir amaç edinmişse bu beklenti finansal borcun özellikleri ile finansal varlıkların niteliklerinin ekonomik bir ilişkiye dayandırılması gereklidir. (tfrs 9. B5.7.6)

Finansal varlıklar ile borçlar gerçeğe uygun değerindeki değişimlerin birbirini dengelemesi yönündeki beklentilerini belirlerken bu iki finansal araç arasındaki ekonomik ilişkinin belirlenmesi ilk muhasebeleştirme sırasında yapılır ve ilk muhasebeleştirmeden sonra yeni değerlendirmeler yapılmaz.

Finansal borçların gerçeğe uygun değerinde kredi riskinden dolayı meydana gelen değişimler standart kapsamında eğer muhasebe tutarsızlığına neden oluyor ya da tutarsızlığı artırıyor ise tüm değişiklikler kar- zarar tablosunda muhasebeleştirilir. Eğer kredi riskinin diğer kapsamlı gelirlerde muhasebeleştirilmesi muhasebe tutarsızlığına neden olmuyorsa gerçeğe uygun değerdeki diğer değişiklikler kar- zarar tablosunda kayıt altına alınabilir. Kredi riskinden dolayı diğer kapsamlı gelirlerde muhasebeleştirilen tutarlar daha sonra kar-zarar tablosuna aktarılamazlar. Birikmiş kazanç ve kayıplar başka bir öz kaynak kalemine aktarımı yapılabilir.

Risklerden meydana gelmiş olan farkların muhasebeleştirilmesi sırasında ortaya çıkacak olan tutarsızlığı standartlar kapsamında şu şekilde izah edebiliriz . örneğin bir banka

müşterilerine mortage kredileri vermekte ve benzer özelliklere sahip (tutar ,vade, koşullar) tahviller ihraç ederek bu kredilere kaynak sağlamaktadır. Banka varlık olan kredileri ile ihraç etmiş olduğu tahvilleri gerçeğe uygun değer ile ölçümlemektedir ve sözleşme hükümlerine göre mortage kredi kullanan müşteri, krediye karşılık gelen tahvilleri piyasadan satın alarak bankaya teslim etmesiyle borcunu erken kapatabilme imkanına sahiptir. Sözleşmeye bağlı bu erken ödeme hakkının bir sonucu olarak müşteri tahvilleri piyasadan satın alarak borcunu ödediği anda işletmenin yani bankanın varlık olan kredilerinin yapısı bozulduğu için gerçeğe uygun değerinde bir azalma meydana gelecektir. Bu bağlamda işletme tahvil ihracı dolayısıyla oluşan finansal borçlarında meydana gelen gerçeğe uygun değer değişimlerini kar-zarar tablosunda bu finansal borçtan kaynaklanan kredi riski değişikliklerini ise diğer kapsamlı gelirlerde muhasebeleştirdiğinde muhasebe tutarsızlığı meydana gelecektir. Çünkü finansal varlık olan kredilerin gerçeğe uygun değerindeki değişimler kar-zarar tablosunda kayıt altına alınırken finansal borcun gerçeğe uygun değerindeki değişimler hem kar-zarar tablosunda hem de diğer kapsamlı gelir tablosunda muhasebeleştirilmiştir. Bu örnekte görüldüğü üzere işletmenin finansal varlığı ile finansal borcu arasında ekonomik bir ilişkinin varlığı açıktır ve işletme finansal borcun kredi riskinde meydana gelen değişimlerin etkilerinin finansal varlığın gerçeğe uygun değerindeki değişikliklerle dengelemesini beklemektedir. Böyle bir ekonomik ilişki ve beklenti var olduğu için banka finansal borcun gerçeğe uygun değerinde meydana gelen tüm değişiklikleri kar- zarar tablosunda muhasebeleştirerek muhasebe tutarsızlığını engellemiş olacaktır. (tfrs 9 b5.7.10)

İşletme finansal borcun gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişikliklerin hepsini kredi riski de dahil olmak üzere kar-zarar tablosunda kayıt altına alarak yanlış muhasebe eşleşmesini önlemiş olacaktır. Ancak finansal varlıklar ile finansal borçların gerçeğe uygun değerindeki değişikliklerin birbirini dengelenmesi beklenmediği durumlarda yada işletmenin finansal borçlarının kredi riskindeki değişiklikler ile finansal varlıklarının gerçeğe uygun değerindeki değişimlerin birbirini dengelemesi beklenmediği durumlarda finansal borcun kredi riskinden meydana gelen değişiklikler diğer kapsamlı gelirlerde muhasebeleştirilebilir ve herhangi bir muhasebe tutarsızlığı meydana getirmez. Muhasebe tutarsızlığı yalnızca finansal araçların gerçeğe uygun değerindeki değişimlerin birbirini dengelemesi beklendiğinde ortaya çıkmaktadır.

Finansal varlıklar ile finansal borcun gerçeğe uygun değerindeki değişimlerin birbirini dengelemesini beklenmediği durumlarda kredi riskinden meydana gelen değişimlerin diğer kapsamlı gelirlerde muhasebeleştirilebileceği üzerinde durduk. Ancak işletme kredi riski yanında likidite riskine de mağruz kalmaktadır ve kredi riski ile likidite riskinin ayrıştırılamadığı durumlarda hem kredi riski hem de likidite riski diğer kapsamlı gelirlerde kayıt altına alınabilir. Her iki unsur eğer diğer kapsamlı gelirlerde muhasebeleştirilir ise yine muhasebe tutarsızlığı meydana gelebilecektir. Bu durumda meydana gelen muhasebe tutarsızlığı her finansal aracın birbirini dengelemesinden değil ölçüm sırasında yaşanan bir sorundan kaynaklanmaktadır.

İşletme finansal borçları yüklendiği anda hem kredi riski hem de likidite riskini barındırmaktadır. Bu risklerden meydana gelebilecek olan değişikliklerin muhasebeleştirilmesi noktasında muhasebe standartlarında yanlış muhasebe eşleşmesine yer vermemek adına görüldüğü üzere çeşitli hükümler yer almaktadır ve işletme standartlar kapsamında finansal araçlar için uygulamış olduğu değerleme yöntemleri ve diğer hususlar hakkında dipnotlarda açıklama yapmak zorundadır.

3.3.2. Dipnotlarda Muhasebe Politikalarıyla İlgili Açıklanması Gereken Hususlar

İşletmeler dönem sonlarında finansal borçlarını değerleme işlemlerine tabi tutarken gerçeğe uygun finansal raporlama adına muhasebe tutarsızlığına dikkat etmeleri gerektiği üzerinde durduk. Gerçeğe uygun olarak düzenlenmiş finansal tablolar doğru, açık anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir olma özelliklerinin yanında finansal bilgi kullanıcılarının istifade edebileceği özellikleri taşımaktadır. Finansal bilgi kullanıcıları finansal bilgilerden yararlanırken finansal tablolarda yer alan rakamları inceledikleri gibi dipnotlarda yer alan veriler de karar verme anında önem kazanmaktadır. Bu bağlamda finansal borçların dönem sonunda ölçümlenmesi esnasında meydana gelen ekonomik işlemlerle ilgili bilgiler dipnotlarda açıklanması gereklidir. Dipnotlarda üzerinde durulması gereken bilgiler ise genel itibariyle finansal borçların sınıflama, değerleme işlemi , verilen teminatlar , değerleme sonucunda oluşan kar zararlar ve işletmenin maruz kaldığı kredi risklerdir. İşletmeler bu bilgilere dipnotlarında yer vermesiyle birlikte işletmeninin finansal durumu , performansı ile dönem içerisinde ve raporlama tarihinde finansal araçlar nedeniyle maruz

kalınan risklerin niteliği hakkında finansal bilgi kullanıcılarına karar verme hususunda yardımcı olunacaktır.

TFRS 9 kapsamında finansal borçların dönem sonunda değerleme işlemleri sonucu dipnotlarda bilgi verirken TFRS 7 nolu muhasebe standardı kullanılacaktır.

3.3.2.1. Finansal Borçların Sınıflamasıyla İlgili Açıklamalar

İşletme finansal borçları ilk yüklendiği esnada bu finansal yükümlülükle ilgili amacını yani yönetim modelini belirlemiş olacaktır. Ve bu belirlemiş olduğu amaca yönelik ve finansal borçların niteliğini de dikkate alarak sınıflama işlemeni gerçekleştirecektir. TFRS 9 kapsamında finansal borçlar gerçeğe uygun değer ve itfa edilmiş maliyetle ölçümlenebilmesinden dolayı işletmenin dipnotlarında bu iki sınıflama seçeneğiyle ilgili bilgilere yer verilecektir.

3.3.2.2. Finansal Borçların Değerlemesiyle İlgili Açıklamalar

Finansal borçlar muhasebe standartları çerçevesinde gerçeğe uygun değer veya itfa edilmiş maliyetle ölçümlenebilmektedir. Bu ölçümleme süreçlerinde meydana gelen bazı durumlara dipnotlarda yer verilebilmektedir. Özellikle işletmeninin finansal borçlarını gerçeğe uygun değer ile değerlediği durumlarda kredi riski, piyasa riski ve değerleme yönteminde kullanılan girdiler önem kazanmaktadır. Bu bağlamda finansal borçların ölçümlenmesi sırasında dipnotlarda üzerinde durulması gereken hususlar daha çok gerçeğe uygun değer yöntemiyle alakalıdır.

Finansal borçlar gerçeğe uygun değer ile ölçümlenmesi yapıldığı durumlarda , finansal borcun gerçeğe uygun değerinin belirlenmesinde kullanılan varsayımlar dipnotlarda açıklanır. Kullanılan bu varsayımlar yada veriler finansal borcun gerçeğe uygun değerinin tespit edilmesi sırasında önem sırasına göre açıklanır ve standart kapsamında bu sıra ;

a) Özdeş borçlar için aktif piyasadaki kayıtlı fiyat
b) Özdeş borçlar dışında kalan doğrudan gözlemlenebilir veriler
c) Borçlar için gözlemlenebilir olmayan veriler

Şeklinde açıklanmaktadır. bu açıklamalardan hareketle finansal borçların gerçeğe uygun değerinin tespit ederken kullanmış olduğumuz verilerin dipnotlarda ayrıntılı bir şekilde sunulduğunu görmekteyiz.

Finansal borçların dönem sonunda ölçümlenmesi sırasında veya sonrasında dipnotlarda açıklanması gereken bir diğer unsur kredi ve piyasa riskidir. İşletme finansal borçlarıyla ilgili azami kredi risk tutarını belirlemelidir. Bununla birlikte finansal borçların gerçeğe uygun değerindeki değişikliklerin kredi riskiyle ilişkilendirilebilen tutarlarına yine dipnotlarda yer verilmelidir.

3.3.2.3 Teminatlarla İlgili Açıklamalar

işletmenin vermiş olduğu teminatları finansal borçların dönem sonunda değerlenmesi noktasında ele aldığımızda varlığa dayalı menkul kıymet ihracı ve repo işlemleriyle ilgili olduğunu görmekteyiz. Varlığa dayalı menkul kıymet ihracı ve yapılan repo işleminde işletme aktifinde bulunan bir varlığı teminat göstererek finansal işlem gerçekleştirmektedir. Sözü edilen bu finansal işlemler meydana geldiğinde verilen teminatın defter değeri , kural ve koşullarına standartlar gereğince dipnotlarda yer verilmelidir.

3.3.2.4. Gelir -Gider , Kazanç –Kayıplarla İlgili Açıklamalar

Finansal borçların ölçümlenmesinden doğan farklar standartlar gereğince niteliklerine göre kar-zarar tablosunda veya diğer kapsamlı gelirler tablosunda muhasebeleştirilmektedir. Bu farklar yani kazanç kayıplara mali tablolarda yer verilirken bazı durumlarda dipnotlarda da açıklama yapılması gereklidir. Örneğin ilk muhasebeleştirilme sırasında gerçeğe uygun değer farkı meydana geldiğinde yani finansal borçların gerçeğe uygun değer ile ölçümünden oluşan farklar ile gerçeğe uygun değer ile ölçümlenen finansal borçlardan meydana gelen faiz gelir ve giderlerine dipnotlarda yer verilmelidir.

3.3.3. Finansal Borçların Mali Tablo Dışı Bırakılması

İşletme finansal borçları ilk yüklendiği anda amacına uygun olarak gerekli sınıflama işlemlerini yapar. Finansal borçların niteliklerine ve yönetimin amacı dahilinde sınıflama

işlemi yapıldıktan sonra gerçeğe uygun finansal raporlama yapabilmek için muhasebe tutarsızlığı gözetilerek değerleme işlemleri yapılır. Bu sürecin tamamlanmasıyla birlikte finansal borçlar dönem sonunda standartlarda yer alan hükümler kapsamında yerini almaktadır. Bununla birlikte mali tablolarda yer alan finansal borçlar işletmenin bu borcu ifa etmesiyle yani ödemesiyle ve bu borcun hukuken sona ermesiyle birlikte işletmenin mali tablolarından çıkartılmaktadır.

3.3.3.1. Borcun İfası

İşletmenin bilançosunda yer alan finansal borçlar ilgili borç ortadan kalktığı zaman yani sözleşmede belirtilen yükümlülükler yerine getirildiği zaman bilanço dışına çıkartılır. Sözleşmede belirtilen hükümler borçlunun ilgili borcunu nakit ve diğer bir finansal varlık , mal veya hizmet olarak alacaklı ödemesidir.

Borçlu sözleşmede yer alan hükümleri yerine getirmesiyle borcu sona ermektedir. Bununla birlikte işletmenin borcunu ifa yoluyla sona erdiren bir başka durum ise borçlunun ilgili borçlanma aracını geri satın alması olarak gösterilebilir. Yani işletme finansman ihtiyacı için borçlanma aracı ihraç etmiştir. İhraç edilen bu borçlanma araçlarının yatırımcıdan tekrar satın alınması durumunda işletmenin borcu sona ermektedir ve bilançodan çıkartılabilir nitelik taşımaktadır.

3.3.3.2. Borçların Hukuki Süreçle Sona Ermesi

İşletmenin finansal borçlarının bilançodan çıkartılmasına imkan sağlayan bir diğer imkan borcun hukuki anlamda sona ermesidir. Borçlu hukuki süreçle ya da alacaklının rızasıyla yasal olarak borcundan kurtulabilir ve borçlar mali tablo dışına çıkartılabilir. Ancak mahkeme veya alacaklının kararıyla borcun yasal olarak sona ermesi sonucunda ilgili borç mali tablo dışına çıkartılmış olsa dahi borcun finansal tablo dışına çıkartılma koşullarını taşımaması durumunda yani sözleşmeye bağlı hakların süresinin dolmaması durumunda işletme yeni bir borç muhasebeleştirir.

4.BÖLÜM

UYGULAMA

4.1. İMKB Şirketler Üzerine Bir Uygulama

İşletmeler ticari işlemleri ve stratejik kararlarından dolayı belirli dönemler itibariyle borçlanma yoluna gidebilmektedirler. Bu bağlamda TFRS 9 nolu standardın amaçlarından bir tanesi işletmenin pasifinde yer alan yükümlülük olarak nitelendirebileceğimiz unsurların dönem sonunda değerleme işlemlerinin gerçeğe uygun olarak yapılması ve raporlanmasıdır. Bu raporlama işleminin gerçeğe uygun olarak yapılabilmesi yada açık , anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir özellik taşıması için TFRS 9 nolu standartta geçen muhasebe tutarsızlığı kavramına dikkat edilmesi gereklidir. Muhasebe tutarsızlığı ilgili olduğunu bildiğimiz finansal varlıklar ile finansal borçların dönem sonunda aynı değerleme ölçüleri ile değerlenmediği yani bu iki finansal aracın farklı değerleme ölçüleri ile değerlendiği durumlarda ortaya çıkmaktadır.

İki finansal aracın yani finansal varlıklar ile finansal borçların ölçümleme işleminde muhasebe tutarsızlığı meydana gelip gelmediği ve finansal borçların dönem sonunda nasıl değerlendiği hususu İMKB ye kayıtlı şirketler üzerinde bir uygulama yapılarak izah edilmeye çalışılacaktır. uygulama içerisinde İMKB de işlem gören şirketler çeşitli sektörlere ayrılmıştır. Bu sektörler genel hatlarıyla sigortacılık, bankacılık, inşaat, enerji, gıda, elektrik-elektronik, otomotiv, tekstil, factoring-finansal kiralama ve diğer sektörler şeklindedir. Diğer sektörler içerinde turizm, kimya, taşımacılık ,iletişim, girişim sermayesi yatırım ortaklığı konusunda faaliyet gösteren şirketler mevcuttur. Bu sektörlerde faaliyet gösteren ve incelenen firmaların sayısı şu şekildedir.

Sigortacılık Sektörü: 7 Firma , Bankacılık Sektörü :19 , İnşaat Sektörü : 37 , Enerji Sektörü : 13 Gıda Sektörü: 31 , Elektrik-Elektronik Sektörü: 23 , Otomotiv Sektörü: 9 , Tekstil Sektörü: 27 ,Factoring- G.Menkul Yatırım Ortaklığı : 53 , Diğer Sektörler: 77

İMKB de yer alan çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren şirketler analiz edilirken TFRS 9 nolu standardın uygulanması, TMS 39 nolu standardın uygulanması, finansal borçların itfa edilmiş maliyet ve gerçeğe uygun değerle ölçümlenmesi, şarta bağlı yani koşullu yükümlülüklerin varlığı, tahvil ve benzeri borçlanma araçlarının varlığı, türev finansal araçların varlığı, repo ve ters repo işlemlerinin varlığı ile muhasebe tutarsızlığının dipnotlarda mevcut olması hususları üzerinde durulmuştur. Şirketler üzerinde bu tespitleri yada bu unsurları incelememizin temel sebebi İMKB işlem gören şirketlerin finansal borçları ile koşullu yükümlülüklerinin varlığının tespiti ile dönem sonunda finansal borçlarını nasıl ölçümledikleri üzerinde bilgi sahibi olmaktır. bu bağlamda finansal borçların ölçümlenmesi işlemlerinde TFRS 9 uygulayıp uygulamadıkları ve muhasebe tutarsızlığı kavramına dikkat edip etmedikleri ortaya çıkacaktır. Sayılan bu unsur veya tespitlerin finansal yükümlülük, finansal borçların ölçümlenmesi ve muhasebe tutarsızlığıyla ilgileri aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

a) TFRS 9 uygulaması: SPK mevzuatına tabi şirketler dönem sonlarında finansal yükümlülüklerini ölçümlerken muhasebe standartlarında yer alan değerleme hükümlerini uygulamak zorundadır. Bu bağlamda 2015 yılında uygulanacak olan standart kapsamında İMKB de yer alan şirketlerin finansal borçlarını TFRS 9 çerçevesinde sınıflayıp ölçümledikleri ayrıca TFRS 9 nolu standardı uygulayan işletmelerin muhasebe tutarsızlığı kavramına dikkat edip etmedikleri inceleneceği gibi hangi sektörde faaliyet gösteren ve kaç şirketin bu standardı uyguladıkları tespit edilmeye çalışılacaktır.

b) TMS 39 uygulaması: işletmeler finansal borçlarını sınıflarken veya ölçümlerken şu anda yürürlükte olan TMS 39 nolu standardı uygulamaktadır. Ancak bu standart incelendiğinde anlaşılması zor aynı zamanda finansal yükümlülüklerinin sınıflanması ve ölçümlenmesi noktasında yeterince bilgi içermemektedir. İşletmeler tarafından uygulanabilen bu standardın İMKB işlem gören şirketlerin hangilerinin ve ne kadarının uyguladıkları üzerinde çalışılacaktır.

c) Finansal borçların itfa edilmiş maliyet ve gerçeğe uygun değer ile ölçümlenmesi: işletmeler finansal borçlarını ölçümlerken muhasebe standartlarında yer alan iki

değerleme ölçüsü olan itfa edilmiş maliyet ve gerçeğe uygun değer ile değerleme unsurlarını kullanmaktadırlar. İşletmeler yüklenmiş oldukları borçları uzun vadeli olarak yani vade sonunda ödeyerek kapatma düşüncesi içerisinde oldukları ve yüklenmiş oldukları borçların da özelliğini dikkate alarak itfa edilmiş maliyet ile sınıflayıp ölçümleme seçeneğini kullanabilmektedirler. İşletmenin pasifinde yer alan bu borçlar itfa edilmiş maliyet ile ölçümlenirken iskonto edilmiş faiz oranı kullanılacaktır. Ancak işletmeler bu borçları kısa vadede tekrar ödemek veya yine kısa vadede bu borcun yüklenilip tekrar ödenmesi vasıtasıyla bir getiri elde etmek istediklerinde , yüklenmiş oldukları bu yükümlülükleri veya borçları gerçeğe uygun değer ile değerleyeceklerdir. Yüklenilen bu borçlar gerçeğe uygun değer ile ölçümlenirken ülkemizde aktif bir borçlanma araçları piyasası olmadığı için devlet tahvilleri faiz oranları kullanılmak suretiyle gerekli ölçümleme işlemleri yapılacaktır. Bu bilgiler ışığında İMKB de işlem gören şirketler dönem sonunda borçlarını değerlerken itfa edilmiş maliyet veya gerçeğe uygun değer seçeneğini kullanmaktadır. Bizim uygulama kısmında inceleceğimiz konu ise hangi şirketlerin hangi değerleme ölçüsünü kullandığını tespit etmektir. İMKB de işlem gören şirketlerin hangi değerleme ölçüsünü kullandığını tespit etmekteki temel nedenimiz muhasebe tutarsızlığı kavramıdır. Çünkü finansal borçların gerçeğe uygun değer ile ölçümlenmesi seçeneği kullanılmasının nedenlerinden birisi de muhasebe tutarsızlığını engellemek veya azaltmaktır.

d) Türev finansal araçlar ve koşullu borçların varlığı: türev finansal araçlar genel itibariyle forward ,future, swap ve opsiyonlardan meydana gelmektedir. İşletmeler türev sözleşme imzaladıklarında yada geleceğe dair herhangi bir mal , finansal varlık ve hizmet vermeyi taahhüt ettiklerinde ve bu taahhütleri belirli şartlara bağlandığı durumlarda bu yükümlülüklerini finansal tablolarda değil dipnotlarda kayıt altına almak durumundadırlar. Bizim uygulama kısmında üzerinde duracağımız konu ise İMKB de işlem gören şirketlerin hangilerinde türev finansal araçlardan doğan borçları ile koşullu borçlarının olduğunun tespitidir. Bu bağlamda bizim için önemli olan husus dönem sonunda değerlenecek olan borçların neler olduğunun tespit edilmesi ve dönem sonunda muhasebe tutarsızlığını dikkate alarak değerlenmesi işlemidir.

e) Tahvil ve benzeri borçlanma araçları: işletmelerin bilançolarında tahvil ve benzeri borçlanma araçlarının varlığı muhtemel bir muhasebe tutarsızlığının göstergesi olabilir. Çünkü işletme tahvil gibi borçlanma araçları ihracı yoluyla bir fon temini sağlamış ve sağlanan bu fonların nasıl sınıflanıp ölçümlendiği önem kazanmaktadır. Muhasebe tutarsızlığının var olmasına esas teşkil eden unsur ilgili olduğunu bildiğimiz finansal varlıklar ile finansal borçların farklı değerleme ölçüleri ile ölçümlenmesidir. İşletmenin borçlanma aracı yoluyla kendisine finansman sağlamasıyla bazı varlık hesaplarıyla ilgisi tespit edilebilir. Bu bağlamda bizim uygulamamızda İMKB de işlem gören şirketlerin hangilerinin tahvil ve benzeri borçlanma aracı ihraç ettiği ve bu yükümlülüklerle ilgili varlık hesaplarıyla ilgisi olup olmadığı tespit edilemeye çalışılacak ve varsa muhasebe tutarsızlığı ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

f) Repo ve ters repo işlemleri: repo işlemleri işletmelerin kısa vadede finansman temini için kullanmış oldukları finansal yöntemlerden biridir. Repo işlemi esas itibariyle bazı menkul kıymetlerin geri alma taahhüdü ile satma ; ters repo işlemi ise menkul kıymetleri geri satma taahhüdü ile alma işlemleridir. Repo işlemleri muhasebe standartları yani TFRS 9 kapsamında incelendiğinde muhasebe tutarsızlığı noktasında önem ihtiva etmektedir. Çünkü işletmelerin yapmış olduğu finansal işlemler arasında muhasebe tutarsızlığını en açık görebileceğimiz unsurları repo işlemleri oluşturmaktadır. Repo işlemlerini muhasebe tutarsızlığı noktasında önemli kılan en temel neden TFRS 9 nolu standartta yer alan varlıkla devam eden ilgi ölçüsünde ortaya çıkan yükümlülüklerdir. Varlıkla devam eden ilgi kapsamında ortaya çıkan yükümlülük işletmenin varlığı devretmesine rağmen üzerinde kontrol yetkisi olduğu durumlarda meydana gelmektedir. Repo işlemlerinde işletme varlığı geri satın almak üzere devrettiği için varlık üzerinde kontrol yetkisi devam etmektedir ve bu varlığı repo işleminden dolayı tekrar satın almak zorunda olduğu için , varlığın bedeli kadar bilançonun pasifine yükümlülük kaydetmek zorundadır. Bu bağlamda kaydedilen yükümlülük ile devredilen varlık (bu varlığın kontrolü devredilmediği için muhasebeleştirilmeye devam edilecek) TFRS 9 kapsamında muhasebe tutarsızlığına yer vermemek için aynı değerleme ölçüleriyle değerlenmelidir. Bizim çalışmamızda ise İMKB de işlem gören şirketlerin hangilerinin repo işlemi gerçekleştirip

gerçekleştirmediğini ve eğer repo işlemi yapılmışsa muhasebe tutarsızlığına dikkat edip etmedikleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

g) Muhasebe tutarsızlığı dipnot açıklamaları: muhasebe tutarsızlığı ilgili finansal varlık ve finansal borcun farklı değerleme ölçüleri ile değerlemesinden kaynaklanmaktadır. İşletmeler dönem içerisinde yapmış oldukları işlemlerde muhasebe tutarsızlığına dikkat etmiş olmaları gereklidir. Bizim yapmış olduğumuz bu çalışmada amacımız ise eğer tutarsızlıkla ilgili bir bilgi mevcutsa bu bilginin mali tablo ve dipnotlarında varlığının tespitidir.

İMKB de işlem gören şirketler üzerine yapılmış olan çalışmada yukarıda sayılan unsur veya tespitler incelenecektir. Yapmış olduğumuz bu çalışma şirketlerin sadece 31.12.2013 tarihi mali tablo ve dipnotlarıyla ilgilidir ve elde edilen bulguların sonuçları oransal olarak aşağıdaki gibidir.

Çizelge 4.1. İMKB Şirketler Tablosu

SEKTÖRLER	TFRS 9 UYGULANMASI	TMS 39 UYGULANMASI	İTFA EDİLMİŞ MALİYETLE DEĞERLEME	GERÇEĞE UYGUN DEĞER İLE DEĞERLEME	TÜREV FİNANSAL ARAÇ VARLIĞI	KOŞULLU, TEMİNAT TAAHHÜT	TAHVİL BENZER, BORÇLANMA ARACI	REPO VEYA TERS REPO İŞLEMLERİ	MUHASEBE TUTARSIZLIĞI DİPNOT AÇIKLAMALARI
SİGORTACILIK SEKTÖRÜ	%0	%100	%100	%0	%14	%28	%5	%42	%0
BANKACILIK SEKTÖRÜ	%0	%100	%100	%0	%93	%38	%85	%86	%0
İNŞAAT SEKTÖRÜ	%0	%100	%100	%0	%33	%26	%24	%18	%0
ENERJİ SEKTÖRÜ	%0	%100	%100	%0	%20	%32	%21	%11	%0
GIDA SEKTÖRÜ	%0	%100	%100	%0	%33	%23	%21	%13	%0
ELEKTRİK-ELEKTRONİK SEKTÖRÜ	%0	%100	%100	%0	%28	%22	%24	%6	%0
OTOMOTİV SEKTÖRÜ	%0	%100	%100	%0	%64	%51	%22	%11	%0
TESKTİL SEKTÖRÜ	%0	%100	%100	%0	%5	%39	%24	%42	%0
FACTORİNG-FİNANSAL KİRALAMA SEKTÖRÜ	%0	%100	%100	%0	%15	%14	%26	%29	%0
DİĞER SEKTÖRLER	%0	%100	%100	%0	%9	%17	%19	%22	%0

İMKB de işlem gören şirketler incelenmiş gerekli analizler oransal olarak yapılmış ve yukarıda yer alan tablodaki sonuçlar elde edilmiştir. Yapılan bu inceleme esas itibariyle imkb de yer alan ve faaliyet gösteren şirketlerin gerçeğe uygun finansal raporlama adına finansal borçlarının nelerden meydana geldiği , finansal borçlarını dönem sonunda nasıl ölçümlediği ve yükümlülüklerin değerleme işlemleri sırasında muhasebe tutarsızlığıyla ilgilidir. Ve yukarıdaki sonuçlardan şu yorumlar elde edilebilmektedir.

a) Türev araçlar ve koşullu borçlar: türev araçlar genellikle swap işlemlerinden meydana gelmekle birlikte koşulu-şartlı borçlar ise garanti teminat ve kefaletlerden meydana gelmektedir. Türev finansal araçlar %93 lük oran ile bankacılık sektöründe ilk sırayı alırken ; koşullu şartlı borçlar ise %51 li oran ile otomotiv sektöründe yer almaktadır. Bankacılık sektöründe türev finansal araçlar genel itibariyle döviz swabı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İMKB de sektörel bazda diğer şirketleri incelediğimizde bütün şirketlerin ve sektörlerin türev finansal araçları ve koşullu-şarta bağlı borçları bulunmaktadır. Koşullu şarta bağlı borçların meydana gelmesi dönem içerisinde yapılan işlemlerin hangilerinin yükümlülük doğurarak mali tablolarda yer alması gerektiği bakımından önem taşımaktadır.

b) TFSR 9 ve TMS 39 uygulaması: İMKB de işlem gören şirketler incelendiğinde hiçbir şirketin TFRS 9 nolu standardı uygulamadığı tespit edilmiştir. TFRS 9 nolu muhasebe standardı asıl itibariyle 1 ocak 2015 tarihi itibariyle uygulamaya konulacak olmasına rağmen SPK bu standardın erken uygulanmasına olanak vermekteydi. Ancak işletmeler TFRS 9 nolu standart yerine daha karışık ve anlaşılması zor olan TMS 39 nolu standardı uyguladıkları görülmektedir. Bu bağlamda TFRS 9 nolu standardın uygulanmaması ile birlikte işletmelerin finansal borçları ölçümleme noktasında muhasebe tutarsızlığı kavramına yeterince dikkat etmedikleri sonucu çıkartılabilir.

c) Finansal borçların GUD ve itfa edilmiş maliyet ile ölçümlenmesi: şirketlerin dönem sonu itibariyle mali tablolar incelendiğinde bütün finansal borçlarını itfa edilmiş maliyet ile sınıflayıp ölçümlediği görülmektedir. Hiçbir şirket finansal yükümlülüklerini gerçeğe uygun değer ile sınıflayıp ölçümlememektedir. Bu durumun temel nedeni ise TFRS 9 nolu standardın hiçbir şirket tarafından uygulanmaması olarak gösterilebilir. çünkü TFRS 9

nolu standardın amacı finansal araçların ölçümü sırasında gerçeğe uygun değer yaklaşımını kullanarak muhasebe tutarsızlığının önüne geçmek ve gerçeğe uygun finansal raporlama gerçekleştirmektir. Ancak incelenen şirketler göstermiştir ki bütün finansal borçlar itfa edilmiş maliyet ile sınıflanıp ölçümlenmiştir. Yani gerçeğe uygun değer yönteminin kullanılmamasıyla olası muhasebe tutarsızlığı ihtimalinde artış meydana gelecektir.

d) Tahvil ve benzeri borçlanma araçları: İMKB de işlem gören şirketlerin mali tablo ve dipnotları incelendiğinde bütün sektörlerde borçlanma aracı ihracı özellikle de tahvil ihracı olduğu görünmektedir. Tahvil ihracının en fazla olduğu sektör %85 ile bankacılık sektörü iken ;en az olan sektör ise %5 ile sigortacılık sektörüdür. Şirketlerin mali tablolarında tahvil ihracının olmasını önemli kılan unsur muhasebe tutarsızlığıdır. Çünkü işletmeler belirli amaçları gerçekleştirmek için tahvil ihracı gerçekleştirirler ve elde etmiş oldukları bu fonları bu amaç için tüketirler. Yani işletmelerin finansal varlıklar ile finansal borçları arasındaki ilgi daha somut hale gelebilmektedir ve bu anlamda muhtemel bir muhasebe tutarsızlığının önüne geçilebilmektedir. Ancak İMKB de işlem gören şirketlerin özellikle bankaların mali tablo ve dipnotları incelendiğinde tahvil ihracından elde edilen fonların nasıl , ne şekilde değerlendiğiyle ilgili bilgiler mevcut değildir. Yeterli somut bilgi olmamasından dolayı muhasebe tutarsızlığının varlığı veya yokluğu hususunda kesin bir çıkarım yapmak zor olacaktır. Sektörlerin ve işletmelerin tahvil ihraçları incelenerek sadece muhtemel yani ihtimalli muhasebe tutarsızlığından söz edilebilir.

e) Repo ve ters repo işlemleri: çeşitli sektörlere ayrılmış olan ve imkb de yer alan şirketler analiz edildiğinde bütün sektörlerde repo işlemlerinin yapılmış olduğunu gözlemlemekteyiz. Sektörler içerisinde en fazla repo işlemi % 86 ile bankacılık sektöründe gerçekleşirken ;en az repo işlemi ise %6 ile elektrik elektronik sektöründe meydana gelmiştir. Diğer sektörlerde de ortalama olarak %25 civarında gözlemlenmektedir. Repo işlemi bütün sektörlerde uygulanmakla birlikte gerçeğe uygun finansal raporlama adına ve muhasebe tutarsızlığı anlamında önem ihtiva etmektedir. Bir önceki unsurların incelenmesi sırasında üzerinde durulduğu üzere işletmeler repo işlemi gerçekleştirdiğinde finansal varlık ile finansal borç arasındaki ilişki somut hale gelmekteydi ve muhtemel muhasebe tutarsızlığı net bir şekilde gözlenebilmekteydi.

Ancak İMKB de işlem gören şirketlerin mali tablo ve dipnotları incelendiğinde repo işlemlerinden doğan varlık ve yükümlülükleri nasıl değerledikleri veyahut varlık ve yükümlülükleri ölçümlerken muhasebe tutarsızlığına dikkat edip etmedikleri dipnotlarda yer almamaktadır. Bu bağlamda tüm sektörlerde repo işlemi yapılmış olmasından dolayı ve dipnotlarında yeterli bilgi olmamasından dolayı muhasebe tutarsızlığı noktasında sadece tahmin yapılarak muhtemel yanlış muhasebe eşleşmesi olabileceği söylenebilir.

f) Muhasebe tutarsızlığı ve dipnot açıklamaları: İMKB de yer alan bütün şirketler sektörel bazda incelendiğinde ve geçmiş bölümlerde üzerinde durulduğu üzere muhasebe tutarsızlığına dair hiçbir şirketin mali tablo ve dipnotlarında bilgi mevcut değildir. Hiçbir şirket finansal borçlarını dönem sonunda ölçümlerken muhasebe tutarsızlığı kavramını dikkate almamıştır.

Yukarıda yapılmış olan yorumlar ışığında İMKB de yer alan şirketler erken uygulama imkanları olsa da TFRS 9 nolu standardı uygulamadıkları Ve bu bağlamda gerçeğe uygun finansal raporlama noktasında önemli bir husus olan muhasebe tutarsızlığı kavramı dikkate alınmadan raporlama yapıldığı söylenebilir. Bununla birlikte çalışmamızın üçüncü bölümünde yer alan değerleme hükümlerinin karşılaştırılması noktasında vermiş olduğumuz örneği finansal borçların karşılaştırılması hususunun mali tablolara etkisi ve muhasebe kayıtları aşağıdaki şekilde yer alacaktır.

İşletmenin 01.01.2014 yılına ait bilanço ve gelir tablosu hem muhasebe standartlarına göre hem de tek düzen hesap planı çerçevesinde oluşturulan bu mali tablolarda işletmenin sadece tahvil ihracının etkileri gösterilerek değerleme hükümlerinin farklılaşmasının mali tablolarda ne gibi sonuçlar doğuracağı üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda işletmenin mali tabloları şu şekildedir.

Çizelge 4.2. Muhasebe Standartları Kapsamında Oluşturulan Bilanço(01.01.2014)

D.Varlıklar:375.000 Nakit Ve Benzeri:110.000 Ticari Alacaklar:120.00 İlişkili Taraflardan:30.000 İlişkili Olmayan Taraflardan: 90.000 Stoklar:130.000 Peşin Ödenmiş Giderler: 15.000 D.Varlıklar: 250.000 Yatırım Amaçlı G.Menkul:250.000 TOPLAM:625.000	Kısa Vadeli Yükümlülükler:110.000 İlişkili Taraflardan Ticari Borç:30.000 İlişkili Olmayan Taraflardan Ticari Borç:80.000 Uzun Vadeli Yükümlülükler:55.000 Öz Kaynak:460.000 Öz Sermaye:400.000 Geçmiş Yıl Karları:60.000 TOPLAM: 625.000

Çizelge 4.3. Tek düzen hesap planı kapsamında oluşturulan bilanço (01.01.2014)

Dönen Varlıklar: 375.000 Kasa:20.000 Banka:90.000 Alıcılar:25.000 Alacak Senetleri:95.000 Ticari Mallar:130.000 Gel. Aylara Ait Gid.:15.000 Duran Varlıklar:250.000 Binalar:250.000 TOPLAM:625.000	Kvyk: 110.000 Ticari Borçlar: 110.000 Uvyk: 55.000 Banka Kredileri:55.000 Öz Kaynaklar: 460.000 Öz Sermaye: 400.000 Geçmiş Yıl Karları: 60.000 TOPLAM:625.000

Bu bilgiler ışığında işletmenin dönem içinde sadece tahvil ihraç ettiği varsayımı altında işletme nominal bedeli 100.000 tl olan tahvilleri 01.01.2014 tarihi itibariyle iskontolu olarak 90.000 tl ye ihraç etmiş ve tahviller aynı gün yatırımcı tarafından satın alınmıştır. Tahvillerin vadesi 4 yıl olup tahvil faizleri her yıl sonunda , anapara ise vade sonunda ödenecektir. Tahvillerin faiz oranı ilk ihraç tarihinde % 10 olarak belirtilmiştir. İşletmenin 01.01.2014 tarihinde ihraç etmiş olduğu bu borçlanma aracını muhasebe standartlarında yer alan itfa edilmiş maliyetle aynı zamanda vergi mevzuatında tahvillerin değerleme kriteri olan itibari değer ile ölçümleyerek dönem sonundaki tahvil değeri bulunacaktır. Bu değerleme ölçülerinden gerçeğe uygun değeri kullanmamamızın nedeni ise İMKB de yer alan şirketlerin hiçbirinin bu değerleme ölçüsünü kullanmamış olmasıdır.

Çizelge 4.4. 01.01.2014 ihraç tarihinde

102 Bankalar 408 Menkul Kıy. İhraç Farkı 405 Çık. Tah. (Vergi Mevzuatı)	90.000 10.000	 100.000
102 Bankalar 405 Çık Tah. (İtfa edilmiş maliyet)	90.000	 90.000

Tahviller 31.12.2014 hem vergi mevzuatında yer alan itibari değerle hem de muhasebe standartlarında yer alan itfa edilmiş maliyet ile ölçümlenebilir. İtfa edilmiş maliyet ile ölçümlenirken öncelikle efektif faiz oranı elde edilir. Efektif faiz oranı;

90.000=(10.000)/(1+i)^1 + (10.000)/(1+i)^2 + (10.000)/(1+i)^3 + (110.000)/(1+i)^4

Bu formülde i: faiz oranını çektiğimizde efektif faiz oranı % 13.38 olarak bulunmaktadır. Bununla birlikte 01.01.2014 tarihinde ihraç edilen tahviller için dönem sonundaki muhasebe kayıtları şu şekilde olacaktır.

Çizelge 4.5. tahvil ihracı muhasebe kayıtları (itfa edilmiş maliyet)

31.12.2014		
780 finansman gideri	12060	
304 tahvil ana para borç ödeme		10.000
405 çıkarılmış tahviller		2060
304 tahvil ana para borç ödeme	10.000	
102 bankalar		10.000
31.12.2015		
780 finansman gideri	12336	
304 tahvil ana para borç ödeme		10.000
405 çıkarılmış tahviller		2336
304 tahvil ana para borç ödeme	10.000	
102 bankalar		10.000
31.12.2016		
780 finansman gideri	12649	
304 tahvil ana para borç ödeme		10.000
405 çıkarılmış tahviller		2649
304 tahvil ana para borç ödeme	10.000	
102 bankalar		10.000
31.12.2017		
780 finansman gideri	12955	
304 tahvil ana para borç ödeme		10.000
405 çıkarılmış tahviller		2955
304 tahvil ana para borç ödeme	10.000	
102 bankalar		10.000
405 çıkarılmış tahviller	100.000	
102 bankalar		100.000

İhraç edilen tahvil TFRS 9 nolu standartta yer alan itfa edilmiş maliyet ile ölçümlendiğinde her yıl dönemsel olarak tahvilin bilançodaki değeri değişmekte ve vade sonunda itibari değerine ulaşılmaktadır. Bu tahvilin dönemler itibariyle değerleri aşağıdaki tablodaki gibidir.

Çizelge 4.6. Tahvil itfa tablosu

YILLAR	FAİZLER	TOPLAM FAİZ GİDERİ	İSKONTO TUTAR	TAHVİL DEĞERİ
01.01.2014	-	-	-	90.000
31.12.2014	10.000	12.060	2060	92.060
31.12.2015	10.000	12336	2336	94.396
31.12.2016	10.000	12649	2649	97.045
31.12.2017	10.000	12955	2955	100.000
TOPLAM	40.000	50.000	10.000	

Bu bilgiler ışığında tahvil ihraç eden firmanın her yıl faiz ödemesi gerçekleştirmesi ve tahvillerini itfa edilmiş maliyetle ölçümlenmesinden dolayı bilançosundaki rakamlarda değişiklik meydana gelmektedir. Örneğin işletmenin üçüncü yıl sonundaki bilançosundaki rakamlar aşağıdaki şekilde olacaktır.

Çizelge 4.7. Muhasebe Standartları Kapsamında Oluşturulan Bilanço(31.12.2016)

D.Varlıklar:435.000 Nakit Ve Benzeri:170.000 Ticari Alacaklar:120.00 İlişkili Taraflardan:30.000 İlişkili Olmayan Taraflardan: 90.000 Stoklar:130.000 Peşin Ödenmiş Giderler: 15.000 D.Varlıklar: 250.000 Yatırım Amaçlı G.Menkul:250.000 **TOPLAM:685.000**	Kısa Vadeli Yükümlülükler:110.000 İlişkili Taraflardan Ticari Borç:30.000 İlişkili Olmayan Taraflardan Ticari Borç:80.000 Uzun Vadeli Yükümlülükler:152.045 Banka Kredileri:55.000 Tahvil:97.045 Öz Kaynak:422.955 Öz Sermaye:400.000 Geçmiş Yıl Karları:22.955 **Toplam: 685.000**

İşletmenin ihraç etmiş olduğu bu tahvilleri vergi mevzuatında yer alan değerleme hükümleriyle ölçümlenmiş olduğu durumlarda tahvilin değerleme kayıtları aşağıdaki şekilde olacaktır.

Çizelge 4. 8 tahvil ihracı muhasebe kayıtları (itibari değer)

31.12.2014		
780 finansman gideri	12.500	
304 tahvil ana para borç ödeme		10.000
408 ihraç primi		2.500
304 tahvil ana para borç ödeme	10.000	
102 bankalar		10.000
31.12.2015		
780 finansman gideri	12500	
304 tahvil ana para borç ödeme		10.000
408 ihraç primi		2500
304 tahvil ana para borç ödeme	10.000	
102 bankalar		10.000

Çizelge 4.8. (devam).

31.12.2014		
780 finansman gideri	12.500	
304 tahvil ana para borç ödeme		10.000
408 ihraç primi		2.500
31.12.2016		
780 finansman gideri	12500	
304 tahvil ana para borç ödeme		10.000
408 ihraç primi		2500
304 tahvil ana para borç ödeme	10.000	
102 bankalar		10.000
31.12.2017		
780 finansman gideri	12500	10.000
304 tahvil ana para borç ödeme		2500
408 ihraç primi		
304 tahvil ana para borç ödeme	10.000	10.000
102 bankalar		
405 çıkarılmış tahviller 102 bankalar	100.000	100.000

İşletmenin ihraç etmiş olduğu tahvilleri vergi mevzuatında yer alan itibari değerle ölçümlediğimizde yukarıda yer alan muhasebe kayıtları yapılmaktadır. Bununla birlikte ihraç edilen tahviller itibari değer ile ölçümlendiğinden vadesi içerisinde değeri değişmemektedir. Ancak faiz ödemeleri ve ihraç primi söz konusu olduğu için bilançodaki rakamlar yıllar itibariyle değişiklik göstermektedir. İhraç edilen tahvilin itfa edilmiş maliyetle ölçümlenmesi durumuyla karşılaştırılabilmesi amacıyla, tahvilin itibari değerle ölçümlenmesi durumundaki bilanço rakamları üçüncü yıl sonunda aşağıdaki gibi olacaktır.

Çizelge 4.9. Tek düzen hesap planı kapsamında oluşturulan bilanço (31.12.2016)

Dönen Varlıklar: 435.000	Kvyk: 110.000
Kasa:20.000	Ticari Borçlar: 110.000
Banka:150.000	Uvyk: 155.000
Alıcılar:25.000	Banka Kredileri:55.000
Alacak Senetleri:95.000	Tahviller:100.000
Ticari Mallar:130.000	Tahvil ihraç farkı(2500)
Gel. Aylara Ait Gid.:15.000	Öz Kaynaklar: 422.500
Duran Varlıklar:250.000	Öz Sermaye: 400.000
Binalar:250.000	Geçmiş Yıl Karları: 22.500
TOPLAM:685.000	**TOPLAM:685.000**

İşletmenin ihraç etmiş olduğu tahvilleri dönem sonunda hem itfa edilmiş maliyet hem de itibari değer ile ölçümlediğimizde iki yaklaşım arasındaki temel farklılıklar öz kaynak tutarı ve uzun vadeli borçların tutarında olduğu gözlemlenmektedir. Değerlemeden doğan bu farklı tutarların meydana gelmesiyle birlikte işletmenin finansal oranlarında bazı

değişiklikler de olacaktır. Bu bağlamda ihraç edilen tahvillerin değerleme ölçülerinin farklılaşmasından dolayı bazı finansal oranlardaki değişiklikler aşağıdaki gibidir.

Çizelge 4. 10. Karşılaştırmalı finansal oranlar.

	Muhasebe Standartları (İtfa Edilmiş Maliyet)	Tek Düzen Hesap Planı (İtibari Değer)
Finansman Oranı	1.614	1.60
Finansal Kaldıraç Oranı	0.382	0.383
Borçlanma Katsayısı	0.619	0.62
Öz Sermaye Çarpanı	1.619	1.62

İşletmenin ihraç etmiş olduğu tahvillerin değerlemesinden dolayı farklar genel itibariyle öz kaynak tutarlarında meydana gelmiştir ve bu örnekte görüldüğü üzere finansal borçların dönem sonunda ölçümleme işleminde muhasebe standartlarında yer alan ölçülerin kullanılması gerçeğe uygun finansal raporlama noktasında daha uygun olacaktır.

SONUÇ

İşletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak için kullanmış oldukları birçok finansal borçlanma araçları mevcuttur. Ancak bu finansal borçlanma araçları içerisinde gerçeğe uygun finansal raporlama ve muhasebe tutarsızlığı noktasında önem ihtiva eden yükümlülükler varlığa dayalı menkul kıymet işlemlerinden doğan borçlar ve repo işlemlerinden meydana gelen yükümlülüklerdir. Varlığa dayalı menkul kıymet ve repo işlemlerini önemli kılan en temel neden muhasebe tutarsızlığının tespit edilebileceği durumlar olmasıdır. Çünkü yanlış muhasebe eşleşmesi noktasında varlık ve yükümlülüğün ilgili olması net bir şekilde incelenebilmektedir.

Varlığa dayalı menkul kıymet ve repo işlemlerinden doğan yükümlülükler dışında işletmenin pasifinde bulunan diğer yükümlülükler dönem sonunda değerleme işlemlerine tabi tutulmaktadır. Genel itibariyle TFRS 9 nolu muhasebe standardında itfa edilmiş maliyet ile gerçeğe uygun değer ile ölçümleme seçenekleri mevcuttur. Ancak bu ikili sınıflamanın dışında hem gerçeğe uygun değer ile hem de itfa edilmiş maliyet ile ölçümleme seçeneği de mevcut olabilir. Yani karma yöntem uygulanabilir. Uygulanabilen bu karma yöntem kesinlikle üçüncü bir değerleme yöntemi değildir. Sadece varlıkla ilginin devam etmesi halinde ortaya çıkan finansal yükümlülükler hem gerçeğe uygun değer hem de itfa edilmiş maliyet ölçümlenmesinden dolayı karma yöntem olarak adlandırılmıştır. Bununla birlikte genel anlamda işletmelerin itfa edilmiş maliyet ve gerçeğe uygun değer olmak üzere iki değerleme ölçüsü bulunmaktadır.

İşletmeler finansal borçlarını itfa edilmiş maliyet değerlemeye karar verirken öncelikle bu finansal yükümlülüğü hangi amaçla yüklendiğinin tespitini yapar. Genel itibariyle bir finansal borç uzun vadeli olarak yani vadesi sonunda ödenmesi planlandığı durumlarda itfa edilmiş maliyet ile ölçümlenir. Finansal borç itfa edilmiş maliyet ile değerlenirken iskonto edilmiş faiz oranı yani etkin faiz oranı kullanılır.

Finansal borçların değerleme işlemlerinde kullanılabilen bir diğer değerleme esası gerçeğe uygun değer ile değerleme ölçüsüdür. Finansal borçlar kısa vadede herhangi bir zamanda ödenmek üzere yüklenilmiş ise gerçeğe uygun değer ile ölçümlenebilir. Finansal borçlar

gerçeğe uygun değer ile ölçümleme hususunda ülkemizde herhangi bir borçlanma araçları piyasası mevcut değildir. Yani bu borçlanma araçlarının piyasa değeri aktif kayıtlı bir piyasa olmadığı için bu yöntemle belirlenememektedir. Borçlanma aracının dönem sonundaki değerleri piyasada mevcut olmadığı için gerçeğe uygun değer tespiti için devlet tahvilleri kullanılmaktadır. Belirli dönemlerde oluşmuş devlet tahvillerinin faiz oranları baz kabul edilip ve benzer işletmelerin kredi riski bu orana ilave edilerek tahvilin değerleme işlemleri yapılır ve değeri tespit edilir. Finansal borçların gerçeğe uygun değer ile ölçümü işletmeler tarafından pek kullanılmamasına rağmen esas itibariyle gerçeğe uygun finansal raporlama adına muhasebe tutarsızlığını önleyici etkiye sahip olabilmektedir. Çünkü finansal borçlar gerçeğe uygun değer ile ölçümlendiğinde finansal borçla ilgili muhtemel bir amaç değişikliği durumlarında tutarsızlığa sebebiyet vermeyecektir. Bu bağlamda muhasebe tutarsızlığı gerçeğe uygun finansal raporlamaya aykırılık teşkil etmekle birlikte işletmelerin finansal borçlarını sınıflama , değerleme işlemlerinden ve kredi ve likidite riskinden doğan farkların muhasebeleştirilmesindeki hatalardan meydana gelebilmektedir.

Muhasebe tutarsızlığı kavramı önemli olmakla birlikte ticari faaliyetlerde bulunan işletmelerin bu kavrama ne kadar dikkat ettikleri yapmış olduğumuz uygulama ile ortaya çıkmıştır. Bu uygulama sonucunda görülmüştür ki özellikle de İMKB işlem gören şirketlerin hiçbirisi muhasebe tutarsızlığı kavramını dikkate almamıştır. Ayrıca hiçbir şirket TFRS 9 nolu standardı uygulamamış ve finansal borçlarını gerçeğe uygun değer ile ölçümlememiştir.

Bu bağlamda ticari hayatta işlem yapan şirketler daha gerçeğe uygun finansal raporlama yapabilmek için finansal borçların sınıflanması ve ölçümlenmesi noktasında TFRS 9 nolu standardı uygulamalı ve bu standartta yer alan değerleme ölçüsü olan gerçeğe uygun değer ile ölçümleme seçeneğini muhasebe tutarsızlığını azaltmak veya ortadan kaldırmak için tercih etmelidir.

KAYNAKÇA

Akay, H. (2002). "Türev Ürünlerden Swap İşlemleri Ve Muhasebeleştirme İlkeleri", *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi,* 4(3), 34.

Akbulak, S. ve Akbulak, Y. *Türkiye'de Sermaye Piyasası Araçları Ve Halka Açık Anonim Şirketler*, İstanbul 2004.

Akdoğan N. ve Aydın, H., (1987). *Muhasebe Teorileri,* Gazi Üniversitesi Yayın No: 98, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 44, Ankara.

Akgül, B., Ataman ve Akay, H. (2003). *Uluslararası Muhasebe Standartları Ve Türkiye'de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma*. Türkmen Kitapevi, 2. Baskı, İstanbul.

Alexander, D., Britton, A. and Jorissen, A. (2007). *International Financial Reporting And Analysis* (3.Baskı). London: Thomson Learning.

Ataman, Ü. (1999). "*Genel Muhasebe Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri* -Cilt 2".Türkmen Kitabevi, İstanbul-, S.16

Aydın, N. (2004). *"Sermaye Piyasası Ve Kurumlar",* Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1581.

Baklacıoğlu, S. (1984). *"Kâra İştirakli Tahviller Ve Hisse Senetleriyle Değiştirilebilir Tahviller, Türkiye'de Sermaye Piyasası (Araçlar Ve Kuruluşlar)",* İktisadi Araştırma Vakfı, İstanbul, S. 97-109.

Barlev, B. and Joshua, R.Ha. (2003). "Fair Value Accounting And The Management Of The Firm". [Electronic Version] *Critical Perspectives On Accounting*, 14, Ss.383-415, (13 Nisan 2008)

Başağaç, H. (2006). *Maddi Duran Varlıkların Değerlemesinde Türk Vergi Mevzuatı Ve Tms 16: Maddi Duran Varlıklar Standardı Hükümlerinin Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, Gazi Üniversitesi.

Başbilici, O. (2006). *Uluslararası Muhasebe Standartlarına Göre Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 63-64. 41.

Başcı, E. S. "Vadeli İşlem Piyasası Aracı Olarak Swap'ın İşleyişi Ve Finansal Piyasalardaki Kullanımları", *2003 Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi* Y. 11, No. 12, S.19.

Benzion, B. and Joshua, R.H. (2003). " Fair Value Accounting And The Management Of The Firm", [Electronic Version] *Critical Perspectives On Accounting*, 14, (23 Mayıs 2008), S. 386-387.

Blois, K. (2004), "Analyzing Exchanges Through The Use Of Value Equations", *Journal Of Business & Industrial Marketing*, 19(4): 250-257.

Bolak, M. (2001). *Sermaye Piyasası Menkul Kıymetler Ve Portföy Analizi* ,4. Bası, Istanbul, Beta Yayımcılık.

Bünyamin, Ö. ve Özer, M. (2003). *"Dönem Sonu Envanter Ve Değerleme İşlemleri";* Maliye Ve Hukuk Yayınları; 2. Baskı; Ankara; 14.

Canbas, S. ve Dogukanlı, H. (1997). *Finansal Pazarlar, Finansal Kurumlar, Sermaye Pazarı Analizleri,* Beta Yayınevi, İstanbul, 81.

Cemalcılar, Ö. (2003). Muhasebenin Amaçlarına Ulaşmada Muhasebenin Kuramsal Yapısına Bağlılığın Gereği Ve Önemi, *Muhasebe Ve Denetime Bakış*, (2), 1-14.

Ceylan, A. (2001). İs*letmelerde Finansal Yönetim*, Gözden Geçirilmis 7.Basım, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 506.

Chand, P. and White, M. (2007). *"A Critique Of The Influence Of Globalization And Convergence Of Accounting Standards İn Fiji",* [Electronic Version] *Critical Perspectives On Accounting*. 18, Ss.605-622, (26 Nisan 2008).

Choudry, M. (2002). The Repo Handbook (1 Sr Ed., Reprinted İn 2006) .Uk: Elsevier. Choudry, M. (2006). An İntroduction To Repo Markets (3 Rd Ed.) Uk: John Wiley&Sons.

Çaldağ, Y. ve Ayanoğlu, Y. (2012). *Genel Muhasebe,* Gazi Kitabevi ,Ankara.

Çankaya, F. (2007). "Uluslar Arası Muhasebe Uyumunun Ölçülmesine Yönelik Bir Uygulama: Rusya, Çin Ve Türkiye Karşılaştırması,*Zkü Sosyal Bilimler Dergisi,* 3(6), 130.

Çevik, O. N. (2002). *Anonim Şirketler,* Güncelleştirilmiş 4. Baskı, Ankara.

Çınar, S. (2007). Yüksek Lisans Tezi, *Değerleme İlkeleri Ve Türkiye Uygulaması*, Gazi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Deborah, B. (2010). *Measurement İn Financial Reporting, Proceedings Of Asbbs*, Volume 17 Number 1, Asbbs Annual Conference: Las Vegas, February, (S.703-710).

Demir, V. ve Bahadır, O. (2012). *Kobi'lerde Finansal Raporlama,* Ankara: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği Yayınları.

Doğru, H. (2007). * Basel Iı Ve Ias 39 Muhasebe Standardı Çerçevesinde Menkul Kıymetleştirme İşleminin Türkiye'de Banka Ve Diğer Kaynak Şirketlerin Bilanço Ve Sermaye Yeterliliği Yükümlülüklerine Etkileri, *Bankacılar Dergisi,* (62).

Domaniç, H. (1975). (Kıymetli Evrak),: *Kıymetli Evrak Hukuku,* İstanbul, 644.

Ergin, H. ve Şerafettin, S. (2000). *" Envanter Ve Bilanço",* 3. Baskı, Kütahya.

İmregün, O. (2001). *Kara Ticaret Hukuku Dersleri*, Genel Hükümler- Ortaklıklar-Kıymetli Evrak, On İkinci Bası, İstanbul.

İnam, M. (2007). *Sermaye Piyasası.* 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. A.Ş., Kasım.

İnanç, M. (2011). *Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda Ticari Defter Tutma*, Envanter, Değerleme, Saklama Ve İbraz Yükümlülüğü Mali Çözüm 238.

İnternet: Barth, M.E. (2006b). *Standard-Setters, Measurement İssues, And The Relevance Of Research. Information For Better Markets Conference: Measurement İn Financial Reporting'*de Sunulmuş Bildiri Özeti. Http://Bmibourse.Org/Report%5cfiles%5cpdf.Pdf adresinden 15 Aralık 2010'da alınmıştır.

İnternet: Caceis, I. S. (2010). Securities Lending & Repo Markets. Http://Www.Caceis.Com/Fileadmin/Pdf/Reference_Papers_En/Securities_Lending. Pdf adresinden 16 Haziran 2011'de alınmıştır.

İnternet: Gorton, G. and Metrick, A. (2010, November 9). Securitized Banking And The Run On Repo. Http://Ssrn.Com/Abstract=1440752 adresinden 21 Haziran 2011'de alınmıştır.

İnternet: Htt//Halkbank.Gov.Tr) adresinden 01 Şubat 2012'de alınmıştır.

İnternet: Icaew (The Institute Of Chartered Accountants İn England & Wales), (2006), Information For Better Markets, Measurement İn Financial Reporting, An Initiative From The Institute Of Chartered Accountants İn England & Wales, Http://Www.İasplus.Com/Uk/0610icaewmeasurement.Pdf, adresinden 22 Haziran 2007' de alınmıştır.

İnternet: Tspakb, "Türev Araçlar, Vadeli _Slem Ve Opsiyon Piyasalarının _Sleyisi, Türev Araçlarla Arbitraj Ve Korunma",Aralık, 2002, S. 4, Http://Www.Tspakb.Org.Tr/Docs/Egitim_Notlari/Vadeli_İslemler_Turev.Pdf, adresinden 13 Mart 2005'de alınmıştır.

İnternet: Vatansever, N., Varlığa Dayalı Menkul Kıymet Uygulaması, *Muğla Üniversitesi Sbe Dergisi,* Güz 2000, Cilt:1, Sayı:1, Http://Www.Mu.Edu.Tr/Sbe/Sbedergi/Dosya/1_17.Pdf, adresinden 09 Şubat 2009'da alınmıştır.

İnternet: Www.İmkb.Gov.Tradresinden 12 Şubat 2012'de alınmıştır.

İnternet: Www.İnvestopedia.Com, adresinden 01 Şubat 2012'de alınmıştır.

Jermakowicz, E. K. and Gornik-Tomaszewski, S. (2006). "Implementing Ifrs From The Perpective Of Eu Publicly Traded Companies, [Electronic Version] *Journal Ofınternational" Accounting Auditing & Taxation.* 15, Ss.170-196 (24 Nisan 2005).

Karaca, N. ve Durmuşkaya, S. (2006). "Opsiyon Sözleşmelerine İlişkin İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi", *Mali Çözüm Dergisi,* İsmmmo, 75.

Karacaer, S. (1999). Opsiyon İşlemleri Ve Muhasebe Uygulamaları, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi,*1(1),73-100, Nisan.

Karahan, K. (2002). U*luslararası Muhasebe Standartları Kapsamında Finansal Araçların Mali Tablolarda Gösterimi Ve Değerlemesine İlişkin Esaslar,* Spk Yeterlik Etüdü, Ekim.

Karslı. M. (2004). *"Sermaye Piyasası Borsa Menkul Kıymetler"*, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., 5. Basım, 339.

Karyağdı, N., (1998). T*tk, Spk Ve Gvk Kapsamında Kâr Dağıtımı,* Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Ankara.

Kaval, H. (2005). Finansal Araç Kavramı, Uluslar Arası Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesi Ve Vergi Mevzuatı İle Karşılaştırılması, *Vergi Sorunları Dergisi,* (200), 50-74, Mayıs.

Kavramsal Çerçeve

Kaygusuz, S. Y. (1998). *Finansal Türev Ürünlerinde Muhasebe Esasları,* Spk Yayınları, No:113, Şubat.

Kazım, Y. (2006). *"Vuk, Gvk, Kvk, Kdvk Açısından Değerleme"* Ankara, Kasım, 20.

Kıymetli-Şen İ. (2006). *Borçlanma Maliyetlerinin Türk Vergi Mevzuatı, Sermaye Piyasası Mevzuatı Ve Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi,* Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Kocaman, B. Ç. (2004). *"Sermaye…",* 106. S.,2004 Kocaman, Ç. Berna. Finansal Piyasalar (Kurumlar, Teknikler Ve Araçlar). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Küçük, M. (2001). *"'Geçici Vergide Dönem Sonu İşlemleri",* Vergi Dünyası, S.244,Aralık, S.147.

Marsap, B. (2006). "Finansal Bir Varlık Olarak Alacakların Değerlemesi Ve Türkiye Muhasebe Standartları Açısından İncelenmesi", *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi,* 8(3), 28.

Nobes,C. ve Parker, R. (2006). *Comparative International Accounting,* Ninth Edition, Prentice Hall:Hampshire, 329-330.

Oğuzman, K. ve Nami, B. (2008). *Medeni Hukuk*, Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar, 15. Bası, İstanbul, 192.

Olca, S. (2001). *Futures (Vadeli İşlem) Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi,* Spk Yeterlik Etüdü, Ankara.

Önce, S. (2008b). Kavramsal Çerçeve, (Ed: N. Sağlam, S. Şengel Ve B. Öztürk), *Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması* (2.Baskı). (S.37-68). Ankara: Maliye Ve Hukuk Yayınları.

Örten, R. ve Karapınar, A. (2013). Gazi Kitabevi, Ankara.

Örten, R., Kaval, H. ve Karapınar, A. (2007). T*ürkiye Muhasebe- Finansal RaporlamaStandartlar*, Ankara, 13.

Özdemir, Ö. (1999). *"Hisse Senedi İle Değiştirilebilir Tahviller, Türk Sermaye Piyasasında Uygulanabilirliği, Öneriler". Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Ortaklıklar Finansman Dairesi*.

Pamukçu, F. (2011). *Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi Ve Finansal Tablolara Etkisi* , Mali Çözüm.

Poroy-Arsoy, A. (2003). "*Bağlı Ortaklıkların Bilançolarının Makul Değerle Değerlenmesi Ve Şerefiyenin Hesaplanması"*, Muhasebe Ve Denetime Bakış, Sayı. 10, (Eylül), S. 133.

Ross, L. W. (2003). "Conservatism İn Accounting, Part I: Explanations And Implications" [Electronic Version] *Accounting Horizons*, 17, 3 (13 Haziran 2008), S. 207

Sabuncu, F. ve Keskin, F. (2005). *"Gerçek Kişilerde Para Ve Sermayepiyasası Araçlarından Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi",* İstanbul:Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş..

Sağlam, N. ve Öztürk, B. (2008). *Muhasebe Standartları Oluşum Süreci,* (Ed: N. Sağlam, S. Şengel Ve B. Öztürk), *Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması*(2.Baskı). (S.1-36). Ankara: Maliye Ve Hukuk Yayınları.

Sağlam, O. ve Sağlam, N. (2008). *Tms-21 Kur Değişiminin Etkileri. Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması(Yorum-Açıklama-Örnekler),*Sağlam, N., Şengel, S., Öztürk,B. (Ed.), 2. Baskı, Maliye Ve Hukuk Yayınları, Ankara, 557-582.

Selvi, Y. (2000). *Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi,* Rem Ofset, İstanbul.

Sensoy, N. (2002). "Muhasebede Gerçekleşme Kavramı Ve Yansımaları "Kapsamlı Kâr" (Comprehensive Income)", *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi,* (4), .2 Haziran.

Sensoy, N. (2002). *Nakit Akış Tabloları.* İstanbul: Yaylım Yayıncılık.

Sevilengül O. (2011). *Genel Muhasebe,* Gazi Kitabevi , Ankara.

Seyidoglu,H. (2001). *Uluslararası Finans,* 3. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul.

Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt 4, No 1, 2012 Issn: 1309-8012 (Online) 57 Türk Sermaye Piyasasında Yapılandırılmış Yeni Bir Finansal Ürün: Varant.

Spk Tebliği Seri: Vıı, No: 45

Şakrak, M. (1997). *"Finansman Giderlerinin Muhasebeleştirilmesi",* Vergi Sorunları, (106), 136.

Şen İsmihan Menkul Kıymet Gelirlerinin Tam Mükellef Ve Tüzel Kişiler Yönünden Vergilendirilmesi Ve Bu Gelirler Üzerindeki Vergi Yükünün Karşılaştırılması , Uzman Yeterlilik Tezi,2005, Ankara Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü.

Şengül, Ü. F. (2009). *Muhasebe Standartları Kapsamında Türev Ürünlerin İncelenmesi Ve Muhasebeleştirilmesi* Yüksek Lisans Tezi Ankara.

Şensoy, N. (2006). *"Ufrs'deki Değerleme Ölçüleri"* S.11 Ankara Serbest Muhasebeci Ve Mali Müşavirler Odası " Muhasebe Uygulamalar> Ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu –V, Antalya, 26 Şubat - 02 Mart, S.11

Teminatlı Menkul Kıymetler Tebliği (21/1/2014

Tfrs 9

Tms 32

Tms 39

Tokay, H. ve Deran, A. (2008). *Türkiye Muhasebe Ve Finansal Raporlama Standartları'nda Değerleme Ölçüleri* Çözüm Say›: 90.

Tokay, H., Deran, A. ve Aktaş, R. (2005). "Ufrs De Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı Ve Muhasebe Uygulamalarına Etkisi ",*Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi,*7(4)., Aralık, 92-94.

Türkiye Muhasebe Standartları İle Vergi Yasalarındaki Ölçüm (Değerleme Farklarının Saptanması Ve Vergi İdaresine Raporlanması Baki Dündar, Eskişehir, 2013, 19.

Tyrrall, D., Woodward,D.and Rakhimbekova, A. (2007). "The Relevence Of International Financial Reporting Standards To A Developing Country: Evidence From Kazakhstan, [Electronic Version] The International Journal Of Accounting, , 42, (20 Nisan 2008), S. 84-85.

Uzun, E. (2004). *Türkiye'deki Uygulamalar, 39 Numaralı Uluslararası Muhasebe Standardı Ve Avrupa Merkez Bankası Uygulamaları Çerçevesinde Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi Ve Finansal Tablolara Yansıması,* Tcmb Uzmanlık Yeterlilik Tezi,.

Üçışık, G. (1989). *"Kâra İştirakli Tahviller", Hukuk Araştırmaları,* Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, C.Iv, S.1-3, Ocak- Aralık, S. 53-61.

Ünal, O. K. (2003). "Spk. Ve Tk.'Nda Tahviller", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Vıı, (1-2), Haziran-Aralık, 1.

Varlığa Veyaipoteğe Dayalı Menkul Kıymetler Tebliği

Vergi Usul Kanunu, Mad. 258

Walker, R.G. and Stewart, J. (2003). " Measurement: A Way Forward, [Electronic Version] Abacus, 39,3, Ss.356-373. (23 Mayıs 2008)

Yazıcı, M. (2003). Muhasebe Standardının Tanımı. *Mufad Muhasebe Ve Finansman Dergisi,* (18), Nisan: 33-37.

Yıldırım, M. (2008). *Banka Muhasebesi, Türkiye Bankalar Birliği,* Yayın No: 258, İstanbul, 318.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Ahmet AKGEMCİ

Uyruğu : TC

Doğum tarihi ve yeri : 07.04.1987

Medeni hali : Bekar

Telefon : 05386469495

e-mail : ahmetakgemci46@hotmail.com

Eğitim Derecesi	**Okul/Program**	**Mezuniyet yılı**
Yüksek lisans	Selçuk üniversitesi/işletme	2010

İş Deneyimi, Yıl	**Çalıştığı Yer**	**Görev**
2012	Gazi Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce

GAZİ GELECEKTİR…

